

**TEXT PROBLEM
WITHIN THE
BOOK ONLY**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204434

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T82
S77M

Accession No. P. 2052

Author శ్రీనివాసరావు కొలావలం .

Title మానాపమాన నాటకము . 1925 .

This book should be returned on or before the date last marked below.

9 OCT 1982

శ్రీ

మా నా ప మా న నా ట క ము.

ఇది

బళ్ళారిలో వశీలుగానుండి

కీ. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ|| కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారిచే

రచింపఁబడినది.

వారిజేష్ఠపుత్రులగు కె. శత్రుఘ్నరావుచే

బ్రకటింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు.

ఆం

ప్రీతి క.

ఇటీవల బల్లారి పురంబునకువచ్చిన పునాకంపిల రెంటిలో “ కేశవ గంధర్వకంపిని ” వారు “ రాక్షసీమహత్వాకాంక్ష ” యను గంభీరనాటకము (Tragedy) నాడిప్రేక్షకులను మెప్పించిరి. ఆనాటకమును నేనాంధ్రీకరించి ఖీతిక లో..భేదాంత” నాటకమనునది, యస్వర్థనామము కాదనియును దానిపేరు “గంభీర” నాటకమనియుంపడ వలెననియు వ్రాసినాను అటులనుటకుఁ గలకారణములు నైతము వ్రాసినాను. మఱియొక “ బాలగంధర్వ ” యను కంపెనీవారు “ మా నాపమాన ” మనెడి నాటకమాడి జనులను హర్షింపఁజేసిరి. అచటఁగూడినరెండు వేల జనులలోఁ బదుగురికిఁదప్ప మిగతవారికి వారాడిన యొకమాటయైనను నర్థము గాదాయెను. బాలగంధర్వుడు పాడుచున్నపుడు మాత్రము శ్రుతి ప్రేక్షకుఁడు నెలుఁగుగొడ్డుబలఁ బలయూచుచు బాణివాదముననా వేషధారినిఁబ్రోత్సహ పజుచుండెనుగాని కథయేమయినదియు ననేకులకుఁ దెలియదాయెను. అట్టియవ స్థితే నేనును బాధపడితిని. పిదపమహారాష్ట్రభాష నొకనెలదినములు తగినంత వఱకు నభ్యసించి ప్రారంభమున “ రాక్షసీమహత్వాకాంక్ష ” యనునాటకము నాంధ్రీకరించితిని. నాటకము కథారూపకముగనుండినందున నాంధ్రీకరించుపని నాకుఁగట్టమనిపింపలేదు. ఆనాటకమునందు హేచ్చుభాగము సంస్కృతశబ్దము లును గొంతభాగము మనదేశములో నలవాటుగనున్నమహారాష్ట్రభాష నుండెను. ఈమానాపమాన నాటకము హేచ్చుగ దేశీ భాషసంకలితము దేశీభాషయనఁగా పునాలోను నచటికిఁజాట్టుముట్టుఁగల దేశములలో గనుండు ప్రాకృతభవవికారములగు తద్భవశబ్దములు. కావున రింపనాకుఁ గట్టమాయెను. వైఁగానిది గృహకృత్యసా మైనందున **Domestic Drama** సాదా

వారును మాటలాడురీతిగ గా

ను. అయినను

నాంధ్రీకరించితిని.

[2]. ఇది మోదాంతనాటకమని నేనుడివెదను. మోదాంతనాటకము లెటులు ద్భవించినదియు సూక్ష్మముగనిందు వ్రాయఁబూనితిని. ప్రారంభమునఁబుట్టినవి గంభీరనాటకములేను. విద్వాంసులును జదువుకొని నాగరికతగల యితరులును గంభీరనాటకములందే యాసక్తులైయుండ గ్రీసు దేశములో నిపుడు 2500 సంవత్సరముల క్రిందట థెస్పిస్సును పండితుఁడు సారాయి దైవమును (*Bacchus*) గుఱించికొన్ని యశ్శీములగు పాటలు నిర్మించి వేషధారులచే వీధి వీధిని నాడింపఁ దొడఁగెను. మోటుజనులకు మానసాహ్లాదములుగ నుండసాగెను. అట్టిజనులువాని నేకోరసాగిరి. పిదపవచ్చిన పండితులందులోని యశ్శీలము విశేషముగఁ దొలఁగించిరి. అవియే మోదాంత నాటకములాయెను. ఈమోదాంతనాటకవృక్షమునకుననేక శాఖలేర్పడెను. ముఖ్యముగ (1) సంఘసాంబంధికనాటకము. [*Social drama*]

(2) గృహకృత్య సాంబంధికనాటకము (*Domestic drama*)

“ పేక్సిఫీయ ” “రుకాలమున గంభీరనాటకము లెటుతలయెత్తెనో” యదేరితిగ “ జెజ్జాన్సక్ ” యనుకవి మోదాంత నాటకములకుఁ గలశమెత్తెను. ఈవిషయము నాచే వ్రాయఁబడిన “ *The Dramatic History of the World* ” చూడఁగను.

[3]. యూరోపియన్ భాషలలోఁ బేరందిన మోదాంత నాటకములు నేఁ జదివినాను. వానిలో దేనికిని నీ “ మానాపమాన ” నాటకము కాదు. అచట నచట నన్నె హెచ్చింపఁజేసినదనియే నాతాత్పర్యము.

“ *Rivals* ” “ *The School of Scandle* ”

ఇవి మతిరమ్యమని పండితులతాత్పర్యము. ప్రస్తుత

ధ నాటక కవులెవరును నాపైఁగినుక వహింపవలదు. ఆంధ్ర నాటక కవులనేకులు తామువ్రాసిన నాటకములు తామేచదివిమెచ్చుచుఁ దమ కాళ్లకుఁదామే సమస్కరించికొని శతాయుషని దీవించికొనువారుగ నున్నవారు. ఇతర దేశస్థులగ్రంథములను జూడరు చదువరు. అందులోనుండు స్వారస్యమును గ్రహింపరు. అటువలెనే తామెనరింపయత్నింపరు. ఇట్లులైన నాటకభాషాభివృద్ధి యెటులగును? గంభీరనాటకములలో భాషయెటులుండవలెను మోదాంతనాటక భాషయెటులుండవలెనను తారతమ్యమెటు దెలియవచ్చును?

[5]. శౌర్యముస్తుత్యమా ద్రవ్యముస్తుత్యమా యనువిషయమే యితివృత్తమునకు బీజముగనుంచికొని యింతటిమోదాంతనాటకమును గప్తపడి రచించి కీర్తినిఁగాంచి యితరులకు మార్గదర్శకులైన మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ. కృష్ణాజి ప్రభాకర్ ఖాడీల్కరుగారికి నావంశసములర్పించుచు నింతిటితో నీయుపోద్ఘాతమును ముగించు.

బల్లారి

30.10.16

}

విధేయుఁడు,

కోలాచలం శ్రీనివాసరావు.

THE DRAMA "MANAPAMANA" ARGUMENT.

ACT I.

Bhamini the Heroine makes up her mind to marry only a scion of a rich noble family, (a Srimanth) although it is her father's intention that she should marry the Hero, the valiant but poor Dhyryadhar, the Commander.

This desire of Bhamini is fully supported and encouraged by her elder sister Akkasaheba.

Akka's husband Vilasdhar a Jahagirdar plans the idea of noble Bhamini to think favourably of marrying his friend the rich king Lakshmidhar a boastful cowardly fool instead of the valiant Comamander Dhyryadhar.

Bhamini's father Baba Sahib anxious of guarding her well-fare, intends to marry her to Dhyryadhar and sends for him for the marriage from the Cantonment. Dhyryadhar comes in response to the invitation but Bhamini insults him by refusing to marry him.

ACT II.

Baba Sahib resents this indirect action of Bhamini and seriously advises her to regain the hand of Dhyryadhar by living and moving about Dhyryadhar's camp for some time. Accordingly Bhamini under the name of "Vanamala" lives incognito as a poor girl in the bungalow of her friend Kusuma, close by the Cantonment. These circumstances are narrated to Vilasdhar by his servant Vinoda.

In her ramblings in the camp Bhamini was hearing constantly the talk of the greatness and bravery of Dhyryadhar, with the result that

her attention was drawn only towards courage, bravery and such like qualities and her inclination to-wards high birth and riches began to wane. On this Vilasdhar tries to make Lakshmidhar a valourous man.

Dhyryadhar and Bhamini (Vanamala) meet for the first time and love is kindled in them both.

Vilasdhar's plan becomes frustrated owing to the ridiculous mock valour of Lakshmidhar.

Dhyryadhar rescues Bhamini (Vanamala) from the clutches of thieves which greatly augments her love towards valour and chivalry.

ACT III.

Vilasdhar finding his plan frustrated instigates his wife to coerce Baba Sahib to get Bhamini married to Lakshmidhar.

Lakshmidhar's jestful soliloquy on the coquetry and jewellery of Srimanth.

Bhamini discusses her love towards Dhyryadhar with Kusuma. The Commander Dhyryadhar having returned victorious in the battle is rewarded with a Jahagir and proceeds to meet Baba Sahib. Baba Sahib requests Dhyryadhar to forget the insult given to him by Bhamini and forgive her by marrying her. But Dhyryadhar discards the request by expressing his unwillingness to marry Bhamini and declares his determination of marrying only a poor but accomplished girl and departs.

The determination of Dhyryadhar scatters all hopes of Bhamini. She determines to remain incognito again as the poor girl Vanamala and thus win the love of Dhyryadhar.

ACT IV.

Vanamala enters the service of Dhyryadhar as a servant girl. She feels that Dhyryadhar has begun to love her and desires to put it to test. With this object she gives leave to all the servants of Dhyryadhar and sends them away.

Dhyryadhar and Vanamala express love towards each other.

But still the intention of the jealous Vilasdhar was to see Bhamini married only to Lakshmidhar his friend. So Lakshmidhar and Vilasdhar conspire to estrange the love of Dhyryadhar towards Vanamala.

ACT V.

The poor Vanamala reveals herself to be the high bred and noble Bhamini and garlands Dhyryadhar in token of love.

Dhyryadhar accepts her hand in marriage.

❀ MANGALAM. ❀

Dramatic Personae.

Dhyryadhar:—The Commander of forces.

Babasahib:—Bhamini's father - Srimanth - Jahagirdār.

Laxmidhar:—A rich noble and boasting Jahagirdar, and Dhyryadhar's rival for the hand of Bhamini.

Vilasadhar:—Akka's husband.

Vinoda:—Servant.

Bhamini:—The daughter of Babasahib - A Srimanth and Jahgirdar.

Vanamala:—Bhamini's assumed name as a poor girl.

Kusuma:—Bhamini's friend.

Akkasahiba or Akka - The elder sister of Bhamini.

పురుషపాత్రలు

ధైర్యధర:— సేనాధిపతి

లక్ష్మీధర:— ఒక గొప్ప జాగీరుదారుడు. ధైర్యధరుని ద్వేషి. భామినిని మోహించియుండెను.

విలాసధర:— అక్కధర్

బాబాసాము:— భామినితండ్రి. శ్రీమంతకుటుంబమునకు చేరిన గొప్ప జాగీరుదారుడు.

వినోద:— సేవకుడు

శీలధర:— ధైర్యధరుని స్నేహితుడు. సేనకు చేరినవాడు.

స్త్రీపాత్రలు.

అక్కాసాము:— భామిని అక్క.

భామిని (వనమాల):— యువకుల బీదదానివలె పేరు పెట్టుకొనియుండెను. బాబాసాము కూతురు.

కుసుమ:— భామిని ఇలికత్తె.

కమల:— ఇలికత్తె.

మా నా ప మా న నా ట క ము.

నాంది - సూత్రధారుడు - పారిపార్శ్వకుడు.

సూత్ర:-చం. నటవర సూత్రధార నటనాట్యవిరోధకరా, చిదంబరా,
కుటిలనిశాటవంశవనశోటికుతార, భుజంగహార సం
కటపరిహార, శూలధర, కమ్రశరీర, శివంకరా, హారా,
పటుతరసంయమీశ్వర, శుభమ్మలబ్రోవర వ్రేక్షకాళినికా.

ఉ. మోదముఁబ్రేమతో నెసంగి ముజ్జగముల్లసం జూచి, కావరా,
భేదములెట్లవారి యెడఁ గీటడఁగింపర; మానసంబునకా,
బాదుగనిల్చి నీనుతులఁబాడఁగఁజేయర, పార్వతీశ్వరా,
మేదురమాశుభమ్మలను, మేధయు, నాయువు నిచ్చిప్రోవరా.

సూత్ర:- పారిపార్శ్వకా! పరమేశ్వరుని భ్యాసమితయ, చాలును. ఈ పూజాపాత్రలను లోనికిఁ
దీసికొనిపోయిపెట్టి దానిని నిచ్చటికిఁ బంపుము.

పారిపా:- మహారాజా! నాటకప్రారంభమున మీరెప్పుడును నిట్టియాజ్ఞలిప్తురు. సుజ్ఞాఁడగు తమసేవ
కుఁడు తమకు నావిషయమున మఱలక బలుకుశ్రమ పలుమాటియ్యగూడదనియెంచి నేనిచ
టికి వచ్చునమమముననే, యమ్మగారినిఁజూచి “ అమ్మగారూ! ఈశస్త్రవనము ముగిసియు
ముగియక మునుపే మీరిచటికివచ్చు ప్రయత్నముసేయుండీ ” యని విన్నవించితిని.

సూత్ర:- బాగుచేసితివి. నేడుత్వరపడుటయ మందిది. ప్రారంభముననే నీవుత్వరపడినది మేలాయెను.
అయినను నదియింకను రాకయున్నదేమో కదా?

పారిపా:- వారురారని నాకుఁ దోచుచున్నది. అమ్మగారప్పటినుండియు సామ్మలకుఁగాను గోపమున
నున్నవారు. నేనువిషయముగఁబ్రాధిందినపుడు వారు చెప్పినదేమన.

(యవనికలో:- నేనురాను. రానని ఖండితముగఁ జెప్పచున్నాను)

సూత్ర:- నిజము. అదినిండు కోపనగఁదోచుచున్నది. నేనేపోయి దానినిఁ బ్రాధింపకయున్న దాని
కోపమునకు శాంతిగలుగదు.

(నిష్క్రమింతురు.)

(మహిషాసురమర్దినీ దేవాలయము. భామిని, కుసుమ ప్రవేశము)

భామిని:- నేనురాను. రానని ఖండితముగఁ జెప్పచున్నాను. ఇదియేమే, కుసుమా నీనవ్వులాటలా?
నేనచటికిరానని చెప్పినను మఱల రారమ్మని నీవునన్ను బాధించుచున్నావు.

కుసుమ:— భామినీ! నీవేలయిటులఁ జేయుచున్నావే? అలస్యముకదా యేమి? అడచుదుము
సూర్యుడస్తాడికిఁజనెను. బాబాసాహేబుగారు చెప్పిరిగదా “ దీపమంటింటియు నంటింపక
మున్ను సేనావలియైన వైర్యధరుగా రుత్సవముతో నీచటికిఁబెచ్చెదరు. అంతకుఁబూర్వమే
భామినీ, శోభించులాగుసింగరించుకొని సిద్ధపడియుండు లాగునఁజేయుము ” అని తెలిపి
యుండిరి. ఏమే, నీకు వైర్యధరునితో లగ్నమగును. పెండ్లికొడుకువచ్చునమయమున నీటు
కినుకపహించిరివి! నీకిడత శోభించునా?

భామినీ:— శోభింపకున్న సేమాయెను? వైర్యధరుఁడు పరాక్రమవంతుఁడైనను, సేనావలియైనను, నా
తండ్రికంటెను దరిద్రుఁడుకాదా? పట్టిపరాక్రము వైన సేయిఁడువారి మనమునెంచునా? మానసాపేక్షను బూడ్కికరించు నన్నిచగలు కేయి పెండ్లికొడుకును నాఁడువారు ప్రేమింతురు.
అడిక్కునఁ జూచుమా రజనీని బరాక్రమవంతుఁడైన సూర్యునిని. అసూర్యుఁడైనవంతుడైన
కారణంబున, నారజనీ హరినీదూరము ద్రోయుచున్నది.

చ. అడెగను, సూర్యుడస్తగిరి యావలఁ బోయెనిరస్తతే జుడై,
సుదతిసురక్షయై రజనీ సూర్యునిఁ జూడక తొరహారసం
పదముదిత్తో క్షపాకరుని, సంగతి శృంగ్యములందఁ గాంబెడకొ
మదిఁగనునీవు; మానినికి మాన్యుడు భర్తయెవఁడో నెప్పుడొకొ.

చేరి! అవైర్యధరుఁడు రానిమ్ము. అసూర్యుని గతియ వానికిని వచ్చులాగొనరింపక సేనుండు దా
ననుగాను.

కుసుమ:— భామినీ! ఇట్టి పిచ్చి మాటలాడకు. నా భామినీ సంతోషాన్వితాభారతయని బాబాసాహేబు
గారు సర్వకాలములందును నిన్ను మెచ్చుచుందురు. పద యవతలనుండు మండిరములానికిం
మేనునిండ నమ్ములు ధరింపుము. పెండ్లికొడు కిచటికివచ్చునంతలాఁ బెండ్లికొడు కు రలంకరించి
కొని లక్ష్మీ దేవివలె నుండవలెను. పెండ్లికొడుకు వచ్చినవీడవ, మహిమనుర మగ్ధనీప్రసాదము
నీవువానిచేతిలో నిడవలెను ఇదియ, కులాచారము. బాబాసాహేబు గారుపచ్చి నీపీఠి
గనుండునది చూచినచోఁ గోపగించరాదుమి?

భామినీ:— తండ్రిగారి భయమునాకు హెచ్చుగఁ జూపవలసినదేమి యులేదు. నేడుదయముననే త
ండ్రీగారికి సేనంతయును చెలిసినాను. సేవిపుడు వైర్యధరునిఁ బెండ్లియాడను. ఏమే, అట్టిద
రిద్రుని నెవతె పెండ్లిచేసికొనును.

గీ. నిర్ధనునిఁ బెండ్లియాడిన నెలఁతయెందు
నాత్మహత్యయ కావించి నట్టిదగును
మానసానంద మగునెటు హీనభాగ్యుఁ
బలిఁగఁ గలదాని కిలను దుర్గతియ గాదె?

ఇడచుదు కుసుమా! నాయన్న కోపగింపనీ, మతివ్వరేమయిన నననీ సేసేమో యాదరిద్ర
వైర్యధరుని పెండ్లియాడను.

కుసుమ:—చెలీభామినీ! ఇంచుక యాలోచింపుము. నీవుశ్రీమంతుని సుతయైన మాత్రముననే నిన్నుల ట్లీ పుత్రుని యింటికి నియ్యవలె ననుగది యెచటను లేదు.

భామిని:—ఎందుకులేదు? నాయన్ననన్ను శ్రీమంతుడగు పరునకునియ్యక తప్పదు.

కుసుమ:—చెలీ! ఉత్తరాధిపునితో యుద్ధమొనర్చు మనవృద్ధివరమహారాజా కోండటిని సేనానాయకులను బంపఁదాయేమి? పరాజితులై వారందఱుఁ దిరిగిరారాయేమి? యింతవఱకు వైర్యధరుడే తన భరాక్రమమున నిపుడురెండు మాసములలో నుత్తరాధిపుని వెనుకపోవులా గొనరించెను. లగ్న కార్యమునుగుఱించి యిపుడెంచుక యవకాశము చేసికొనియున్నాడు. ఏమీదని, జయశ్రీపరి యించి రణభూమిపైఁ బుష్పమాలవేసినదియో, యావీరునకు నినుఁబోలినయత్తమకన్య, లగ్నమంటపమునఁ బుష్పచరము వేయవలెనని పూర్వాచారమున్న దనుటకు నుదాహరణము లున్నవి.

భామిని:—ఊండనిలేవే నీ యుదాహరణములు. ఈభామిని యితరుల యుదాహరణములరీతిగ నాచరించు నదికాదు. నావర్తనరేఖ, పైబంతిగ నుంచుకొని యితరులు నేర్చికొనవలెనని సేనాజన్మమెత్తి నాను తెలిసినా?

కుసుమ:—స్వయంవరములలోఁ బరాముంచి కొర్యపరిక్ష చేసినవిదవ, సీతాద్రౌపదులనుఁబోలు రాజకన్యలనిచ్చి లగ్నములు చేయఁబడినవి. అదియేమియును నీకుఁదెలియవు కాఁబోలు?

భామిని:—అవునవును. తెలియును తెలియును. స్వయంవర సమయమున, పట్టిపరాక్రమముపై విశ్వాసముంచిన సీతాద్రౌపదు లేమి బుద్ధికోశల్యమును జూపిరోనాకుఁ దెలియక యున్నది.

చ. అవనిజ, యీశువిల్లుఁ దునుమాడిన వాఁడిమిఁ జూచిమెచ్చి, రా
ఘవుని వరించి కాంచెఁగద కాననదుఃఖము హెచ్చుగాను, పాం
డవుల వరించి ద్రౌపది వసంబునఁ జెందెనుగాదె కష్టముల్
ధవుఁడు దర్శిద్రుఁడైన నెటుదక్కు సుఖానుభవంబు నాలికిఁ.

కుసుమ:—భామినీ, నేనంతగఁ జెప్పినను నీకుఁదెలియక యున్నది. అదిక్కునఁ జూడుము, అక్కగారు వచ్చుచున్నారు. కమనలవాఁడు చెవులుకుట్టినదప్పు.....

భామిని:—అక్కరాని గాక, యబ్బరానీ; ఎవరుచెప్పినను సేనువినను. అక్కపెండ్లియును గాదిది అబ్బ పెండ్లియును గాదిది. పెండ్లికాఁదగినది నాది.

(ప్రవేశము. అక్క, చంప, మాలతి, వినోదులు ప్రవేశింతురు.)

అక్క:—బాగాయెను. భామినీ! ఇంకనుగటసే యున్నావా? ఏవలంకరించికొని యున్నదేయాది క్కుననుండు మండిరంబున నున్నావని తెలిసి యుంటిని. వైర్యధరుఁడివుడే యిచ్చటికి వచ్చు నట్టుగనున్నది. ఇదియేమే కుసుమా! భామిని మేనుపై సేయలంకారములునులేవు? ఏమియిది?

వినోద:—పేదరాలగు పాతము, మనపిల్ల, యిప్పటినుండియ నేర్చికొనుచు నున్నలాగు తోచుచున్న

యది. అక్క-గారూ! పుట్టింటిలోఁ జేదబలెఁ జింపుడు బట్టలుఁగట్ట నభ్యసించినఁగా
యత్తగారింటి దారిద్ర్యము బాధింపక యుండును.

చంప:— చేరీ భామినీ! దరిద్రురాలుగా నుండఁబోవుదునను భీతిచే నగలుధరింపకయుండు నీవితటి
వెలఁజేయు చీరయేల కట్టితివి?

మాలతి:— చైర్యధరుని యింటిలో సాధారణముగ చీరఁగట్టవలసివచ్చును, పుట్టింటిలోఁ జింపుడుగుడ్డలు
గట్టికొనినదవ్వు నత్తగారు గృహప్రవేశ కాలముననిచ్చుచీరఁ గట్టి భామిని నే ధన్యతై తినని
తెలియవలదా?

చంప:— బాగాయెను భామినీ: చింపుడు గుడ్డలుకట్టు పాతమివ్వఁబడుండియ నేర్పు చున్నావుగదా?
మేలాయెను.

విసో:— పెండ్లికొడుకు దారిద్ర్యముయొక్క మొదటిచాయ, సామ్యులమీదఁ బడినది. తండ్రిగారి
యాశ్రయమువదలి, భామినియెప్పుడు దరిద్రభర్త గుడిసెఁజేరునో, యిప్పుడేవాని యింటవ
స్త్రుప్రాత్రలపై నా చాయపడక యుండదు. శ్రీమంతత్వముపోయి దారిద్ర్యమెప్పుడు వచ్చు
నో యిప్పుడే ప్రథమమున, నగలుపోవును. పిదప భద్రముగ దాచియుంచినాప్పు చీరల జల
తారుకొంగులు విక్రయింప వలసివచ్చును. వెలికివెడలు లక్ష్మీదేవి యడుగు లిరీతిగజరుగు
చుండును.

అక్క:— నిజమిది చెల్లెలా! అదరిద్రుఁడు చైర్యధరుఁడు నీకేటులభించె ననునది నేచిచారింప వలసినది
గనున్నది. అమ్మా! ఇదియేమో యాశ్చర్యముగ నున్నది. నావివాహ కాలమున మనయరు
వురి పెండ్లియొక గావలెనని లక్ష్మీధరుఁడను జహగీరు దారునకు వినియ్యవలెనని నిర్ధరింపఁ
బడి యుండెను.

చంప:— అక్కలమునం దక్కగారి మగనియంతటి శ్రీమంతుఁడు లక్ష్మీధరుఁడు కాఁడని భామిని కో
పగించిన కారణమున నాపెండ్లిలిది పోయెను.

విసో:— అక్కగారి భర్తయగు విలాసధరుని వచ్చుబడి యిటుబడియైదు లక్షలు. లక్ష్మీధరుని యుత్ప
త్తి యిటువది నాలుగింక్షలు. తారతమ్యమొక లక్షగనుండెను. ఈలక్ష తారతమ్యము భామిని
సహించదాయెను. ఇపుడో చైర్య ధరునకునడవిలోఁ బోలములేదు. ఉరులోనిల్లులేదు. అట్టి
వాని కంతమున మాలజేసి, ప్రతిసంవత్సరము వచ్చునిటువది నాలుగింక్షల నష్టమెటుల సహిం
చునోకదా! నేనునిజముగఁ జెప్పుచున్నాను, అక్కచెల్లెండ్రెడ మధ్యనిరుపదియైదు లక్షలయ
తరమనునది ననుబోలు నిలుపేదకు సహితము సహించులేదు.

మాలతి:— ఏమిభామినీ! అటులమోముఁ ద్రిప్పితివి? నీవతిరాజుగారియుత్పత్తి యెన్నిలక్షలైనదియుఁబలు
కుము. ఈవిసోడుని నోరుమూయుంపుము.

భామిని:— ఏమే? ఏవరికే బలిపాఁడని చలికెడిచే? ఆ చైర్యధరుని నే వివాహమాడుదునని తలంచి
తినియా? ఆ దరిద్రుఁడగు చైర్యధరునిలోనే వివాహమాడనని నేఁ బ్రారంభముననే పలు
కలేదా? అటులుండియును మఱియు నీచైర్యధరుఁడు నావతిరాజుని యెప్పుడును వల్లరి

పాడుకున్నావేల? నేడుదయమున నాయన్నగారి! నేమి తెలిపితిలో దానినే మఱల
మఱల నీకు నక్కగారికిని చెలిపెద.

మ. ధనినేనై యధనాధముఁ బరిగఁజేతఁ నైఁతునే? నిర్ధనుం
డును నెందుఁ నిధనుండు కాఁజేభువి? వాఁడుమానినీ మానసం
బునకుఁ మెప్పుగనిల్పునే? కడిమిదా భూషించునే కాంతకుఁ
ఘనశ్రీమంతుని భర్తగాఁగొనుచు సౌఖ్యంబందగాఁ బొందగుఁ.

(వేల్పును)

కుసుమ:—ఇదియేమే యని యటులఁ గోపమున వెల్లిపోయెను? నా యన్నగారు నాకివిధముగఁ చెలిపే
యుండిరికదా, ధైర్యధరుఁడెప్పుడు చేపిదర్శనమునకు వచ్చునో యప్పుడు భామినిని, చేపి
ప్రసాదముని చేపివైసున్న తూలమాల ధైర్యధరుని హస్తము దిడఁజేయింపుడని

అక్క:— నిజము. అదియ, మా కులచారము. నా లగ్నమందు నైత మీ మహిషాసుర మర్దనీ మందిర
ములో సీమంత పూజా సమారంభమాయెను. అత్రటి, చేపిదర్శనమునకు, వారువచ్చిరి.
అప్పుడు ప్రసాదముని పేరు పుష్పహారమును వారియొక్క చేతిలో నుంచిరి. అది యటు
లుండని. ఏమే కుసుమా! నేఁడు ధైర్యధరుగారి సీమంతపూజకానీ, కాకపోనీ, భామిని యిద
టికి నెటులవచ్చును?

కుసుమ:—సీమంతపూజ యందయమున నున్నది. పెండ్లికొడుకు మననగరముఁ జేరి గుట్టము దిగినవెం
టనై యతఁడు ప్రథమమున మహిషాసుర మర్దనీ దర్శనము చేయవలెను. అటుల ధైర్యధరుఁ
డు నిర్ధరించిపాడు. ప్రథమ దిర్శన కాలమునఁ బ్రసాదమిచ్చు నెవమునఁ జలివత్తు లొకరి
నొకరుఁ జూచుటకతై బావాగారి దినముననే మనభామిని ప్రసాదమియ్యవలెనని నాతోఁ
కెప్పినారు. (పరదాలోఁ గొమ్మువడఁబడును.) అప్పుమ్మ!! ధైర్యధరుగారు వచ్చిరికాఁ
బోలు? అక్కగారూ! మీరిదవఱకు భామినితో నొనర్చిన నవ్వులాటలు ముగినెను. ఇప్పుడు
నావెంటరంచు. భామినిని సమాధాన పఱచి చేపినమీపమునకు విలిచికోనివచ్చి నిలుచున
టులఁ జేయవలదా?

అక్క:— చెలి కుసుమా! అచ్చటికినీపేపొమ్ము. భామిని నామాటలు వినులాగొరిందుట నావలనఁగాదు.
నేఁజిలికినచో నదిహెచ్చుగఁ గోపమువహించును.

మాలవి:—కుసుమా! దానిని సమాధాన పఱచుటకు నీచేవెల్లుము.

విఠోద:— భామినిని ధైర్యధరునకునిచ్చి పెండ్లిచేయుట యక్కగారికి నిచ్చయిండినటుల తోచదు.
కావునదాని నేల సమాధాన పఱఁగురు. భామిని సరసకు వారువచ్చి సమాధానము నేయుట
కంటెను, ధైర్యధరుని నిచ్చటనుండి యుద్ధశిబిరము చేరఁబోవుని చెప్పట మందిదికా
దాదేమి?

కుసుమ:— భామినీలగ్నము విలువవలెనని యక్కగారిచ్చయించినటులున్నది. లగ్నమంటవము కట్టఁబడి
నది. పెండ్లికొడుకు వచ్చినాఁడు. అయినను లగ్నము కాలేదనిన బాబాసామగారు తెలికిమో
ముఁ జూపఁగలరా?

అక్క:- అదేమంటవములో నదేమహార్తమున భామినిలగ్నమగుననీ, కుసుమా, తెలియము. నేని
పుడు బాహుటయగుఁ బలికెదను. అలికారి వైద్యధరునకును భామినిని లగ్నమగుపనిలేదు.
ఇంతగనన్నేల కట్టపెట్టెదవా?

కుసుమ:- రెండవ పెండ్లికొడుకు నపుడేవెదికి పెట్టినారాయేమి?

చంప:- వెదుకనేల. లక్ష్మీధరుఁడు మనవిలాన ధరునితో నచ్చును.

మాలి:- ఒకలక్ష యుత్పత్తి తక్కువయని పూర్వము విడిగినలగ్న మదేమంటవమున నిపుడుచేసిన
ముగ్ధి నెనుగదా?

అక్క:- ఆర్యధర్మ ధర్మములకు పెండ్లికొడుకు నానుమున నిలుచును. ఆ యోగంతపుని మేడ
సంచివెలికిఁ బాటపెట్టినాకుఁ దోడ్పడుదువుకదా కుసుమా?

విన్నోద:- ఇప్పటికాలము నేనుగుట్టించుచున్నాను. ఎచ్చపెచ్చటను బ్రతిష్ఠాచతు లాగంతకులై యుధి
కమగఁ బచ్చుచున్నారు. రెండునాలుక లాడుదుండినచో మూడవనాలుక సిగ్గునుగనుండును.
రెండుకన్నులు చూచుచుండినచో మూడవకన్ను, పిలువనిచే వచ్చినిల్చియుండునని తెలియము.
రెండుచీనులు నమీరించినచో గోడపైత మాగంతకునిబలె మూడవచీను మధ్యవదూర్చును. అ
క్కారా! ఆ, అగంతకులరాక యాటంక పడుచుట యత్యవశ్యకము. కుసుమా! అప్పుని
నీపాసరించి, నాబలెనే యక్కారాకి సాహాయ్య పడుదువని తెలిసి నాను.

కుసుమ:- నేను సాహాయ్యపడుదానను గాను. నేనెటులనేపోయి, భామినికీరితిఁ జెలిపెదను. లక్ష్మీధ
రుని గోచిపట్టు కొనిలిరుగువారు కొందఱు వైద్యధరుని నిందించుచున్నారు. సకలమును నీవు
చక్కఁగఁ జెలిసికొని దేవునిసాదము వానిచేతిలో నుంచిలిపేని వారిముఖ భంగమగును.

(వెళ్లును)

అక్క:- విన్నోదా! నీవును దానివెంటనేపొమ్ము. మఱియు వైద్యధరుని నెఱునిందింప వలెననిన భా
మిని మనమువానిపై బొత్తివిడిగి పోవలెను. అటులాసరింపుము.

విన్నో:- అక్కారా! మీరునిశ్చీతిగనుండుఁడి. వైద్యధరుని నేను యభేచ్ఛగ నిందించెదను. వాని
ఁటుంటి యన్నము నేనెపుడు నపేక్షింపను చూచెదను. నిజమిది. నాయెదుటఁ గుసుమ యేమి
నేయున్నో?

(వెళ్లును)

అక్క:- మాతలి! ఈలగ్న మెటులయిన నటంకఱియి తీరవలెను. ఈదరిద్రునింట నాచెల్లెలు ముఖ
పడునని నాకుఁదోచదు. లక్ష్మీధరుఁడు మాయంతటి శ్రీమంతుఁడుకాఁడు నిజము. అయినను
నిరుపదినాల్గు లక్షలుత్పన్నముఁ గలవారిక్కలమున నెవరుగలరు?

మాలి:- విలాసధరుగారు వచ్చుచున్నారట చూడుము.

చంప:- వారివెంటనే లక్ష్మీధరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

అక్క:- లక్ష్మీధరునితోలు రాజపెండము మనభామినిగఁ గలయగలెను.

(విలాసధర లక్ష్మీధరుల ప్రవేశము)

లక్ష్మీధ:- రేదురండ్రీ ఇట్టి వికారి పెండ్లికొడుకును నెచ్చటను జనాద్రినుండి మనముచూడలేదు. విలాసధ

రగారూ! ఆదర్శిద్రుడు మీపక్షకుడు కావలెనని వాడుకోరి యుండును. అటులైనను ముందులోని శ్రీమతులు మీతో నెటు కలిసిమెలసి యుండవలె ననుశంక నామనమునఁ గలిగినది?

విలాసః— అవునబ్బా! అటులైనది నిజమేను. ఆదర్శిద్రుని తెంట పినులగుండ నేను నడుచునపుడు నాకు దలవంపులుగ నుండను.

లక్ష్మీధిః— ఆదర్శిద్రు ధైర్యధరుడౌ వెలుపట నేనాపతిగనుండినను నింటరీష్యకుఁడేను. అడక త్రియొక్క రౌదాకల మధ్యన నీవెఱికికొని యున్నావు. నేనాధిపతి సంబంధమున ముందులోని శ్రీమంతు లెవఁగఁగునను నాదర్శిద్రునియిది యవమాన పథవలెననునది చాలుఁజాలు. నేనునీటితె బా బాసాముగారి యల్లుడయి యుండినచో ఖండితముగ నాతీరించు చుంటిని. అంతటి ప్ర సంగము తెటస్థించినచో నొకఁడైన గాదిగవు రుండినను నారినొకటే తూరిగఁ బెండ్లిచేసి కొను చుంటిని. ఆదర్శిద్రుని పేడమీయింటవలదు. విలాసధరగారూ! మిముందులోని శ్రీమంతుల ప విట్టికళంకమంటినచో దానినెటు తొలగించుకోవలె యెఱుఁగి వినియెద.

విలాసః— వింటినియూ, యేమేరిచెల్లెయి ధైర్యధరునితో వివాహమాచనని బట్టణము వారందఱును వినినం తటి మండి ప్రతియొక శ్రీమంతుఁడను నన్నీరితి నిలవించఁ బ్రాంఘించినారు. లక్ష్మీధర గారూ! ఈకళంకము శాశ్వతముగ నిలుచు ననుభీతి నాకుఁ గలుగుచున్నది.

అక్కః— ఈ విషయమున మీరేమియు ననవలదు. నేనువఱియాలకమునను భామిరిమనమునానిపై విలుగులాగొనరించినాను. నేఁడో, కేవల మటునానో న్నామి దేవీప్రసాదమిచ్చునపుడు వానికేమోయియ్యదని ఖండితముగఁబెలియఁడి. అక్షమహార్తముమాత్రము వర్ణము కాదని తెలియఁడి.

విలాసః— ముఁహూర్తము రిత్తపోదనన యగమేమి? లక్ష్మీప్రత్రుఁడగులక్ష్మీధరుని నాకేళలో ధైర్య ధరుని స్థానమునఁ బెండ్లియలుంగుపైరిలుపవలెననియో? లక్ష్మీధరగారూ! అడకదా దాని యర్థము.

లక్ష్మీః— నేనెటు నిలిచినచో నెవరినుండియును నెచటను నేయటంకముఁ గలుగనీయును. ఏమండీ! అట్టి ప్రసంగము వచ్చెనేని, నే నొకరినిగా దిరువురు మువ్వరితైన నొక్కతూరిగఁ బెండ్లి యాడ సిద్ధుఁడుగ నుండెదను. ఇవ్వార్త మీకుఁ బ్రారంభముననే నేను తెలివినానుగదా? ఆ దర్శిద్రుని గర్భము విలుచుటకుగాను మీ యందటి యాగ్రహము మున్నవలె నుండినయెడల మీ యిష్టము నేను వర్ణము సేయను. అటు లేనివాఁడు శ్రీమంతులలో నేనెటు శ్రీష్ఠుఁడ నగుదును? వెనుకద్రొక్కువాఁడనుగాను. మీరేమి చింతించకుండి. విలాసధరగారూ! మిమ్ము లను నన్ను మఱల నితర లక్ష్మీప్రతులను నా వికారి ధైర్యధరుని యాజ్ఞారీతిగఁ గాంగణమున నడుచుకొన వలెనని మన పృథ్వీవర మహారాజుగా రుత్తరువుచేసినపుడు, మనమెవలెన నేమిపనిఁ జేసినను వాని నవమాన పఱచుచుండవలెనని మనమందఱుమీ మాటలాడికొని యుండలేదా? మీరు కొందఱు వలదు వలదని కలిగినను పరకనేయక మీ కందఱికిని నేను మార్గదర్శియై నిలువలేదా? ఊతక యటులైతిని? చూచుండి నేనెదను. నేఁడెనుండియు

వానికి నవమానము చేయుచుండెను. చెక్కదను చూడండి. నా శరీరముపైనుండు భూషణముల మూలకమున వానికి నేడైన యవమానము గుఱిచిందిరా?

విలాసః— అవునుండి, ఎంతటి యవమానమిది? మంచి యవమానమిది.

చంపః— నేడా శవమునకు మంచి యవమాన మాయెను.

విలాసః— వాడించుక బుద్ధికాలి యైనచో నేటి యవమాన మెఱింగి తనంతకుఁ దానే లగ్నముపై నాశ వదలవలెను.

లక్ష్మీః— ఊరేగింపు సమయమున వాడు నా శరీరభూషణములు ప్రారంభమునఁ జూచినంతటనే తన ముఖముఁ ద్రిప్పికొనెను. ఇంతటి యవమానమైనపిదప వాడచ్చటనుండియే మరలిపోవునని నేఁడెరిసితిని. వాడు మంచి యూరీతేజిన మొందిగ నున్నవాఁడు. నే నూరేగింపు సమయమునఁ బ్రాముఖ్యుండై ముందు నడుచుచుండ నా నీడయుంబోలె వెనుక వెనుక వాడు పచ్చుచుండెను.

అక్కః— ఆ శవమునకు నేఁడింతటి యవమాన మాయెనా?

విలాసః— అవమానమని రేల విచారించెదవు? లక్ష్మీగరుగారి శరీరభూషణములు వారి శ్రీమంత తనమును నిపు చూచియుండినచో నీకే తెలియుచుండెను. భూరి లావణ్యముఁగల ముత్యములును, మఱలఁ జక్కఁగ నేఱితెచ్చిన నిష్కలంకమగు వజ్రములను నే లక్ష్మీపుత్రునివద్దను లేవు. అట్టి ముత్యముల మూర్తియగు విగ్రహము సమముగ, భూభి భూసంతమైన బొమ్మ పచ్చుచుండ, నవమాన మెంతయుండునో?

లక్ష్మీః— నా యంగభూషణములను జూచి నర్దులు నే నే పెండ్లికొడుకని తెలిసికొనిరి. ఒకరిద్దఱు నా దిక్కుననే వ్రేలుఁజూపుచుఁ బెండ్లికొడు కితఁడేనాయని ప్రార్థనననే యడిగిరి? ఇంతటి యవమాన మొనర్చితిని. భరి భరి! - ఇంతటి యవమానమంది ప్రార్థనఁడు తలపంచియు వంకయుండ, గుంఠలానున్న రెండుకన్త్రీ, వానిదిక్కు వ్రేలుచూపి, పెండ్లికొడు కింతటి వికారిగవకుండా? ఇట్టివాఁడెచటనుండి వచ్చెను? అని వినిఁబడులాగు పలికెను. ఇంకను వానికి గాఢగన యవమాన మేమున్నది?

అక్కః— బాగాయెను. ఊరేగింపుమున్నే వానికి గొప్పయవమానమైనది బాగాయెను. దరిద్రులలో దరిద్రుఁడగువానికి నా చెల్లెలు భార్య యెటులగును? ఆ దరిద్రుని గర్వము విడిచియే తీరవలెను. కాదేని నా దరిద్రుని యింటిలో నా చెల్లెలకు సుఖమువచ్చునెట్లు?

విలాసః— సుఖమెటు కలుగును?

గీ. రవినిఁ దై నేయఁ బుష్పహారంబువేయ
రోజుచును గాల్చుఁగాఁ దన తేజమునను
కోలికిని రత్నమిచ్చినఁ గొంకుమాని
వోటఁ గఱచును, దన్నును, జేటుఁదెచ్చు.

లక్ష్మీః— అట్టివారినిఁ జేరిన వస్తువు నజగతియేను. మూర్ఖునిబలె నడుముకుఁ గల్గిఁగట్టుకొని లగ్నమునకు వచ్చినవాఁడు. పెండ్లికాఁతురును గరవార భారతే గత్తరించి బలియిచ్చునాయేమి? పెండ్లికొడుకయి వచ్చినపుడు సోమొక్కపైసను ధరింపరాదాయేమి?

గీ, చూడనంగముపై నొక్క సొమ్ములేదు
మడియునడవిని, వీడును బుడమిలేదు
వీధులను బిచ్చమెత్తెడు వెట్టివాడు
భాగ్యహీనునకేలకో భాగ్య భువిని?

అక్క:- నిజమేను. వానిశరీరముననొక బూటకపుమణి యైనను లేదు.

మాలతి:- ఇన్నీ, వానిగొంతు పిల్లిగొంతువలె వట్టిదిగనున్నది.

చంప:- ప్రేలికి నొకయుంగరమైననులేదు.

విలాస:- అటుచూడుండి. బాబాసాబుగారితో ధైర్యధరుడు వచ్చుచున్నవాడు చూడుండి వానిమెడలో నేమైన నున్నదియో లేదో?

లక్ష్మీధర:- నేనుప్రారంభముననే పలికితినిగదా! చూడుండి వానిదేహముపై నేమయిన నున్నదేమో? చక్కగఁ జూడుండి. వానిచేళ్లు దిట్టించిచూడుండి. వానిబొక్క చెవులు చూడుండి. పిదపనా బావలీలను జూడుండి. శ్రీమంగునకును బేదకును సంరాయమెంతయో కనుఁగొనుండి.

విలాస:- జూడుండి చేతులలోఁ గడియముగాని మణిబంధనముననొక కంకణముగాని యున్నదేమో?

చంప:- ఇట్టివానిని నేనెవటను జూడలేదు. వీనియొక్క, కుక్కయైనను నంటదు.

మాలతి:- వట్టిగొంతు. విధవగొంతువలె యపలక్షణమైనది.

అక్క:- శిరముపై నొక తురాయియైననులేదు. ధూళితోనిండిన వాని రుమాల తురాయిలేక జాట్టులేని సన్నాని తలబలె, బోడిగనగపడుచున్నది. అమ్మా! వలచే నాచెల్లెలు బంగారుబలె నున్నది. వానిదూర గావలదు.

(బాబాసాబు ధైర్యధర శీలధరులు ప్రవేశించు చున్నారు.)

ధైర్యధర:- బాబాసాహేబుగారూ! నేనవసర పడుచున్నాననుటకు మఱియొక గారణములులేవు. ఉత్తరాధిపతి చేసికొనిన సంధికట్టుబడిరీతిగ రెండునెలలును సమాధానముననుండక తన నేనతో నా శివరముపైఁబడ యుత్తించు చున్నాడను వార్త నేఁడే నేను వింటిని. శత్రువులు మన నేనపైఁబడి దుండుమకు లొనరించు చుండఁగ, నేను లగ్నోత్సవమున మునుంగుట సమంజసముకాదు. చెప్పటయేమనఁగా, తీవ్రప్రాతః కాలముననే లగ్నము ముగించి నాకు శివరమునకు నెలవిండు.

బాబా:- అటుకాచండీ! రెండునినము లుండుండి. శివరములో గడబడ మేమియునుగాదు.

విలాస:- రెండునెలలవఱకు యుద్ధము విలుపవలెనని కదాకట్టుబడి?

శీలధర:- ఇప్తము పుట్టినయెడలఁ గట్టుబడివిలువలు యెంతవని? ఉత్తరాధిపుఁడు సంధి పిఱచునను చిన్నా స్వప్తముగ నగవడుచున్నది. కారణమేమనఁగా శత్రురాజు దారి దోపుడుగాండ్రతోఁగూడి, కట్టుబాటునకు విరుద్ధముగా నాలుగైదు శివరములపైఁబడి కొల్లగొట్టినాడు.

లక్ష్మీధః:- ఉత్తరాధి పుండంతటి వికారికాదు. ప్రారంభమగుట కింకనునైనను యుండగనే వాడు మఱులనిపుడు యుద్ధమొనరింప సిద్ధుడగువా?

శీల:- యుద్ధమధ్యమున నిట్టి మోసములే యగుచుండును. అటుబండ్ల శ్రీమంతులును జేదవారిదును నిజటనేయేట నిలువవలెను?

లక్ష్మీధః:- శ్రీమంతతనము యుద్ధమంతయును, సకలుగ వాక్యావలంబమున నిలిచియుండును. చీకటను నంతఃపురములేదు. శోభనోత్సవములులేవు శారీర సుఖములులేవు. కావునవారు దినముల కొలది యుద్ధమగుచుండినను, రాత్రులుకూడ నదేరితిగఁ గావలెనని కోరుటసహజము. అయిగ శ్రీమంతుల మాటవేణు. శ్రీమంతులు రాత్రులు చీకటనెరుగుదొడ్డిగులుకారు. రాత్రులు తేమయుద్యోగములు ముగించికొని మరుదినము సూర్యుఁ డస్త్రాదిరేరు నెఱుఁగ గాఢనిద్రలో నుండురు. అస్తమయ మగుచున్నది. రాత్రివచ్చు చున్నది. ఈమధ్య కాలములో నొకగడి యయో, యర్ధగడియయో, పావుగడియయో, యుద్ధమొనరిండుట మముంబోలు శ్రీమంతుల ప్రకృతులకు సహజము. ఈ శ్రీమంతత్వచర్య శత్రువుల దిక్కుననుండు నదృష్ట నెఱుఁగుదురు. శివీరములపైఁ బడుదురను కల్పన దరిద్రులదని, తోచుచున్నది. అనఁగానుత్తరాధి పుండప్పడే దండెత్తునని నాకుఁ దోచెను.

విశాస:- ఆలస్యమగునని యిట్టిదడబడలు చేయుచున్నవాఁడు. ఇదియెప్పుడు శ్రీమంతుల లక్షణము కాదు.

లక్ష్మీ:- నేను తెప్పుచున్నానే. నేనుకాత్రవ నేనాధిపతియైనచో, రెండునెలలు కాదు రెండేండ్లు యుద్ధమునకు నెలవిచ్చుచుంటిని.

శీలధర:- మనప్రస్థీర్వర మహారాజుగారి యదృష్టము మందిచి కావున వారికి మిముఁబోలుచారిని నేనాప తులుగని యమించుటచ్చి పట్టలేదు. నేనాపతి యింక వాల్చిననము లిచటవిశమించుటకు నటంక మేమియునులేదు.

చైర్యధ:- మీరేమయినననుండి. నామనము శివీరమునకుఁ బఱుగిడుచున్నది. బాబాసాబుగారూ: తాము యుద్ధమునకునై తనుమనధనములెల్లనిచ్చి సాహాయ్య మొనర్చు చున్నవారు. కావునరణాంగణముదిక్కు పఱుగిడు నామానిసోత్సాహమునకు నాటంకము మీరేలవచ్చెదరు? నేనెటువ లుకుదును? నేనుశ్రీమంతుఁడు గాకయున్నను మీరుతమ బిడ్డను నాకిచ్చెదనని పలికితిరి. నా యుద్ధసంరంభము గౌరవిందిరి. మిగతవారికి నదియేమి తెలియును? ఇదియంతయు నిజమై నను మీరునామాట లించుకవినవలెను. ఉదయముననే లగ్నముముగించి, మఱునాఁడు నేను శివీరముఁ జేరులాగున నెలవియ్యవలెను.

బాబా:- అచిచార మంతయు నుదయమునఁ జేయదము. ప్రయాణమై మీరిప్పుడే వచ్చినారు. నాబిడ్డ భామిని మీధవిచ్చ్యత్పత్ని యిపుడుమీకు మహిమకుర మర్దనీప్రసాద మిచ్చును. పిదప మీరిం చుక విశ్రాంతిం గొనుండి. రేపటిమాట విషయమున నెప్పుడిగ మాటలాడుదము. అక్కా! చంపా: మాలతీ: ఏలభామిని యిచటఁ గానరాదు? పో బిడ్డా పో. దానినిదవ్వరలో రమ్మ నీముఁ (అక్క- చంప మాలతి వెళ్లుదురు) మీరుదేవీ దర్శనము చేసికొనవలెను. ఇంతలో

నే భామినిదప్ప మీకుబ్రసాద మిచ్చును.

చైత్యధ:—(దేవికినమస్కరించి) బాబాసాబుగారు: ఇదేమాపమున నున్న దేవదర్శనము నాకుఁబూర్వమునైనది.

బాబా:— మీరీమందిరములో నేడే ప్రథమమునఁ గాలుపెట్టింది అయిన యీదర్శన మీకెచట యూరెను?

చైత్యధ:---

ఉ. మాతనుఁ జూచినాను రణమండలిలో విహరించుచున్, జగ
న్నేతకుఁ దారహారముగ నేర్పునఁ గూర్చుచునుండు, వీరసం
జాత పునీతరుండములు, సుగరసీమను నేర్పఱిగిచి, నే
నాతటి నెల్లఁ గాంతును మదంబను నీమహిమ సుకారినిన్

లక్ష్మీ:— (ఆవతల విలాసభరునితో) ఎన్నివ్రగల్పములు పలుకుచున్నాఁడు వీడు వీడుయొద్ద నకు
యమునఁ బ్రత్యక్షముగ మహిమనుర మర్చినిఁ జూచినాడట! వీడవారు తమలోపములను
గప్పివేయ నిట్టి దాంబికము మాటలాడుచుదురు. (మరులుడు) ఏమండీ: మీకుబ్రత్యక్షముగ
దర్శనమాయెనా? ఆ!

చైత్యధ:—రణాంగణమున, మహిమనురమర్చనీదర్శన మెవరికిఁ గాఁజాలదు, దీనివిషయమున వాళ్ళ
ర్యము మీకేల? ఏమండీ. యుద్ధావని నెల్లకాలము లందును దేవతా సంచారముండును.

చం. సురలకు ముదిరవ్వుగును నూపె రణాంగణమెందు, దేవతా
వరుల విహారచారు తరభవ్య తలంబది శూరవారభి
కరతరవార సారతర కాంతినిరంతర శోభితమ్ము శ్రీ
కరమహిమాసురారి చిరకాలము భక్తులఁ బ్రోచునచ్చటన్.

బాబా:—ఏమేభామిని: ఏమేభామిని: కుసుమా: వచ్చెనా భామిని? భామిని యెచటనున్నది.

కుసుమ:—(ఖరతాలోనుండి) బాబాసాబుగారు: భామిని యిదటనే నాకిలికెనుక విలిచినది. మీ
రుపిలిచినచో ముందరికి వచ్చును.

బాబా:—(నాకిలివద్దకువచ్చి) భామిని! ఇంతటిసిగ్గేల. వెలికిరమ్ము.

భామిని:—నేనురాను. నేనుఖండితముగ రాను. మఱులఁ బలికెనను నేనురాను.

బాబా:—ఏమి యీపిల్ల పిచ్చిజైనది. చైత్యధరగారు: నేనిప్పుడే పోయిదానిని విలిచిని వచ్చె
దను.

చైత్యధ:—బాబాసాహుగారు: మీకంతటి శ్రమయేల? దానికినిచ్చు లేనపుడు మీరేల బలవంతపు
మాకుస్సానముఁ జేయించఁ బూనెదరు? ఇచ్చటికైనవని బాగుగనే యెనది. నేను వెంటనే
శివీరమునకుఁ దిరిగిపోవ నిచ్చు దేయభ్యంతరమునులేదు. మహిమనుర భుర్తనీ దర్శనము

యుద్ధనూచకము. ఇట్టి దర్శనమైనపిదప, లగ్నమంటప మెక్కుకొరికకంటెను యుద్ధము నకు సిద్ధమగుటయ, కర్తవ్యము.

(వెళ్లుచుండును)

బాబా:—వద్దండీ! వద్దు. కొంచెము నిలుపుండి. పిల్ల మూర్ఖురాలు. ఇటుచేయకుండి. నన్నుఁజూడుండి. కోపమువలదు. ఈ యవమానమును నేను నహింస.

(చైత్రధర శీలధరులు వెళ్లుచున్నారు)

బాబా:—నిలాసధరగారూ! ఆతఁడు కోపగించి వెళ్లిపోయెను. మీరువెళ్లి వారి నూటడించి మఱులఁ విలిచికొనిరండు.

లక్ష్మీధర:—వాఁడు తనశిఖరమునకు వెళ్ళిపోనిమ్ము. నిలాసధరగారూ! వానివెంట మీరేలపోయెదరు? వెళ్లుదము నావెంటరండు. పెండ్లియరుగు దారిఁజెప్పెదను. భామిని లగ్నమంటపమునకు వచ్చిన జ్ఞాముననే నేఁ బెండ్లిపీటమై గూర్చుండెదను.

(యవనిక వడును)

మా నా ప మా న నా ట క ము.

ద్వితీయాంకము - ప్రథమరంగము.

వి లా స థ రు సి బి ర ము.

విలాసధర వినోదుల ప్రవేశము.

వినోద:— మహారాజా! నామొఱు నించుక వినవలెను. నాకు నంటిన యీ తిరుగుడుపీచును వదలింప వలెను. ఎవండీ! దినదినమును ప్రాతఃకాలమునందు భామినితో శివర శివరములు విరుగుచు దిరుగుచు నాకు నిండుగక్రమమైనది. కావున నేయపాయమైనను వెదకి త్వరతో భామినీ లక్ష్మీధరుల వివాహ మగురీతిఁ జేయఁడి. అటుచేసినచో భామినితోఁగూడి యాధ్వరంగమున దిరుగు కష్టము నాకుఁదప్పను. ఈ స్థలమున యుద్ధమయినపుడు ధైర్యధరుఁడు తన పరాక్రమము చక్కఁగఁ బ్రదర్శింపఁ జేసెనని యెవరు భామినికి చెలిపిరోగాని యీ భామిని గడియగడియకు రణాంగణము దిక్కుననే చూచుచు నిలిచియుండును.

విలాస:— ధైర్యధరుని పరాక్రమోదంతంబు భామినికి నెవరుతెలిపిరి?

వినోద:— యుద్ధసంగతు లెవరెవరికిఁ చెలువవలసినదియులేదు. కొంచెమీచటికి నచటికి దిరుగుదుండి నచో, వెంటనే సంగతులు తెలియవచ్చును.

విలాస:— నిజమిది. ఒకనెల భామిని రణాంగణ సమీపముననుంచిన పిదపఁ గావలసియుండినయెడల లక్ష్మీధరునకిచ్చి పెండ్లిచేయవచ్చునని బాబాసాముగారు హతముపట్టినారు. ధైర్యధరుని పరాక్రమక్రమము భామిని యుచటనుండినచో వినునని బాబాసాముగారు పన్నినయొక్కి యని యిపుడు నాకుఁదోచుచున్నది. ధైర్యధరుఁడెంతటి పరాక్రమవంతుడై నడియు భామిని మనములోఁ జక్కఁగ నాటినది. ఏమనియెడవునీవు?

వినోద:— నిజము నిజము. మీరాదినముననే లక్ష్మీధరునితోఁ పెండ్లిచేసియుండినయెడల.

విలాస:— నే నటులనే చేయనుంటిని. అయిన, నా మనవివాఁడు సమ్మతించునంతలోనే యీ పోరుగాలివీచెను. కావున నటకమాయెను. మఱల “ధనము హెచ్చా పరాక్రమము హెచ్చా” యను విషయమును భామిని కనుగొనవలెనని దాని నిచటికిఁ బంపినాఁడు. భామిని, యెచటనుండునదియుఁ చెలిపెదవా?

వినోద:— ధైర్యధరుని శివరసమీపముననుండు కనుమయొక్క యుద్ధానవనమునఁ గునుమతోఁగూడి యున్నది. వనమాలయని మాటుపేరు భామిని యుంచికొనినది. కనుమ తనపేరు శ్రుప్త మాలయని మార్చినది.

విలాస:— నీ వెందుకు మాటుపేరుంచికొనలేదు?

విస్ఫోద:- మునలితనముయొక్క నర్తకరూపములరీతిగఁ జేర్చు సైతము మాఱకఁ బడే నిలుచునుకదా? నే నీవును నాపేరదవలసేయు నిచ్చు దేమియునులేదు. పాదములుమాత్ర మొకచోటు నుండి మఱియొకచోటికి మార్చుపనియున్నది. ఆ కష్టము నాకులేనటులఁ జేసినఁజాల.

విలాస:- బాబ్బు. నీవేమియుఁ జేరితింపవలదు. నేనాయఁద్యోగములోనే యున్నాను. భామిని, వన మాలయును పేరుందికొనినదనియు, బాబాసామగారి యానతిరీతిగ రహస్యముగ వేవిర ప్రాంత్యమున నున్నదనియు నచటనే తిరుగుచుండుననియు దానిమనము చైత్ర్యధరునిపై విలిచినదనియు నీ వార్తఁబిన్న యు నా కింతకుఁబూర్వమే తెలియును. వీనినన్నిటికి నంతరా యముఁ గలిగింప యైకమ్య ప్రయత్నించుచున్నాను. నీవువెళ్లుము. ఏమయినను మోచ్చు తగ్గులైనచో నాకు వెంటనే తెలుపుదుఁగుము. (విస్ఫోదుఁడు వెళ్లును.) లక్ష్మీధరునకును భామినికని వివాహముగట రెంటుల? అన్ని శివరస్థళిములు రహస్యముగ సంచరించుచు భామిని చైత్ర్యధరుని కింతమునఁ బుష్పమాలజేసినచో నాయొక్కయు సకల శ్రీమంతుల యొక్కయు మోములందు మనోహరానినట్టగునుకదా? భామిని జననము శ్రీమంతుని మందిర మున. దాని సోదరి శ్రీమంతుఁడగు నాభార్య. శ్రీమంతుఁడగు లక్ష్మీధరుని భామిని పరింప వలెను. చైత్ర్యధరుఁడు కడుపేదయలి భామిని నిరాకరించినది. మఱల నది యా వికారి యిట్లుఁ జూచినచో మా శ్రీమంత పుత్రులెల్లఁ ప్రాణముల నెటునిలుపుదురు? వెయ్యిఱు తలుపులు లానరించినను భామిని లక్ష్మీధరునినే..... (లక్ష్మీధరుఁడప్పుడే పెట్టెచేతిలోఁ బట్టుకొనివచ్చును)

లక్ష్మీధ:- పరించునటులఁ జేయవలెను. అగునదియు నదేరీతిగానే. దానికి సంఘేహమేమియునులేదు. ఇప్పటి నావస్త్రభూషణాద్యలంకారములను నీవు చక్కఁగఁ జూచినచో నీకేసందియమును గలుగదు.

విలాస:- మీరు చక్కఁగ శృంగారించుకొన్నారు.

లక్ష్మీధ:- శిష్యుడద్దములో నావేషమును జూచికొంటిసో యప్పుడే నాకదేరీతిగఁ దోచెను.

విలాస:- ఏమిదోచెను?

లక్ష్మీధ:- నేను భామినియైతిని నిజముగ నైతిని యనిలోచెను. నీకు నటులగవడదా? నేను భామిని వలె నైనానని నీకు, దోచదా? ఏమీ! ఇట్టి ననుభోలు శృంగారవఱకు దొరకుట పూర్వ జన్మఫలమనియు నీజన్మమందు లేకయున్నను ముందుజన్మమందైనను నాడుఁజన్మమునఁ బుట్టింపుమని పురుషులందఱుఁ బరమేశ్వరునిగుఱించి ప్రార్థింపకవడదు. శ్రీకృతి యనుభవమీరీతిగ నుండును. నన్నుజూచి శ్రీకృతి యంతయును. దమకు నేనేభర్తగఁ గావలయునని మాటలాడుచునుండు రవునాకాదా? నీకును నదేరీతిగఁ దోచదా?

విలాస:- నాకేమియుఁ దెలియదు. ఇప్పుడేవేష ముపయోగములేదు. నీవు నీతరవారమును దీసికొనిరమ్మని మొదటనే చెప్పిపంపితినికదా? ఈ పెట్టెనేల తెచ్చితిని?

లక్ష్మీధ:- ఈ పెట్టె, మంచిముత్యములతోను వజ్రములతోనుఁ జెక్కఁబడిన సొమ్ములతోనిండినది. భామినిని వశపఱచికొనుటకు ఖడ్గమేల? అందుదానిని హస్తగతగ నొనర్చునది సొమ్ముల దబ్బయ్యను.

చం. కనక విభూషణమ్మలను గాంచిన, కాంతమనమ్మ వానిని
గొంపజను, వానిప్రాప్తిని గొంకకయెప్పు యెవఁజేయుఁ, ద
ప్పని యువతీ వశీకరణబంధుర యుత్రము కాంచనమ్మ, భా
మిని యవిజాడఁ దెచ్చితిని మెచ్చును నన్నును మెచ్చు నచ్చికళ.

విలాసనగా! ఈ పేటిక చిన్న భామినియి తెలియుము. పెద్దభామిని జూచుచుండినఁ జిన్న
భామిని పెంటనంటును. చిన్న భామిని జూచుచుండినఁ బెద్దభామిని పెంటనంటును. పెద్ద
దుండినచోటనే చిన్నది. చిన్నదియుండినచోటనే పెద్దది. ఇటునేకదా యొంద్రజాలక
విద్యుఁగి అక్కారణముననే కాపలినన్ని సాములతో నించిన పెట్టెను దెచ్చినాను నా
యెదుటనే యుంచికొనియున్నాను. ఇటులుండ నెక భద్రమేల?

విలాస:- ఏమండీ! భామిని మీచేరుండి జాతరని తెలియుఁడి. విరోధుఁడౌడై పచ్చిపోయెను.
వాడునైతే మొక విరుద్ధవార్తఁ దెచ్చెను. ఏమన మీరు మీ కృపాణము.

లక్ష్మీధ:- ఏవార్తనుగుఱించి విరుద్ధము? భామినికేమి చెమగదూడెను?

విలాస:- అదికాదు. భామిని శ్రీమంతునివలలో నిడివఱుక బదియుండెను. ఇప్పుడు పరాక్రమము
దిక్కు నిండుకిండుక జాటుచున్నది గనుక నీవు నిండుక పరాక్రమము జూపఁ బ్రయత్నింపక
యన్న భామిని శ్రోతరుదిక్కు వాలును. ఇదివిజము.

లక్ష్మీధ:- పరాక్రమము జూపవలెనని పలికెదవా? అది నానుండి కాఁజాలదు. నీవు భద్రముఁ దెచ్చు
నినమాట యందిన పెంటనై, పది యిరువురు సేవకులనువిడిచి భద్రమును పెదకఁడని వంపెలిసి.

విలాస:- అయినఁ గృపాణము దొరక దాయెనా?

లక్ష్మీధ:- తుదికు దొరకెను.

విలాస:- లేనికారణమేమి?

లక్ష్మీధ:- తుక్కుబట్టి యెఱుఁగుండి వెలికిరావయ్యెను. నేను నిండుగళమపడితిని. తరవారి శౌర్యము
చూపకన్న భామిని దొరకదేని యది శ్రోతరునినే, వరింపనిమ్ము. నాకేమి యాయవారు
కలువా? ఈ పేటికలోని యొక్కవస్తువునకే యనేకు లాఁపవారు దొరకుదురు.
మఱియేమి?

విలాస:- లక్ష్మీధరగారూ! మీమాటలువిని నేను నవుదనా యేమనా యనునది లోపకయన్నది.
ఏమండీ. లోకల యోగ్యతగొప్పతనములొనన్నది. అటులుండ శ్రీమంతులగువారు తమమం
చివిడ్డల నితిరులయిండ్లకు నిచ్చినయెడల లక్ష్మీదేవి నైతము తానును మమ్మువదలి యితరుల
యిండ్లకుఁబోవదా? ఆడువారి పాపము వెలికిబడినచో పెంటనై లక్ష్మీదేవి పాపములు
నైతము వెలికి బోవును. ఎవరు లక్ష్మీని భద్రపఱువఁ దలఁతురో వారాయాడువారినిఁ
బోగొట్టుకొనఁగూడదు. లక్ష్మీదేవికంటె నాడువారి యోగ్యతపెచ్చగఁ తారణమున రామ
రావణ యుద్ధంబులయ్యెను.

గీ. కలిమి బలములు, శౌర్యంబు గలిగియున్న,
వనిత, నీరులకు నెల్లను వగలియునుచు,
సతిని సీతనుఁగొనిపోయె శతముఖుడను,
గాఢగఁలుములచేడియ కలికిఁగాఁడె.

ఎప్పుడొకడు తన్నువదలి పోవునో యిప్పుడు నాని స్వస్థముఁబోయినదేను. లక్ష్మిపోవును బలము విఱుగును సంసారమేక్షణభంగముగను. భామినిని బోలుదాని మనోవృత్తికిఁజొచ్చు లగ్నము కఠినమేని జీవితము బోయినట్టేను ఒక ప్రతూరి యివని శ్రీ మానసవృత్తికిఁ జొచ్చుట కలఁగనో వానిని నానియింటిని వానిసహజమును మూలకట్టికనక సమీపమున నుంచి నట్టిని తెలిసికొనఁరెను. లక్ష్మీధరగారు అటులైన భామినిని దమసహజమునుండి వెలికిఁ ద్రోయువనవలదు. మముఁ బోలు లక్ష్మీపుత్రులవని యేమినిచెను?

లక్ష్మీధర:—భామినిని వశపఱచి కౌనుట నాయున్నలేకపోలేదు. అయిన నామతస్యమును నామనమఁటి నది. కృపాణవిషయముకంటె నాధరణవిషయమునికోవలెఁగామనినే దలంచుచున్నాను. నీవు వనితలను బురుష దృష్టితోఁ జూచుచున్నావు. నారీలిగ నామవారిదృష్టితో భామినినిజూచినచో నాదువారిచర్య నీకుఁజక్కఁగఁ దెలియును. ఆమృతసంతకుఁడనే మనమందని యెడల దాని రహస్యమును దెలిసే కొనుటకష్టము. మీ రొకఁడూ నుదాననని తెలిసికొనుఁడి అటులయిన యాపేటికనుఁ జూచుఁడి. (పెట్టెమూతఁదియును.) అప్పుడు మీ మానసవరణామఘటలుండునో తెలిసి కొనుఁడి. ఈ సామ్యులకాంతి మీ కనుగల నిండును. ఇవిమికండ్లు నిండినయెడల వానినిమూయుట కష్టమగును.

గీ. సామ్యసవంతులు కలయును సమమనస్కు
లటులెకూడును తెలియుమా, యృష్టమున్న
చోటశక్తింబు జేరును జోష్యముగను,
నుండ రాంబునిఁజేరును నుండ రాంగీ.

ఇప్పుడుచెప్పినీ చూతము నాయుపాయముమేలా? మీయుపాయముమేలా? ఏమిమీముఖభావము మీఁబట్టారు. ఏమోతెలియకున్నది? మీయనుభవముమీదనే మీరు తెలిసికొనుఁడి. మీకే యిటులైనచో నీపేటికనుఁ జూచి భామిని యెటులగునో?

విలాస:— లక్ష్మీధరగారు; మీకునామాటల యభిప్రాయము తెలియరాదా? సామ్యులకు లుబ్ధుడనగుట నామఖభావము మాతినదని కదా మీరు తెలిసితిరి? మీ, యొక్కొకశబ్దమెటులెటుల నా వీనులలోఁ జొచ్చెనో యటులటుల నాకుఁదోచినదేమన భామినీకార్యమున మాకు హెచ్చుకష్టమగునని. నా నిట్టార్చునకుఁ గారణంబుచెయ్యెను. మిత్రమా! నా పలుకునించుకవినము. వినినచోఁ దెడినకార్యము చక్కఁబడును.

లక్ష్మీధర:— వినననేనెపుడంటిని?

విలాస:— ఈ 'పేటిక' మొదటమూతమూయుఁడి. ఇదె గమము. ఏపురుఁఫనియొక్కగాని, శ్రీ యొక్కగాని మనములో ఏకేషకారణమేమియుఁజొరకున్న యెడల సామాన్యప్రవాహమే

చూచుచుండును. అట్లేవారిపై పదనము పనిచేయును. పురుషులకు 'ధనము' శంకురేఖ. స్త్రీలకు 'సేవిధము'గా వానించుచుండును. దృష్టివ్యాపేత 'గలవారు దాని' వానిందీ 'ధనము'వారికి గలదు. ఇది భాషాస్వస్థిపురుషులమాటగ నున్నది. అయినా ధనమునుండి ప్రేమ, శుభ్రవృత్తును చూచుచు మాత్రము తెలియవలదు. ప్రేమకుఁ బర్వచక్షువు లేదు. కావున ఇట్లే ప్రకాశము దాని కగవక్షుడు. కావున నిట్టియుపాయము లింతటియండి నదిని భావిస్తే యంతరికమునందుఁ జొచ్చు ప్రయత్నముఁ జేయుము.

లక్ష్మీ:— చాలునబ్బా! నీవేటుచెప్పెదనో యటులానరిగెను. ఈ సామ్యులచెప్పు వెనుకనేయుదును. ఇప్పుడు నీవుచెప్పెడిమాటయును, జరింపుచుండెద.

విలాస:— దీనినివినుము. భామినిలక్ష్యమిప్రదించుక. కార్యము దిక్కువారుచున్నది.

లక్ష్మీ:— నిజమా? వాలుచున్నదియో? నీకుఁజెబునా? అటులైన నే నిక నెవరునెటుల శూరుండగుదును? దానినిఁ జెబుము. శూరుఁడగుటకు నాకేమి పోవును? అదికాకములు ధరించి శూరుండగుదును. ఏమిపనిపడునో యాపనిజేసెద. మనోహరులగు నుండరి చొరకటన నేవకునిబలఁ గట్టబడుటకు నధ్యంతరమేమివచ్చునది?

విలాస:— ఇదిసరియయినమాట. ఇకనీవుశూరుండగుట యెఱుఁగునో, దానినిఁజెలిపెద. శివీధనీధులందు దండోరా కొట్టినవార్త నీకుఁ జెలిసి యుండునుగదా?

లక్ష్మీ:— ఏమి దండోరాయునది?

విలాస:— శత్రువులు చేన్నచిన్న గుంపులు స్వేచ్ఛేర్చియుర్రాత్రులు మన శివీరములపైఁబడి కొల్లఁగొట్టరు దిరుగఁసాగినారు. నీవేటు చయవదియెదవు?

అక్షి:— కొల్లఁగొట్టినచటికి వారువచ్చినారని.

విలాస:— ఇప్పుడేమిసీతి? ఇచటికి వచ్చువారెవరు? దండోరాచయమునేను జరికిరిని కొల్లఁగొట్టను శత్రువులు తత్తురంటిని. ఇకనురా లేదుకదా?

అక్షి:— ముందువత్తురనియో? ఇప్పుడురా లేదుకదా?

విలాస:— లేదు. లేదు.

లక్ష్మీ:— అట్లులైన నధ్యంతరములేదు. ఇక ముందుచెప్పము నీ మాటలు. దండోరా కొట్టినారు. అదిచాలును. ముందు?

విలాస:— దండోరా కొట్టినారు. భామిని తనమిత్రులగు శుభముయొక్క యుద్ధాన్వేషణముగా నివరింప సాగినది. కావున నేఁకొకప్పుడతను నేను శత్రుచేతమును ధరించెద. భామిని యిల్లు నకు కొల్లఁగొట్టఁబోయెదను. భామినియెవఁసాగినయెడల నీ వొక్కఁడారిగ నుండవలెననియి. మఱియుఁబురపురదూర్వశిని విడిపించినటుల విడిపింపుము. నీ మనసుకువచ్చెనా?

లక్ష్మీ:— ఏమిచెప్పితిని? భామిని యెవఁసరితట నేను శూరునిబలె నీమాటఁబడవలెనో? మంచిది. ఇదియంతయు 'బాగు'గనున్నది. అయిన మీరే వాతో యుద్ధము చేసినయెడల?

విలాస:- అటుల కాదు. నీవేముందటికివచ్చి నాపైఁగల్గినిదూనితివేని నేను బలుకల్గిపోయెదను.

లక్ష్మీధర:- నీవు విడికి. నేను కూరుడ. ఇటులఁ బ్రదర్శింపవలెనా?

విలాస:- నిజము. అచేరితిగనే. మీరుమీకరవారిఁ దెచ్చియుండినయెడల దానిని మీరెటు నాపైనుట
యోగింపవలెనో, యావిధమును నేర్పచుంటిని.

లక్ష్మీధర:- నేర్పుట వలదు. మహాఅముఖో, నీరున్నఁ దనంతకుఁదానే వెలికివచ్చును.

విలాస:- మీదిలేకయున్న మీరు నా కిట్టినిబుచ్చుకొనుఁడి. వాయుఁగము నై నెటుకల్గినిఁడెత్తుగో
చూపుఁడి.

లక్ష్మీ:- మంచిది చూడెద. నీవు భామీనిపైఁ బడుటెటులనో చూపుము.

విలాస:- మంచిది. నేను భామీ నీమందిరమునఁ జొచ్చితిని తెలిసికొనుము. నేను వారిని భయపెట్టి
మాటలాడిన క్షణముననే మిరుకల్గినిదూయుఁడి. “ఓపిల్లా! అన్ని సామ్యులును ఏచ్చియు
చ్చటఁబెట్టుము. కాదేని ప్రాణాంత్యమేను” ఈ మాటలాడెదను. కల్గినిటులెత్తెదను. [ఎత్తును]

లక్ష్మీ:- (కంపించుచు) సకలాధరణములనిచ్చేద. వ్యాప్తాముఁడియకు. అన్నిసగటును దీసికొనుము
దేహము మీదివికూడదీసికొనుము. పేటికనైతము తీసికొనుము.

విలాస:- ఏమండీ! మీరటులేల చేసెదరు? మీరునాపైఁబడి సస గల్గి చేఁబడిచినరీతిఁజేయుఁడి.

లక్ష్మీ:- నేను దానిని మఱచితిని. మీరు నిండునీకరముగఁ బలికెదరు కావున సాకటభయముయొను
అదిగాక మిరుత్తరచేళభావలో మాటలాడకున్న మీరు చోరులు నేనుసేమలీయని తెలియు
చుండలేదు. ఇక మీరుత్తరచేళము మాటలాడితిరేని మీ సమాచారము తెలియవచ్చును.
[విలాసధరుఁడచేరితిగఁ బ్రవాక్యము పలుకును. లక్ష్మీధరుఁడు వడఁకుచు మోకాళ్లపైఁ గూ
ర్చుండి సామ్యులపెట్టెను ముందటఁబెట్టి దేహముపై సామ్యులు వీయుదుఁ బూర్వమురీతిగఁ
బ్రార్థించును.]

విలాస:- ఇదియేమి లక్ష్మీధరగాకూ! ఏమండీ మీరు కూరులు వీరులుననునది మఱవకుఁడి.

లక్ష్మీ:- మందచేళలొనటఁకమాయెను. ముందీతన్నఁ జేయను. ఇదిగో మిరాసమయమును నుత్తరచే
ళభావయేమీయునాడకుఁడి. ఆభాషనన్ను నిండుగభయపెట్టుచున్నది. భామిని సరస నారి
తిగఁ గుక్కలబలెనటవకుఁడి. అడువారిబలె మృదువుగఁ బలుకుఁడి. “ఓపిల్లా! సామ్యులు
విచ్చియుమ్ము. కాదేని ప్రాణాంత్యము” అని పలుకుము.

విలాస:- భామిని మీ భవిష్యత్పత్నియని యిప్పటినుండియ, దానినింత మెత్తతనమునఁ జూచుచు
న్నాడు. నేను దొంగబలెనటచినువు డది బెదరినచోమాకేమి?

లక్ష్మీ:- అదియెప్పటికైనను నాసామ్యోకదా; కావుననీవు మృదువుగమాటలాడుము. “ఓపిల్లా! సామ్యు
లు విచ్చియుమ్ము కాదేని ప్రాణాంత్యము”, అనినచో నేనెటుగర్జించును నీ దేహముపై.
నేగమున పత్తనో యుదించుదుము. అదిగాక నీ తరవారి నాకుఁబొందదు. నీవేలిసికొనుము.
నా శివీరమునకురమ్ము. అచట సామ్యుల పట్టికల్గినిఁ ఇక్కడజేయుదము. ఆపుడునావిక్ర
మమెంతోగనియెదవు.

విలాసః—పద. నీ శివీరమునకుఁ బోవుదము. అచట నీకుఁజక్కఁగ నేర్పెదను. (వెళ్లుచుండును.) (స్వగతము)
 శ్రీమంతులమర్వాదను గాఢాదుటకై యీవిటకిని దగ్ని ముదిరినకూరునిఁ జేయఁ
 జూచవలెను.

(నిష్క్రమము)

ద్వితీయఁగము.

కుసుమమృగం రోషవనము. ధైర్యధర శీలధరులు.

ధైర్యధరః—శీలధరా! దీనివింగనుము. నేను వచ్చినకొన్ని దినములనుండి చూచుచున్నాను. ఈ యింటి
 లో మఱల జనులు వచ్చిచేరనా రని భోఁచుచున్నది.

శీలధరః— మీకుయిన విజయకారణంబున శత్రువులపని యెమియు సాగకయిన్నది. ఈ
 లోకుల మనములందుఁ గూర్చున్నది. యుద్ధసమయములోనుండిన కారతపశీతిచే నెట్లు ఎఱల
 పదభిదోయిన జనులు మఱియొడిగి వాసాగినాధు.

ధైర్యః— అపసరపుణి యీటుఁచుచున్నారు. అపసరపుణి నేలపి నానుండి కలిగినదియే యీతప్పిరము.
 లగ్నప్రభుఁడై కొంతకాలము నేనుండ సైన్యవ్యవస్థ యిండుక చేసినది. అక్కరణ
 మున శత్రువులకు సమయము దొరకెను. కాని నేను వెంటనేరాకయుండినచో నీ చోరులబాధ
 యధికమగుచుండెను. నేనిచ్చేదెనెమిది దినములుగ నెటుదిట్టమగు కట్టుబాటనరిచిరినో
 యటుబాసే మఱియుఁగొన్ని దినములుండిన యెడలఁ బోరులబాధబొత్తిగనిలిచిపోవును.

శీలధరః— ఆ చోరులవాతనము చాలినంతయైయుండెను. నిన్న మొన్నటినుండియు వారు పునః
 తలయెత్తిరి. కాఁచఁ మేమున మేళుములు చంద్రునిఁ గప్పిపేసినకారణమున రెండుదినము
 లుగఁ జీకటి బలమువారికి సాహాయ్యపడినది.

ధైర్యధరః— నేడు సైతము మేళుములు వ్యాపించినందునఁ జంద్రుఁడు భయపడినట్లుభోఁచెను.

శీలధరః— వానినిజూడుము. ఆ కాలమేళుమునాలుగు దిక్కులువ్యాపించుచు వచ్చినవి.

ధైర్యధరః— దొంగలచేతఁ జిక్కిన మనజాఁడు దీనముద్రను ధరించి యితరుల సాహాయ్యమెటు దూచు
 చుండునో, యారీతిగఁ జంద్రుఁడు దీనత్యేనీవును నాదిక్కునఁజూడసాగెను.

శీలధరః— నిజము చంద్రుఁడెవడు నీనత్వమగదిభాఁడు. చంద్రా! ఇంతటి దీనత్యే మాదిక్కున నేల
 చూడెదవు. ఆమేళుములనుండిన్న మేమెఱురక్షింపఁగలము?

ధైర్యః— మేళుము లెటుపైనఁజైననెక్కివచ్చుచున్నవియో యటులనే యీ చంద్రుఁడు బొత్తిగ
 భయపడుచున్నవాఁడు. చూచుమెటు వానిమోము తెల్లఁగా నున్నది. (భామిని వనము
 లో వచ్చును) శీలధరా! ఇదియెవరు? చూచితిరా? ఇదియెవరు?

చ, జలధర చోరులొగి తనచంద్రిక సంపదఁ గొల్లఁ గొట్టఁగాఁ
 గలరని భీతిచే జలజ కాంక్షములకా శశిదాఁచె దానిని
 జలము చముల్ సరోవమున సర్వదిశల్లని వేసరిల్లి భూ
 వలయము వీడుచు గుముద బాంధవువైబడ భీకరముగఁ

శీలధర్మ:— ఇదియెవరుందును? ఎవరికి జేరినదియో? ఇంతటి రాత్రిలో వనమున నొంటరిగ నేల సంచరించు చున్నదియో? ఈ విషయము విచారింపఁ దగినదిగనున్నది. శాస్త్రవేదములు అంధకారముననే సంచరించు చుండుట అదిదీనికిఁ దెలియదేమో?

శీలధర్మ:— పిలవెలియక యాండును? “జాగ్రత్తగ నుండుఁడి” యనెడి యాజ్ఞ సర్వ తఱుంగదురు.

చైతన్యధర్మ:— తెలిసియును చైతన్యమున సంచరించు యున్నది. మనశ్రీ లిటు చైతన్యమున నుంటఁజూచి శాస్త్రవేద చోరులశ్చర్య పడుదురు కాదా?

శీలధర్మ:— చైతన్యకారణమున నిటువలయునో సంచరించు చున్నదియని పలుకుట కంటేను నీపరాక్రమముపై విశ్వాసముంచిన యాడువారైనను శాస్త్రవేదము లేనివారయి యున్నవారని పలికినచో యుక్తియుక్తముగ నుండును.

చైతన్యధర్మ:— శాస్త్రవేదము దీనికి భేదమున్నను, నీమేఘభీతి యిటువలయుననుడవలెనుగదా? దీనిలక్ష్యము మేఘములపై లేని కారణమునఁగదా వనములో నిలిచినది. శీలధర్మా! పద దానిసరసకఁ బోవు దము. ఇదియెవరు? ఎవరిది? వనములో నేలనిలిచెను! ఈ విషయములున్నయిటు విచారించి కొని పచ్చెదము. (నమిపించి) శీలధర్మా! విచారింపుము సర్వమును విచారింపుము.

శీలధర్మ:— అమ్మా! యానకలక్ష్యములు నేనాధిపతియగుచైతన్యధర్మండు మిమ్ము విచారింపుచున్నాఁడు. మీ రెవరు? ఎవరివారు? ఇప్పుటికేల వచ్చితిరి? శాస్త్రవేదము మిమనకుంటదా? తుదికవాసకఁ దడియెదమును భీతియైనను లేదా? మియింటిలో మఱియెవరున్నవారు?

చైతన్యధర్మ:— శీలధర్మా! ఒక పేరారి యెన్ని ప్రశ్న లడిగితివి? చోరులయొక్కయు మేఘము యొక్కయు భీతి యిమమన మంటరితిగ నున్నది. దానికిఁజేరి కాకగనీ ప్రశ్నల దెబ్బలే? (భామిని తో) భయపడఁ గారణము లేదు. స్వేచ్ఛగ నీవిచారమును దెలుపుము.

భామిని:— మనకాశా! కొంతకాలమునకు మున్ను వానభయముండెను మీరిచటికి వచ్చినవిదవ నామే ఘములు సైతముమఱి పోవుచున్నవి. సర్వసేవాధి పతియగు చైతన్యధర్మం డిచటనుండఁ జోరులభీతి యెవరికిఁ దవులును? మిగతాచోరులభీతి లవలే? మనసు నామనమును స్మరింపదు. నాయెంటిలో నొకకక్షి పుడుకయైనను జోరులకుఁ జిక్కునదిలేదు.

ధనరహిత్యనైన నామన
ముఢజోరుల భీతియెటుల మూడును? గ్రహణం
బునకుఁ గూర్చొందులు భే
“ఇది” రుచి చెడనంటి శమ్యదీపము చెడునే.

చైతన్యధర్మ:— ఇదియంతయును నిజమే. ఎవరు? ఎవరిదానవు? నీవేకేమి?

భామిని:— నా పేరువనమాలయనియుండదు. నా చెల్లెలు పేరు పుష్పమాల. మాతండ్రితోఁగూడఁ మేము మువ్వరి మీరెంటిలో నుండుము. యుద్ధవచయమున మేమిచటికి భయముగనుంజిమి. ఆయిన జాయందరప్రేమగిల్లి పునఁబునందీ శావలనినదిగనులదు. క్రూరమునను నిదితప్పమాకు గదా. నిందింపఁజేలు ధర్మములేనందునను నింతటివ్యర్థముగ నుఱివచ్చితిమి.

చైతన్యధర:-...వనమాలా! దుష్టాకీధనము కాదు. నీవును నీచెల్లెలును మీతండ్రికి గొప్పధనము. అటుల
చెలిసికొనుము. అట్టిధనము చేతికి దొరకనినచో శత్రువులునువారి నవహరింపజూచె
దరు. మిత్రులును దానినపహరింపజూతురు.

భామిని:-శత్రువులనుగెలిచిన దండో రాజునినపిదప నట్టిభీమానాయన్నకుడగలి జాగ్రత్తగుండుడని
మాకునతడు చెప్పియుండెను. దివసాంతమువఱకు మానాయన్నకునములోబని జేయుచుం
డును. కావునహచ్చరికగఁ గాదియుండుపరిమాయందేయున్నది. పుష్పమాలగాఢ
నిద్రలోనున్నది. నాకునునిద్రపట్టునను భయమునఁ దోటలోఁదిరుగుచుంటిని. అంతలో
మీరు వచ్చితిరి.

శీలధర --- మీరు కావలి గాచుపరిగేయుచున్నారాయేమి?

భామిని:-...నిజము. అటులనుటకు నేయభ్యంతరములేదు.

చైతన్యధర:- శీలధరా! కావలివని నాహుఁవారిచైత బ్రెట్టు సరికాదు. ఇదియేనా నీ జాగ్రతి?

శీలధర:-... నేనుకావలి పనిమిదవచ్చి కూతమట్టుగూరమున నిలిచియుంటిని. అవఁగాఁగావలితిథిగుంపనికి
గారణమేమియుండనవచ్చలేదు. అమ్మ మీరు షేనుముగఁబోయి నిద్రొంపుఁడ. మీ కేభయముచు
లేదు.

భామిని:-...నేనుకొంచెము కావలిపనిపైపయండినచోమీ కేమిచెడును?

చైతన్యధర:-... ఛే. ఛే.

కం. యువతి ధన్యులు కావది
బవరపు దుఃఖంబు నైచుపని సేవకగు
బువ్వబోంట్లకు నక్కార్యము
లలేతంబైన నిడగ లగ్గు. నెటులక.

భామిని:-అదియేమియులేదు. మాయాఁడువారిచై నట్టిప్రసంగమురాదు. నేనింతవఱకు రణభూమికి
దుఃఖముగ నుండిన కారణంబున నాకు నటులనేలోచించుచుండెను. ఈప్రదేశము సమీపించిన
తోడనే భయముగనుడుఁ గాన్లుజడఁకు చుండెను. ఇకఁగొన్ని దినంబులుండినచో నాకుభయ
ముదోషకయందును.

చైతన్య:- వనమాలా! నీవిధ్ధారణమటు లుండినచోఁగావలియుండుము. పిదప నీవింటిలోపలఁబోయి
జాగ్రత్తగ నుంచువుగాని. ఇదియుచితముని. దోఁచుచున్నది. పూర్వము శీలధరా! శత్రు
శిబిరములలో నీచెంత భద్రముగ నున్నవాడెవో నేను జక. క్రూరవలసినదిగ నున్నది.
నేనును వధువునున్నాను. అవశ్యకము. వడినయొక్క గట్టికనఱవక యుండవలదు. కావలి
యుండుభయము కూతమట్టు దూరములోనే యున్నది.

భామిని:-బహుశాయగత్యము వడదు.

చైతన్య:- చైతమటులనే చేయవలయుగాక. శీలధరా! వెళ్లుము, (వెళ్లుచు) ఇచటనీవొసరించిన యేరా
టు బాగుగ లేదు, ఆవన మాలచైనఁ గావలివరు వ్రొంచుట పనిగాదు.

శీలపరః—(స్వగత) కాపలి సంబంధములూ సేవాపతియొక్క కల్పన, వనమాలినిఁ జూచినప్పుటినుండి మాటినట్లు తోచుచున్నది.

శ్రీశైలము:—జానినింజును. ఇంకను గృహములోనికి వెళ్లకయిష్టది. కాని కాదుచు నిలిచినది.

శ్రీధర:— తమరు పశ్చిమ దిగిన శిఖరమలికను ననేకములున్నవి. ఇతర దిక్కునకు దృఢము.

చైతన్యము: — మాకుమూచిస్తున్నది యాభ్యుదయమునకును, ఇంటిలోనికే బంధువులనున్నవలెనని నాకుఁబోవుచున్నది. కాపలలోనికేమి చిలిచినది.

శీలధర:— మహారాజా: నేనున్నప్పుడు చెలి ఒకరు. ఇంకను ఒక్కొక్కవంధిసవని చాలగనున్నవి.
సర్వకార్యములు ముగిసిన విద్యను ముగిసిన విద్యను.

వైర్యశః:—అటుకాదు. అదియట్లునే నిలిచియున్నది మామము.

శీలధర:— పంపారాజా: ఈ పనమాలియిండు స్వర్గము కావలెగాచునుండఁ, తోటలు దానియిన్ గొల్పి
గొట్టుటకు మారుగ, సత్తిమార్గము మీ మనమును దొంగిలించెను. ఈవార్తనేసతా! సంతోషా
పొందును.

ప్రార్థన:—ఓ. ఓ. ఇదివ్వి సూతకజ్జనం. నీ బ్రాత్ర రెమొక్కలొప్పమును మూసి పెట్టుటకై యీ కల్పన యుసలో నెడు. పదపోవుదము. పద.

(పోత్రుడు దిద్దివచ్చి) కమిడి, ఇంకను వాస్త్రోపుషుడనేతిమన. (స్వగ) పిఁజిత్తుడు వా
దిద్ది-తం వాడకయ్యును వాడూ, ఇంకనునది యుచుంటేనెలిచినది. వాదిద్ది-వసే వ్రేవ
వ్రేనల జూచుచున్నది.

ఉ, ఈ ప్రపంచమోక్షానానికి చువలేకుండా క్షిప్రమదేమి వల్క, హా
మాధ్వసముక్త హరించె న్నగుమానము లేక, భయంకరారులు
గానని నామనంబెటులుగాంచెనో యీ వనమాలి, నీ నేటుల్
మాధ్వసరాహిత్యంబునయి మానవోక్తిజరింతు బ్రహ్మసైన్య.

(స్త్రీధర్మశాల ధర్మము వెల్లడును.)

భామిని:— (స్వగతము) నేనే నేలయొక్క స్థలమున నున్న బియ్యం నిలిచితిని? వానినిజూచితిని. వాని కనుగవ కనుక నేను నేనిస్థలమునుండి చలింపవలెనను. అదెకను. అదెకనుము. ఎంతదూరము పోయినను పునః నేను స్థలమిదూచుచున్నది. అయిన నే నెంతదూరమువారినిబలుమాటు చూచుచున్నాను. వాడు మాకు నన్నాడు కావుననేనును జూచుచున్నాను. కాదేనోనేల వానిదిక్కుజూడనిచ్చయింతును? వాయన్న గారును సోదరియును వందలును నాచూపును జూచి ద్రవ్యదృష్టియని యనుచుండిరో యా యీ నానృష్టిదానినుండి మారేనేల? ద్రవ్యము దిక్కునకే నాదృష్టి యీడ్చుచుండినది. అదేనాకేళుడు దైత్యధదనిదిక్కునకు నొక్కరిగిగ బలుగిడుచున్నది. ఇదిచిత్రముకదాయేమి? చిత్రమైననునేమి?

గీ. ధనదాసమధనమగుఁగా వె ధైర్యధరుని

ధీరతనఁగన నమ్రతి దీనయ గును

ధరణి నవనిధులొక్కమైదాల్పుఁజ్జ

ద్రవ్యమెంతటిదిగు శౌర్యధనముమ్రాఁ

చోరునివేషమును ధరించివిలాసధరుఁడొక ప్రక్కన వచ్చును మఱియొక ప్రక్కనుండి లక్ష్మీ
ధరుఁడు విచ్చుకర్తింబట్టికొనివచ్చును)

లక్ష్మీధర.—(పడఁగును స్వగతము) వీడిగడ్డమును గట్టికొనినచూచ నానివేషము చిత్రముగ నున్నది.

వీడునిజమగు దొంగఁడుండఁగదా? అటులుండినసావరిణామము చక్కఁబడదు. ప్రథమ
మనఁసేనువిశారది తెలిసికొనవలెను (పక్కాశ) ఏమిటి వీరునిజమగు దొంగలా? దొంగవేష
మును ధరించివారా?

విలాసధర.—ఏకయుత్తరము గట్టిగనటివో ప్రాణాంత్యమేయుగము. ఈశిష్టఁకుఁగా దానివీలే దనసా
మ్మని విచ్చునటుల చేయవలెను.

(భామిని ఫితిల్లియటులనే నిలిచియుండును. విలాసధరుఁడు లక్ష్మీధరునకుఁ నన్నచేయును
లక్ష్మీధరుఁడు వడఁకుదునిలిచియుండును. ఇంతలోని నిజమగు దొంగలువచ్చుచున్నారు)

1. దొంగ.—ధర్మరా. భర్మరా. మంచిమృగమును వెదకితిమి. ఇదియెంతవేళ నలుచును. నోటిలోబంతి
పట్టుండి.

2. దొంగ.—దానికిధయపడియారేమి నిపుస్తబ్ధుడైతి నీలిచినావు? వానిపని మొదటఁబట్టింపవలెను.

3. దొంగ.—ఒరే! సామ్మలెన్ని ధరించినాడు?

౪. దొంగ.—నూరాల్లురు స్త్రీలను గొల్లగొట్టినను నిన్నిసామ్మలు దొరకవు. ఈవిధవదేహమున నేన్ని
యున్నవియో?

లక్ష్మీధర.—నూరాల్లెంత. నా గ్రామములోని సకలస్త్రీలకునయి మిగులునన్ని నగులు నా యొక్కని
పద్దనే యున్నవి.

1-దొంగ:--(దొంగలిరువురినిజూచి) మీరీ యిరువురినిఁ బట్టుండి. నేనాపిల్ల దానిపద్ద నేమియున్న
దియో శోధించెద.

లక్ష్మీధర.—ఏమిటి విలాసధరగారూ! విలాసధరగారూ! వీరు నిజమగు దొంగలు. ఇప్పుడు నాగతి
యేమి? ఈ కత్తినిఁ దీసికొనుము. నారక్షణకు నెవ్వరినను బఱుగిడిరెండు. (కత్తిపాట
వేయును)

1-దొంగ:--విలాసధరుఁడెవఁడు? పాడు మోహరిలా నేవఁడునులేడు. హానిని మొదటఁ బట్టికొనుండి.
(విలాసధరునిఁ బట్టికొందురు. ఇగ్గి యాచ్చులలో వానిగడ్డము వదిలిపొవును. మిగత
యిరువురు లక్ష్మీధరుఁడును బట్టుదురు. అచటఁ బడిన కత్తినిదీసి చేతురిడికొని భామినివాకిలి
పద్ద నిలిచియుండును.

వివాస:- (స్వగతము) బుద్ధిలేనిమిత్రుడను ప్రాణమదీయను

భామిని:- పనుమా! విసోదా! తెలిసి. హేచ్ఛరిక. వెనుకటివాకిలినుండి పఱుగిడి కావలివాండ్రను
విలుపుండి. దొంగలు పడివారునుండి. కనుమాలెమ్మ. పలుగిడుము. (ఇరువురుదొంగలు
విద్యుత్తులతో భామినియెదుట నిలుతురు.)

1-దొంగ:-ఒకమాట దుగాడుము. ఇంతపఱుపుండలిమి. ఈ భద్రమునకు బలియిచ్చువలసివచ్చును.

భామిని:- నాచేతకత్తిచే మీలో గొండిటిని బలియిచ్చినవిధమ మీ కత్తికేను బలియగదను. కను
మవిసోదా! (యీ శబ్దములు గట్టిగబలుకును) (పదాభిమానము కాని పాతాళి కావలి
వారా! ఖలుగిడిరండి పలుగిడుండి. చోరులు. ముత్యాలలోడినారు. పలుగిడిరండి. పలుగిడి
రండి.) (పనిదొంగలు వచ్చును.)

విసోద:- (తనబట్టు దానెట్లుకొని) ఆహా! పలుగిడుండి. మాయింటిలో దొంగలుపడినారు. నా
శిశువుబట్టి నన్నెచ్చుచున్నార. పలుగిడుండి. పలుగిడుండి. ఎరయినను నన్ను విడిపింపుండి.

(వెళ్లును.)

1-దొంగ:-ఇదెదుగాడుము. ఇప్పుడు మీకి సాహాయ్యము వచ్చులాగుననున్నది. మీరు వారిరువురిని వారి
చెట్టుకుంగట్టుండి. మేమిరువురుము దీనిని మాభద్రముల నటుల సులభముగాను వీరము. నాచేత
కట్టునకుంగట్టుండి. వారి శరీరాధరముల భావమువిభుండి. సాహాయ్యము రాకమున్నే
యెన్నిసగలెనను దీనికొనజూడుండి. (లక్ష్యసర లాసరములను కట్టునకుంగట్టి వా
సాముల్లుగుంపేయుదురు.)

2-దొంగ:-మీ శ్రీమంతులు సుఖములసాగ్ని సోమరిచితులయినారు. సాములువిచ్చను సాహాయ్య
ప్రదేశములో వారిచేతులు నొచ్చునేమో?

3-దొంగ:-ఆడువారుగ నుండినయెడల వారికి శ్రమయిచ్చునుండలేదు. ఈ దుర్మార్గులు తమచే,
సాములువిచ్చి యిచ్చుము.

లక్ష్య:- కొట్టవలదు నే నెప్పుడు నా భామినిబలి నడ్డగించువాండనుగాను. నన్నేల యూటకొట్టె
దవు? ఆభరణములన్నియును గొమ్ము.

1-దొంగ:-అన్ని సాములు నొక్కచోట రాశిగఁగూర్చుము.

2-దొంగ:-నేనెదు మాకు ముదిముఠూర్తము దొక్కెను. సూర్యవేటికలు విజయగొట్టినను నింతటి
ద్రవ్యము చిక్కచుండలేదు. అంతయు నొక్కతూరిగ వచ్చెను.

4-దొంగ:-అంతయగాక భారవాహకుల భారముతక్కుచాయెను.

3-దొంగ:- (అన్ని నగలనుజేర్చి) ఆచట నచట నిండిన సంభదయంతయును నొక్కచోటఁగూర్చి
వరాక్రమవంతుఁడు తన స్వస్థకు నీడ్చికొనిపోయి శ్రీమంతుఁడగును. విదపం బరమేశ్వరుఁడు
స్వజీవిన యిట్టి ముచ్చిగాడిద శ్రీమంతుని పుత్రుఁడయి దానిసంతును.

భామిని:- ఓరీ! మీరునిలువుండి నిలువుండి. ఈ తోటలోనున్న యింటిలో దొంగతనముఁ జేయవచ్చు
వారా?

దొంగ:— అణవుము. చేత్తెనంతవఱకు నణవుము. మాపనిముగియ వచ్చినది. ఏమోకాలి చప్పుడి యగు చున్నది! సాహాయ్యము వచ్చినాయెమి? మేమును బఱుగిడుదుము.

(ఒకదిక్కు శీలధరుడు రెండవదిక్కు ధైర్యధరుడును వత్తురు)

ధైర్యధ:— ఇప్పుడెరటికి బఱుగిడుదురు? ఈకల్తీమీరక్త పానమొనరించిన పిదప మీయొముకలిలోఁ బలొండు వెలికిఁబాట వేయదును.

(అందఱు యుద్ధమొనర్తురు.) వనమాలా! వలదు. వలదు. యుద్ధశ్రమనీకు నేనిడినయెడల మాచేలిలోని ఖడ్గమేల? (యుద్ధమొనర్చు చుండ గావలివారందఱును వత్తురు, దొంగలను విడిచెట్టలు గట్టుదురు)

ధైర్యధ:— శీలధరా! ఈదొంగలను నీవుదీసికొని వెల్లిచెఱలోనుండుము.

(శీలధరుడు చోరులను దీసికొని పోవును.)

లక్ష్మీ:— ఈపిటికి ఏఁజులనీడ్చి కొనిపొంపి. ఈదుష్టుల కెంతగర్వము. విఘ్నధరుగారూ! తమభవిష్యత్తు, ధైర్యధరుడు నిశ్చయపఱచెను.

ధైర్యధ:— ఎవరు? విఘ్నధరుగారో! ఎవరు? లక్ష్మీధరుగారో? ఈదొంగలుమిమ్ము బంధించిరియో? ఇప్పుటికి మానేసలోమిముఁ బోలువారున్నారవికదా దొంగలకు ననుకూలము దొరకుచున్నది. వనమాలా! వీరుగొప్ప గృహస్థులుగనున్నవారు. లక్ష్మీపుత్రులని పేరుపొందినారు. వీరిని జాగ్రత్తగ వారి శిబిరంబులకుఁ బంపవలెను. వారినిఁ జక్కఁగ విడిచిరాను కావలిగాండ్రను విలిచికొని వచ్చెను. అదిసఱకు నీవు వీరిపై జాగ్రత్తగ నుండుము.

(వెళ్లును)

భామిని:— లక్ష్మీధరుగారు! విఘ్నధరుగారూ! మీరును దొంగతనమును జేయను నాయెంటికి వచ్చితిరియో? డిండును. ఇదిధైర్యధరునకుఁ దెలియదు.

లక్ష్మీ:— అదియెట్లుల వానికిఁదెలియును? మేమిరువురునుఁగూడి యాయుపాయము పన్నితిమి. వారి కిదియెట్లుల తెలియును?

భామిని:— మీయిక్తి ధైర్యధరునకు నేఁదెలుపఁగూడనిదియని మీయిచ్చకాఁబోలు.

లక్ష్మీ:— నిజము. అదే మాయిచ్చ.

భామిని:— అయిన మీరు నా సాహాయ్యమునకుఁజై వచ్చియుండ దొంగలుమిముఁ బట్టిబంధించిరిని:—

దిలాస:— అట్లుల ధైర్యధరుడు తెలిసికొనులాగు చేయుము. మేము దోవలోఁ దిరుగుచుండ, దొంగలు కష్టపెట్టి యాకస్మికముగ మమ్మునిశ్చ స్తులనొనర్చిరి. మఱియునిచటికిఁ దెచ్చికట్టిరి. ఇంక పాయములేక పోయినందున నీదుర్దశ వాటిల్లెను. ధైర్యధరుఁ డీరితిఁదెలిసికొను లాగునఁజేయవలెను. భామినీ! నీయక్క నాభార్యకాపున, దానిసంసారనాశనము జేయుట నాచే లొనున్నది. ఇదిమఱవకు. నేనేటు చెప్పితినిో యట్లులనే ధైర్యధరుడు తెలిసికొనఁ జేయవలెను. లేనియెడల—

భామిని:—నీ యిట్టి బేదరీచులకు నేనుభేదమిడు దాననుగాను. నీదిగాని నుటి యెవరికుర్మాదగోన
 తియట నాయిష్టముకాదు. అక్కారణమున నీవుచెప్పిన ప్రకారము ధైర్యధరునకుఁ జెలిపె
 దీను. నేను భామినియని వానికిఁజెలియ నీయకుండి. నాయిష్టటి పేరుననమాలి. ఇదిమన
 మున నుంపుము.

విలాస:— సమ్మతి. నాకది సమ్మతి.

లక్ష్మి:— ఈయేర్పాటు చక్కఁగ నున్నది.

భామిని:— ఏర్పాటేమి? అందుల యెడఁబడి కలేమి?

లక్ష్మి:— కాదు. తప్పు. తప్పు. నీదాసులము మేము. ఈబంధమునుండి ముక్కుఁ దప్పించుము.

లక్ష్మి:— చ. “ శరణని వేడువాఁడనిను సారసలోచన, సర్వభ్రాతృవే
 “ త్వరితముగా! నుతించెదనదానిను, నేచకురీతిఁగొల్పెదన్

భామి:— “ నరవరపేరు, ధైర్యధరుఁడనుత వేడుము బంధముక్షీరై

లక్ష్మి:— “ చరణములంటి వేఁడెదను సంకటముల్ ఎరలించుమాసతి.

భామిని:— అటుదాడుము. ధైర్యధరుఁడు వచ్చుచున్నాడు. వానికిఁదన్నవింకొనుము. అటులైన నీ
 సొమ్ములన్నియునేమియుఁ బోవు. మఱల నీమర్మాచట లోపముచుకాదు.

విలాస:—వలదు. ఇప్పుడేమియుఁ బోనిమ్ము. వానికినీవెటుతెలుపఁదలెనో యిటు తెలుపుము. మా మ
 ర్యాదకాపాడుము లక్ష్మీధరా వెళ్లుము. ధైర్యధరుఁడు రాకమున్నే మీముఖమున, మనీ
 పూసికొనివెళ్లుండి. నావెంటరండు.

లక్ష్మి:—అయిన నాసొమ్ములు నేనవిరీసికొనిపోనగునా?

భామిని:— ధైర్యధరుఁడు వచ్చిన పిదపవాని యానతి నంది పొండి.

విలాస:— వెళ్లండి. నగలపయమేమిపెట్టికొని కూర్చున్నారా?

లక్ష్మి:— నిలువుండి. ఇంచుకనిలువుండి. ధైర్యధరుఁడురానిండు వానికిఁ గేలుమోడ్చెద. కాళ్లపట్టి
 కొనియెడ: శరణనివేడి సొమ్ములనిప్పించివారియెడ.

విలాస:— వెళ్లండి. కాళ్లపట్టికొనెదరు? సొమ్ములనేలయచిగెదరు? సేనాధిపతినుండి యా సొమ్ములు
 మీకువచ్చునని తలంచితిరియో?

లక్ష్మీధర:—కంకణములు ధరించినచేతులతోఁగాళ్లపట్టుకొనినయెడల, ధైర్యధరుఁడుగాని, యితరసేనా
 పతిగాని, దయ్యముగాని దయనుబూచుదురు. ఏమండీ! మముఁబోలువారి శ్రీమంతత్వము శ్రీ
 లబడెనొమ్ములు ధరించిచూపుదుము. ధైర్యధరుఁడనంతటి శూరులుదయభరణము దేహముపై
 ఛేసికొని యంతటను దానిప్రదర్శనముఁ జేయుటయ గొప్పతనమని తలంచుచుదురు. అపిగొ
 నిన దేవుఁడను భక్తులపైదయఁజూపును. అనఁగా నేను వానికాళ్లపైఁబడి నాసొమ్ములు.

విలాస:— వెళ్లండి. ఇంతటి యవమానముచాలదాయేమి? వెళ్లండి మూఁబరె నావెంట(లక్ష్మీధరుని
 నీడుకోనిపోవును.)

భామిని:— ఈ లక్ష్మీధరుని ద్రవ్యము దప్పచుటయేమియుంగనబడదు. నాకునటులనే యగవహు
చుడలేదా? నేనునాలోచనములకు ధైర్యధరుడంజనము చేయఁగానాకన్నులు నిర్మలిన
ములయ్యెను. లక్ష్మీధరుఁడనిసరితిగ దైవము భక్తులకు నిచ్చితీసికొనుటకునై యంతదయఁ
జూపుచున్నాఁడు! దయయుఁజేయఁగలవని వస్తువులయి వెలయుచుండును. లేనియెడల నేటి
వఱకు భామిని నీ ప్రేమకు వెలయునదైదులక్షలయి ప్రఖ్యాతికెక్కియుండెనుకదా! ఇన్ని
దిండులు ప్రేమకుఁగలవె నేనుగొనియుండలేదుకదా? బాహువస్తువుల కెటు
వేలకట్టుదురో యటులనే నాప్రేమకు సైరమిన్నిదినములు వెలఁగట్టుచుండిరి. రిత్తప్రేమయు
రిత్తదయయు నెవరును నిచ్చితినికొనఁజాలరుకదా? కారణమేమన, దయయుఁజేయఁ
శాశ్వతి నుఖాలవాఁముగనుండును. వానియందే యానందము నిండియుండును. ప్రేమ
యొందు లావున లోభమునకు నెట్టియాస్పదమును గలుగఁగూడదు.

చు. నిజమగు ప్రేమ, లోభగుణనిష్ఠురమైనదికాదు, భానుఁ డ
క్కడముగఁ దప్పుఁజొన, జనకాండమునుకొ జలజాతబాతముకొ
నిజగుణమైన ప్రేమను, బునీతులఁజేయునుగాదె? యట్టులే,
భజనయొప్పునఁగల్గుఁగద భంధురప్రేమ, పదాళి కెల్లెడక.

(ధైర్యధరుఁడువచ్చును.)

ధైర్యధర:— విలాసనర లక్ష్మీధరులు వెల్లిచోయిరామేమి? ఈ కావలివాండ్రనురిత్రగఁ బిలిచినివచ్చి
తిని. [హరితో] వెళ్లుడి మీపనికి. నారునాకుగానేలనిలకరే? నేనువారినించుకవిచారింప
వలసినదిగనుండెను. ఈ వివిధధర్మములందు వారెవరయ్యుజ్జనుడి రాత్రులు దిగుచుండిరి?
రాత్రినేరఁగావలికిఁగాను నేను వారిని సేమింపలేదు. వారెటులిటులవచ్చిరి? వనమాలా! నా
కుననునందొక సంశయమున్నది. నిన్ను నేనొక ప్రశ్నయడుగున్నాను. నిజమగు సుత్తరముఁ
జెప్పెవా?

భామిని:— విచారింపఁదగినప్రశ్నయేద?

ధైర్యధర:— (స్వగతము) నాకుగాపుసంశయముకలిగెను. ఈ శ్రీమంతులురణమైదానములో సైతమీ
రీతిగనలంకరించుకొని వచ్చుచుందురు. అందులో నేమియు నసంభవములేదు. అందుకుగాను
ప్రతియొకనిని శిక్షించినాను. అయినను వనమాలికి నీ మాటలుచెలియునని నేడలఁచి
యుండలేదు.

భామిని:— [స్వగతము] నేను భామినియని పేరు గుర్తింపలేదు [ప్రకాశము] విచారమేలచేయు
చున్నారు. ఆ ప్రశ్ననకుగవచ్చును.

ధైర్యధర:— [స్వగత] దీనికిని వారికిని సుఖసంబంధవిషయమేమి యున్నట్టులేదు. అటులఁగెడినయెడల
నాకునను దీనిపై సంతకనీడ్చుచుండలేదు. (ప్రకాశ) ప్రశ్నయననిదియేను. వారిచటఁజూదల
బరె బంధింపఁబడిరెటుల?

భామిని:— చోరులువారినిచటి మోసికొనివచ్చిరి. విలాసధరుని చేతిలోఁగత్తియుండలేదు. లక్ష్మీధరుని

చేత నుండెను. అదిక్రింద బడెను. నే దానినైకొంటిని. ఇదియేవానికై. దీనిపిల్లిపై విలాసధరుని నామమున్నది.

చైతన్యధః— నీవుచారి నెఱుంగదువా?

భామిని— ఎఱుంగదును. వారుమాత్రము వనమాలి నేనని తెలియరు.

చైతన్యధః— (స్వగ) నాదివ్యర్థ సంశయము.

భామిని— (స్వగ) నే భామినియను సంశయము వీరిమనమునక జుట్టినది కాదు.

చైతన్యధః— విలాస ధరునిగర్త నీకెచట కలిగెను?

భామిని— మఱోట వారి యినాము భూమిలోనిది.

చైతన్యధః— ఈరాత్రిలో వారిచటికి నేలవచ్చి యుందురని నీవుతలచితివి?

భామిని— లక్ష్మీధరుని నడవడిక మంచిదికాదని యనికొనుచున్నారు. విలాసధరుఁ డిందుకవని మీఁత్రుఁడెను. రాత్రిచేరే హెచ్చరిక లేక యెచ్చటనో పోవుచుండఁ జోరులు వారికి గంటుపడి రని నాకుఁజోచు చున్నది.

చైతన్యధః— అటులే యుండును. ఈ ప్రకారము నేనలానడవఁ గూడదని నేనెన్నిమాటులో యత్తరువుచేసినాను. చేపు ప్రాతఃకాలముననే వారిని జక్కఁగ విచారించి నేనాధిపతుల సంఘము నుండి వారిని ద్రోసివేయుదును. వనమాలా! నీయంతటికీ కార్యసాహసములైనను వారికి లేకపోయెను. అట్టివారు మానేసిన నుండనేల? ఈ రాత్రి యీ భీరువులకుఁ దరవారి లేకపోయినను నీకు నుపయోగపడెను. నేఁడు శరారపురుషునిగీతిగ నీవు దొంగలను శిక్షిండుటలోఁ గృపాణ ముపయోగించితివి. వనమాలా! నేనాధిపుల సంఘముల నుండి యీ యిరువురి భీరువులపేరులు తీసివేయుచు నీపేరందుఁ జేర్పవలెనని నాకుఁ జోఁచెడు. మఱియు దొంగలు కొల్లగొట్టిన సొమ్ములు రాజనకుఁ జేరినవి. పృథ్వీవర మహారాజుగారి హస్తమునుండి వానిని నీకు బహుమానముగ నిప్పించెద. ఈ నగలుగనుము. ఇవి నీకుఁదగినవికావా? మంచి యమూల్యములైనవి. శ్రేష్ఠతమములగు మణుల యాభరణములు గొన్ని యొపరివద్దైన నున్నవియాయనిన లక్ష్మీధరునింటిలోనే యట్టివి కలవని ప్రఖ్యాతి. ఆ భీరువు నేఁడందుగా శ్రేష్ఠములైన నగలు ధరించి నాడని, నాకుఁ జోచుచున్నది. చూడు మీ నగలు శ్రేష్ఠతమములుగనున్నవి. వనమాలా! కొల్లగొట్టినసాత్తులు రాజభాండాగారము జేర్చుటకును నితరవిధముగ నుపయోగించుటకును నేనాధిపతికి స్వాతంత్ర్యమున్నది. వనమాలా! నేఁటి నీ కార్యమునకు బదులీ నగలు,..... పృథ్వీవర మహారాజునుండి బహుమానమిప్పించవలె నను కారణములేదు. నేనే వానిని నీకు బహుమానమిచ్చెద.

భామిని— మహారాజా! నాకీనగలు బొత్తిగవలదు. నే నడవిపాలములలో నుండుదానను. నాకేల యీ నగలు. నా మనమా సొమ్ములను ధిక్కరించుచున్నది.

చైతన్యధః— మఱియును వలదు. స్వీకరింపుమనగలను. లక్ష్మీధరునకు నివియొప్పువు. నినుఁజోలు ధీరకనక శానిని స్వీకరింపకయిన్న నది ధన్యతనందునది యెటుల? చంచల లక్ష్మీకె గలకళాంకము

నినుఁబోలు నాభరణేచ్ఛలేని త్రిణ్యస్త్రీల సహవాసమునఁగదా మౌనోత్తము. వీనిని స్వీకరించి పనిత్రుతనందఁజేయుము. ఈ లక్ష్మీదేవి స్వీకరింపుము నీ విష్ణునఁ జూచుచున్నది. డాసపై దయఁజూపుము. దూరముపోలదు. శరణన్న వారేపైః గరుణఁ జూపలేదు.

చ. శరణను దీక్షసేవకుల సంకటదూకులఁ జేయఁగాఁ దగుట,

నిరంతము పంకసంకలిత నీరముఁబడలి పంకబాళి, వి

స్తరసుతులంది సూర్యుడదె సంతసమందఁగఁజేసి వానికిఁ,

గరివరకష్టముల్వినుచుఁ గాఁచెనుడైనమునాఁడు వేడినకా.

కావున, వనమాలా! యీ నగలకు గొనుము. వానినుండి గూరముపోయెదవా? అడవారా భరణముల సంతక భిక్షకారముద్ధినిఁ జూచుటఁ బ్రారంభమున నేను నేఁడేయాదితిని. ఎనమాలా! దొంగలయందె మీమునెల్లర విడిపించితిని. అది నా విధ్యక్షకార్యము. నా కార్యము నీవించుక యొనరించితివి కావున నేనిత్రుడిడు స్వల్పబహుమానమును నీవు స్వీకరింపుము.

భామిని:—మహారాజా! నేనీనగలను స్వీకరించెదను. అయిన నేవేడు మూఁడువరములు నాకునిడవలెను.

దైర్యధ:—నీ నక లేవ్వములు నే నొనఁబూర్చెదను. తెలుపుము. మీవరములది?

భామిని:—విలాసభటునియొక్కయూ, లక్ష్మీధరునియొక్కయూ, నామము లధికారుల పట్టికలోనుండి ప్రోయింపవలెను. నా పేరుఁ జేర్చవలెను.

దైర్యధ:—ఇది విలక్షణమైనదియ. మఱియెవ్వరి?

భామిని:—ప్రస్తుత యుద్ధములోఁ జనివోయినవారి భార్యాపుత్రుల నాగలగుచుఁ గుందుచుండుదురు. ఈ నగలన్నియును విక్రయించి పచ్చినద్రవ్యమునుండి యట్టి యనాథలను రక్షించి నాకు నాక్షయిడవలెను.

దైర్యధ:—వనమాలా! ఈ కోరికచే నీవు దైర్యధరునిపైతము లబ్ధింపఁజేసితివి. ముందువరమెద్ది?

భామిని:—నా మూఁడవకోరికయిది. మీరు నేడు నాకొనరించిన యుద్ధకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము పుష్పములేకున్నను బుష్పవిభవమైన నిచ్చరీరిగ నా చేతిలోఁబడిన యీ తరవారమును మీరు స్వీకరింపవలెను.

దైర్యధ:—వనమాలా! స్త్రీలు నగలకును రణశూరులు కృపాణమునకును నాశపడుట సహజము. నీవు నగలయాసపడితివి. నీవలెనే నేనును కృపాణాపేక్ష వదలవలసినదిగ నుండెను. అయిన నా స్వభావము వాని నపేక్షించఁ జేయుచున్నది. అదిగాక, యిది నీచేతి బహుమానము. నేనెటు నిరాకరించును? (ఇద్దరు స్వీకరించును)

భామిని:—ఈకృపాణమునకేక నెంతటికోభ కలుగునోకదా? నాచేతిలోనది యెటులనోముగ పడుచుండెను. ఏమండీ! ఈనగలు లక్ష్మీధరుని దేహముపై నేఁజూచియుంటిని. ఒకకృపాణము నుండి త్రువుపుని రూపమెంతగఁ బ్రకాశించునో, యంతగ నీభూషణములకన్న చేయిమహాగులు భూషణములు ధరించినన బ్రకాశించునని నేఁడలంచెద.

చైతన్యము:— వనమాలా! ఈనగలిచటనే యుండనిమ్ము. పృథ్వీధర మహారాజుగారి చెవులలోనీవుత్తాంత
మించుక వేసి యీగలకంఠును చెంపంతలు వెలగలనగలు పరోప కారమునకునై నీమబిహు
మానమిప్పించెద. అదివఱకు నీసొమ్ములిటులనే నీవద్దనుండుని. ఇంటిలోనికిఁ గొనిపోమ్ము. నీవు
క్షేమముగ నింటిలోనిద్రవోమ్ము. ఇంతటియండి కావలి వారుండదగినయింటి నిచటికి మా
చ్చెద. (వెళ్లుచు)

ఉ. సుగరముక్ భజించు వరసాహసితా నమరుడుగాదె? సా
రం గవిలోలలోచన నిరూపక సేవ్యుడుగాదె? కన్నులా
రం గని యీసభమణి కరంబియె నాపయ్యిచ్చేమ; ముంతయో
యంగన మెప్పుంగన్ననరుఁ డన్ని శుభములఁ గాంచు నెట్లెడకో.

భామిని:— (పోవువానిఁ జూచుచు స్వగతము)

క పౌరుష సహితముడు పురుషుడు
నారులకును మారుడగుచు, నపనాన్వితగుఁ
పౌరుష హీనుడు పురుషుడు
నారులకును మారుడగుచు, నపనానియుగుఁ.

(స్వక్రమము)

మా నా ప మా న నా ట క ము.

ప్రతీమాంకము: - ప్రథమరంగము.

అక్కాసాహేబు సౌధము.

(అక్కాసాహేబు - వినోదులు గూర్చుండియుండుదురు.)

విశ్వా:— అక్కాసాహేబుగారూ! పిలవసపుకారు కొల్లబోయినవాళ్ళ నే నేనుని చెలవంగలను? మంచిచాడెనునాకు. నానేనిపై నేమియునుండలేదు. జుట్టుయిది నే నేనుకొని పట్టిగిది లిలి. కానిచో పిలవసపుకారు జెప్పినకుంగట్టి దొంగ లేటుబాధిగిదిరో యటులనే యీ విశ్వా గునకును నగుచుండెను. జెప్పితినిన పిలవసపుకారు గట్టిరామికాపుర తీవముననచ్చెను. అమ్మా! నాకు నారీతిగ జెప్పి పడయుండెనయెడల నేను నేను మీ దృష్టిలో బడు చుండలేదు. భక్తికే భక్తి! చెప్పినకుంగట్టిబడి యెన్ని వాళ్ళువడిరి? ఎవరిది దినములయినను నేటికినీకల పిలవసపుకారు నాకెంతయో సేకెలుగుచున్నది. అమ్మా! మాటలాడు బలముచే నా నాటుక యాటచున్నది. చెప్పినకు బంధించబడిన చిత్రముము నాయెడుట నగపడుచున్నది. (పిలవసపుకారు ప్రవేశించును) మహారాజాగారు తామీచిచ్చివాని. వారిద్వారానే సకల సంగతులు విచారించినగును. నా నాటుక నిలిచి పోయెను.

విశ్వా:— పిలవరా! పిలవయియునుగుటించి.

విశ్వా:— మహారాజా! నేన జెప్పినదనికాదు. అమ్మా! నే నెళ్ళను నెల్లమిల్ల. లగ్ననమయములందుఁ దప్ప నితరవిషయములలోఁ గొప్పవారెటుల చతుర్ముఖులగుదురో యాపయము ననుబోలు పేదవారు తెలుపుట నమాజనముగూడు. కావున సంగతులు తెలుపువాకే చతుర్ముఖులైన పయములు చెలిపెదరు. (వెళ్ళిపోవును.)

విశ్వా:— (స్వగత) నన్న భామిని మఱివచ్చినది. చోరులు నన్నెటు బాధించినదియు నావిక్కున నే చూపుచుఁ జెలియఁజేసి నట్టగపడెడు. పైగృహయందు భామినిని లగ్నము చేసికొనక యుండులాగొనర్చినయెడల మోమున కంటినమని పోవును.

అక్కా:—విశ్వాదుడొ చెప్పినవార్త మీరు విసలేదని లోచించుచున్నది.

విశ్వా:— (స్వగత) ఇప్పుడామివారినుండి యప్రతిష్ఠయగును (ప్రకాశ) విశ్వాదుడేమిచెప్పెను? భామిని యేమిచెప్పెనో విశ్వాదుడది పలుకును. విశ్వాదుడేమిచెప్పెనో దానినే నీవు పలవ రించుచు గూర్చుండెదవు. నిజముగ దొంగతనమునుగుటించి భామిని యెన్నియో ప్రకల్ప ములు పలుకుచుఁ బ్రకటించుచున్నది.

అక్కా:—అటులైన తమగొంతులోని ముత్యాలవారమేదీ కానరాదు.

విశ్వా:— దానిని దొంగలుతీసికొని పోయిరి. నేనే సకలము నీకుఁ చెలిపియుంటిని. భామిని నీకేమి యసకముగఁ జెప్పెను?

అక్క:- అధికముగ నేమిచెప్పెనో తెలుపుదునా? అటులైన మీ గుడ్డెట్లగఁ జేయఁదురేమో? చోరులు చక్కఁగఁ బ్రాయశ్చిత్తమువర్చిసని భామిని తెలిపెను.

విలాస:- దేనికిమాడగ?

అక్క:- దొంగతనముగ రాత్రులు సంచరించువద్దలి యిచటనున్నదని నాకుఁజెలియును. కత్తిసైతము లేక యపరాధిలో నే దయ్యము మూలిచూడను వెలికి వెడలియుంటిరి?

విలాస:- (స్వగత) భామిని నా యవమానమేమియు వెలిపేసినదికాదు.

అక్క:- ఇప్పుడేమి చెప్పుదును? ఏమిచెప్పకయుండుదును? ఇంతటి పట్టణములోనుండు వారెద్దియో యొక నవీనవిషయముని యాడువారిని మోసగించిపోవుట యున్నదియగదా? నేఁడు లక్ష్మీ భగవారి యింటిలో గాననభ, రేపు సూతన నాటకమునకుఁ బిలుపువచ్చినది, యీరీతిగఁ బలికి రాత్రి రాత్రులు వెలిగ సంచరించుట శోభిల్లుచున్నది. నాటకములుండనీ లేకపోనీ యేదేశమునుండియో నుంచి నాటకమువారు మనపట్టణమందను దినదిన మాడుచున్నారను నది మగవారాదుట వినునది యాడువారి భాగ్యమైనది. అటులైనచో, సకలనాటక సంఘమువారిని గాన నభవారిని నిస్సంతానులఁ జేయుమని స్మృత్యుదేవతలు స్త్రీలందఱు వేడవలసివచ్చును.

విలాస:- ఏమే! యటులైనచో నాటకము వారిపైనఁ గావలిగ స్త్రీలు దిగుగవలసివచ్చును. భార్య భర్తలిరువురు నింటిలోనైన నుండవలెను, కాదా యిరువురునుఁగూడి వెలికినైనఁ బోవలెను తుదకు రెండును నేకమేను.

అక్క:- ఒకరిపై నొకరు కావలిగ నుండుటకంటెను, మొన్న చోరులనుండి యెటు ప్రాయశ్చిత్త మాయెనో, యటులనే, రాత్రులు నవరాత్రులును సంచరించువారికిఁ దప్పక ప్రాయశ్చిత్తము చోరులు గావించురు గాతమని స్త్రీలందఱు దొంగలను దీవించుచుండవలసివచ్చును. సజ్జనులకు భీతి గలిగించుటకంటెను, మేడలుదాటువానిని మిడ్డలెక్కిదిగువారినిబట్టి దొంగలు రుమాల్లెగరవేసిన బాగుగనుండును.

విలాస:- (కన్నులు మూసికొని స్వగతము) మేడలమీది గొంగల రుమాళ్లు దొంగలించువారున్నఁ గదా?

అక్క:- ఏమి కనుగవమానినారు? నామాటలు కఠినమని దోఁచెనా? ఆ సమయముననైనయవమానముఁ గప్పివేయు నెవమా? ఆడువారు చెవులుపిండుట తమకువలదని తోఁచెడు. కనుఁ గవ మూసికొని పైనఁ బైన మఱుల నిరువురవ తాపసులఁబలి నటించు వేషభారల కనులకు నాడువారు కలికమువేసినఁగదా శుద్ధియగును. చెట్టునకుఁగట్టు దొంగలును దారిదోవుడు గాండ్రును నుండఁజూడవలెను. మోసమయమగు జగత్తులో వారుంటయ మిక్కిలి యివ యోగముగ నున్నది.

చ. ధనమదముగ్ హరించి నిరతం బుపకారము నేయువారు, ని
ర్జనతలవాసులై కలుషజాలురచేవ నడంచువారు, భూ
జనగురులోభమూలధనజాలమునైట్ల బెకల్చువారు, ని
ర్జనులయినక మహూపకృతి సల్పనమర్దులు, చోరులీధరగ.

విలాస:- ముగిసేనా? ఇంకను ముందేమైన నున్నదియో? నాకునిండుకే తెలుపుము.

అక్క:- నాది ముగిసెను. ఇంకమీది మీరుపేదకుడి.

విలాస:- నాపేదకుట యిదియ. మగనియవమాన మిటులయినచో బ్రసక్తిలోమఱల రానటులుండును. ఇదియనే యేదకుట.

అక్క:- పేదకుట యననేమి?

విలాస:- చోరులునన్ను చెట్టునకుపేడిన వగమునఁ గట్టిరి. అటులే నేనునన్ను నాపేడిన వగమునఁ గట్టనిచ్చవదను. ఏవిషయమున నీవునాయుండు దోష మార్పించితివో దానికి నే యాధారమున లేదు. నే నపుడే లక్ష్మీధరుని రమ్మచెప్పి వచ్చినాను. అతడపుడేనచ్చి నాపేదలోఁ గూర్చునియుండును. వానినిఁజూచి నేనుదొంగల విషయమును చెలిపెద. నీవే వారిని విచారించి నిజమెచ్చి యబద్ధమెచ్చి యనునది నానమక్షమునఁ బరిక్షింపుము. భామిని లక్ష్మీధరు నకిచ్చి లగ్నముచేయించ వలెనని వీయిచ్చ యుండెనుగదా? ఈలగ్నమునైనఁ గుదుర్చుమని నీవేనాకుఁచెలిపి యుంటివికదా?

అక్క:- నిజము. ఎవరులేవను చున్నారు? నేడకుభామిని శివీరప్రాంతము నుండి తిరిగివచ్చినది. ఇప్పుడు ధైర్యధరుని కంఠములో, హారముపేయ నున్నకురాలైనది. నాకునిప్పటికిని తోచునదేమన, భామిని లక్ష్మీధరు నే పెండ్లిచేసికొనిన బాగుగనుండును.

విలాస:- ఏయొక్క యాపనికైనా నేడోయి చోరులకుఁ జిక్కికట్టబడితిని.

అక్క:- అనఁగానది యెటుల?

విలాస:- సర్వమును లక్ష్మీధరుగారినిఁ జూచి వారియెదుటఁ జెప్పెదను. అటులైన నీకునిజము తెలుసు. 'వేసపుడింతయు తెలువఁదగినదిగ నున్నది. నీమగని యామవమాన కారణమెన్నియో యాకృతాజము నుపయోగించుటలో నేను ధైర్యధరునకంటెను దక్కువయినకాని నేనుకుటి యేచింతిలోనుండి వానికేమోనపోతి ననియుఁ చెలియవము. నేనేదినమున ధైర్యధరునకును భామిని కినిఁ గాఁదగిన పెండ్లినిలిపి నేనువానిఁ జూచి నవ్విలిసో, యాచినమునుండియును దానిని మనముననుంచికొని నేనాపతియనెడి యధికారమును దురుపయోగ పఱచి, యాదరిత్రుఁడు, చోరులకుఁ చెలిపి వారిద్వారానాకు నవమానముగావించెను. వానినీచత్వము పూర్వమునుండియు నాకించుకఁతెలియును. చోరులననుమముగ ధైర్యధరుఁడును, భామినియెదుటఁ చెట్టునకుమట్టుఁ గట్టించెను. తలఁచి నపుడంతయును దేహమగ్ని యగ్నిగ మండుచున్నది.

అక్క:- ఇదియంతయును నిజమేనా? భామిని, యాశవమును గుఱించి స్తుతిస్తోత్రము లెప్పుడును బాడుచుండును.

విలాస:- అమాటవిని నాకులజ్జయగుచున్నది. వానినీచత్వముఁజూచి భామినికఁ గోపము వచ్చునని తెలిసియుంటిని. అదివదలి వానిచైమరులుగొనినటు లగవడుచున్నది.

అక్క:- నిజము. అటులయినది నిజము. నిన్నటినుండియు సోక్కురిగిగ నన్నడగికొను చున్నది. ధైర్యధరు

దేవీ వివాహమాడుటకు భామిని సిద్ధురాలయినది. నాయనగారికి చెబుచున్నది.

విలాస:- ఛీ. ఛీ. ఆలగ్న మటంకపటవియే లీరవలెను. అంతపటకు వైశ్యధరుణుండి నాకయిన యథ మానమునకు బదులు కాదు.

అక్క:- నేను చూచినప్పటినుండియు నది లక్ష్మీధరునితో లగ్నమునకు ఒత్తముగనున్నది.

విలాస:- నీ యుష్టానుసారమీవని ఘటించజేయఁము, లేచి నీ మగని యుచున్నామును భోగ్యులు కయిన నిక్కార్థమొనర్చుము. నీవీరిలి యొనర్చుము.

అక్క:- నేనేమి చేయవలెను చెబుచుండి? తమమాట వెలికిరానియ్యను.

విలాస:- బాబాసాహేబుగారికి నీవిదయఁము నేర టెప్పబూనినాను. నీవుచూచుచున్నది తెలుపుము.

అక్క:- ఏమి తెలుపుదును?

విలాస:- “వైశ్యధరునితో భామినికి లగ్నమైచయెడల నాకు మీరెవరును గాని. మీరు నేనెవరెనుగాను” అని యనుము. ఒకరి మోముకరుదుటకుఁగాను. నేనటు విశ్వయించినాననుము. నేను శిష్యునిరీతిగఁ గానిమీదల భామినిముఖద్వారము నేర జేయను. బాబాసాహేబుగారి దృష్టియు నైతము నేర జేయను. వారిముఖముజూడను. అంతయుగక బారిభువురి శిష్యునిఁగాను నన్ను పదలిపేయుదును. తప్పను.

అక్క:- ఇంతటికార్య మేమియువలదు. నేర టెలుననేచోయి నాయనవచ్చి హతభువనాటి హుండుడెడ. ఇరువలెదు లక్షల జహగీరుదారుతప్ప భామినిని నితరుల కియ్యరాదు (విభ్రమ)

విలాస:- ఈ కూడిక చక్కఁగఁ గుదితెను. ఆ మూర్ఖుడు నామీదమీ పట్టియుండును. నాని శృంగారవేషమును దానికి జక్కఁగఁ జూపవలెను.

(విభ్రమ)

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

బా బా సా హే బు న గ రు.

లక్ష్మీధరవినిోదులు.

లక్ష్మీధ:- ఏమిరా! వినిోరా! నన్ను జక్కఁగఁ జూచితినియూ? చక్కఁగఁ జూడుము. పూర్వము వలె నగవడుచున్నానా? క్రొత్తరీతిగ నగవడుచున్నానా?

వినిోద:- పూర్వమురీతి యనఁగ?

లక్ష్మీధ:- “పూర్వమురీతి” యనఁగా నీకుఁజెలియును. ఆదినమునకుఁ బూర్వముని యర్థము. ఓరీ! ఆ దినము నకలురకుఁ జెలియును. నాయొక్క సకలసేవల నోటినుండియును, “ఆదినము”ని వచ్చుచున్నది. ఎవరయినను నెదియైన యొకవిషయము ప్రశ్నిచవలెనని “ఆదిన సంబంధ ప్రశ్న” యనియెదరు. ఉత్తరమిచ్చినను “ఆదినసంబంధము”ను బట్టియా యుత్తరముండును. అటుల “ఆదినము” పూర్వమువలెనే నగవడియెదనా? ఏమయినను బదుల యినానా?

వినిోద:- ఆ మహాదినము సర్వలకుఁ జెలిసియుండును. నాకేమి తెలియదు. ఎన్ని త్వరములయినను

మీ శరీరాకారములో నేవిధమైన మార్పులులేకయున్నది. బలివలె గండువడిన శ్రమంతులు శరీర పెట్టుపొచ్చుకొనుచున్నది. చిన్నతనమున నట్లముగఁ బెరిగినవారియందు పొచ్చుకొను లగఁపడవు. ఎని యొక్కళ్ళ, చుట్టును నిండుకొనివచ్చువో, యట్టివాఁడు పర్యవసానమున నుద్దాకాకొనుచును మీ శరీరవస్తులత్వము, చక్కఁగ నేర్పడినది, కావున గ్రోత్తఁగ పోవుచున్నావేమిగును?

శిష్యుఁడు:- బలీ! అటులకాదు. నేను పూర్వముభరించికొనిన నగలకును, నిప్పుడు భరించికొనిన నగల కును నేమయిన భేదమున్నదియో లేదా?

సోద:- ఈ విషయము భూమిని విచారించుము. ఆమె వానిసేంద్రియించికొనినది. నే నేన్నను.

శిష్యుఁడు:- నాకుఁ దెలియును. నా శరీరమునఁ బూర్వమెన్ని సొమ్ములుండెనో, యన్నిసొమ్ములిప్పుడు నా మేల్పైబున్నవి. అలవాకాదా? పూర్వపు వజ్రములయొక్క స్థలములో, నిప్పుడు రెట్టి విధికి ముగ నామీద నుంచునది భూమిని చూచును. చివోదా! ఇక్కలమున నేను దళకండు మిగిలి, నెత్తొచ్చుచుండ నను నుంచినయెడల భాగుగనుండెను. పూర్వము ధరించిన యొక హారమునకు బదుల నే నొక్కొక కంఠమున రెండుహారములుధరించి మోయుచుంటిని. దళకండు మిగిలి నా మేల్పై నిరుపదిభేదములున్న నిరుపది గొప్పమురపులును ధరించుచుంటిని. అప్పుడు భాగుగ నుపమంబీదిదా? నెత్తొచ్చుచుంటినిగ నేయిచేతులుండినచోఁ బదివేల బాగానుకొనియును పురుగులుపెరిగి ను కంఠములను బోలునని వీరుఁడగు నే నొకఁడ నే ధరించుచుంటిని. ఏమిచేయనగురా? బళిచేతికిఁ బదికంఠములు కట్టవడి దూర్చి నాను. చివోదా! దేవతలలోను నలశారపురుషులలోనుం బదిమోములు వేయిపాదములుగల బాహున్నరిని యుదోహాణము లుపడుచున్నవిగాని యచేరిగ రెంటికంటె నధికముగ కార్కులల రెండుండైన నరీరత్నమున్నాడను నిదర్శన మొకటియుండిన నాకుఁ దెలుపుము. ఏమి ఎఱచునలేదా? అరీరత్నము కావలెనని నా మనమున్నది. నైవమా! నాకావర మిచ్చు. ఈ రెండుపాదములు నా గొప్పప్రఖ్యాతి నామమునకుఁ దక్కువయని తోచుచు న్నది. అదియునుగాక పాదములు రెండేయయిన కారణమున నాచే ధరింపఁబడిన నగల బరువంతయును నవి సహించఁజాలవు. నా పాదములుకావున నింతటిబరువు మోయఁజాలి నవి. ఈ రెండుపాదములే యింకనే నెన్నిసొమ్ముల బరువు మోయఁగలవు? నీకు నాశ్చర్య మేని తోచదా?

సోద:- నాలుగుపాదములు నైత మింతటిబరువు మోయఁజాలవు. ఇంతటిబరువు మీ రెండుపాద ములే ధరించుచున్నవి. ఈ బరువునుఁజూచి మీ విషయమున నాకుఁ జింతయగుచున్నది. ఆనాడువచ్చిన దొంగలు రెండంతలు పొచ్చుగ నుండినను వారికి మినగలు బరువుగఁ దోచుచుండెను. తమ బరువించుక తక్కువపఱచికొనవలెను. కొంచెకొంచెముగ సొమ్ములు నేను దింతునా యేమి? బరువు తక్కువయగును.

శిష్యుఁడు:- ఛీ! తీయను గేలుఁజూచుకు. నీవు దారిదోపదీనియొకఁగావు. భూమినియొకగావు. దుర్బలము

అన దొంగలుకానీ యంగనలుకానీ మముబోలు లక్ష్మీపుత్రుల యింటి ప్రవృత్తారమునూ దింపజూలుదురు.

నిజోదః— నిజము. భామిని అక్కాసాబునంగూడి యీ దిక్కున నచ్చుచున్నది. వారి యెదుటనైన నీబరువు దింపియుంపుము. నంచుల బరువుపించ నే నీదనా?

(భామిని అక్క వత్తుడు.)

అక్షేపః--నేడు చక్కగ నగరడజేయుదును. ఈ యయిదు సకముల పదకము భామినీదృష్టికిఁ బడజేయుదును. కొంచె మిటులటులదిరిగి మఱుల నైదుతూర్లు దానిదృష్టిలోఁ బడులా గొసరించెద. అదివఱకు నీ సామ్యుజబరువు వహింపకలేరదు. చూచెను. చూచెను. అది నన్ను బాధించును జూచిరి. ఏనోదా! అదినమునుండి భామినీదిక్కు నేనుచూశలేను. అది నన్ను బాధించు సాగినపుడు నేను నా పాదములపై దృష్టియించి నిలిచిరియందును. నీచే దానిదిక్కుఁ జూడుము. అది కన్నులార నన్ను జూచినపిదప సన్నజేయుము విదవఁ గొంతకాలమటు లిటులజూచి ముందుముందుగఁ బోయి దానిని జూడుము. మఱుల సన్నజేయుము. నాకు నక్షమగనిలిచి నీవు దానిదిక్కుఁ జూడుము.

అక్క:- చూచితిమియో భామినీ! నేనె జెప్పియుండలేదా? గొప్ప యొక కావవానియంటుంటే నేటు సజ్జలు జొన్నలు నుండునో, యటులనే లక్ష్మీభద్రుగారి యింటిలో ముత్యములు పజ్జములు నుండును. అట్టి తూద్రప్రవిగ్రహమును పదలి నీవు నా శ్రార్ధ్యరుండెలుల మనసుపెప్పెనో, తలచికోనినటులె నాకు నాశ్ర్యమగుచున్నది.

లక్ష్మీధుః--జిహ్వా! దానిశరీరముందు నాకంటె 'హిచ్చనగ' లగపపచున్నవియా? నాముక్కున ముక్కురలేదు. అక్కారణమున దానికంటె దక్క-వగ నగపపచున్నాను. ఇట్టి యాధరణ రహితమగు నానిక 'నేనెటు భామినికెఁ జూపఁగలను? ఆఁడవారి స్వాధిస్థానమంత? ఆ యాఁడదాని నానికఁజూడుము. ఆఁడవారుమాత్ర మంతటి వారు. పురుషులగు 'మేమేల ముక్కుఁగుట్టింపఁ గూడదు? ఇట్టి పద్ధతినిఁ పాడుములరాచి పాఱిపేసి పురుషులు తమముక్కు-రెండుతట్లు ముక్కు-ర సుంచికొనులాగునఁ గుట్టింపవలెనని నాకుఁదోఁచెను. అటుకానిచో నాఁ డువారికంటె నధికులమగు మార్గములేదు. పురుషులునైతము ముక్కురను ధరింప నాచార మనుభవములోఁ దేవలయును. 'మేము నాఁడువారింబలె వెంట్రుకలుంపమా? వక్కపాపట తీయమా? ముక్కురమాత్రమేల వెఁడుగూడదు?

చివ్నోదః— ఇప్రుడు మాటలాడవలదు. భామిని లజ్జతో, మిఝుఁజూచుచున్నది.

అక్క:- అహహ! ఎంతటి నెలగలది యీసాములు. ఆముత్యములయొక్కయు వజ్రములయొక్కయుఁ జేజమెంత! ఈ పృథ్వీధర మహారాజుగారివద్దను, ఎంతటిసాములులేవని లోచించెడు. నా హారముదిక్కుననే చూచుచుండవలెనని నాకుఁజోచెడు. నీకును జోచుపారుమి? ఎంతటి. గొప్పవజ్రభది చూడుము.

నిజోక్తము: ఇదే మేలిచట నలువవలదు. చామిని కోవముఁ జూచి యున్నలాగు నగపడెను.

లక్ష్మీధర:- అటునా? ఇచటినుండి వెళ్లవలసివచ్చినది. అచటనచటదిరిగి మలలనగవడుదము పడ.
(లక్ష్మీధర చిసోదులు పోవుదురు)

అక్క:- ఏమే! వారుపోయిరి. వెళ్లదము. వారాదిక్కురనుండి చక్కగ నగపడుదురు.

భామిని:- వానినిఁజూచి యెమి నెఱుపలెను? ఆసాములు వారి దేహముపైకుండునది చూచినయెడల వానిదయమున నాకు బోత్తిగ భిక్షుతి కలుగుచున్నది.

గీ. జడులధనరాశిశ్రీహస్త శత్రుముగద?

అసను జననత్త యోగిని యందముగద?

పామద్రవ్యంబు రౌరవపతన కతము

సీకునుఖిమగు, దుఃఖంబునాకు విసవె.

అనినాదృష్టికి బహువిధము. నీవేయసాములు చూచుదు గుళలముగనుండుము. నేనుపోయి పడెదను.

అక్క:- (స్వగ) ఏమి చేయుదును? దీనికిసౌత చెప్పితిని! లక్ష్మీధరుని జూచినక్షణముననే మొగము చిల్లించుచున్నది. ఆచైర్యధరుఁ డేమరులుమందు దీనివైజ్ఞానికే యెవఁడెఱుంగును? బాబా నాహేబుగారివద్ద నేనెటుపాపము పట్టుకొని కూర్చుందును? అటుగానందించిన నేమియ గును? లక్ష్మీధరునప భామిని నిప్పించు హామిక సాగదు. ఇరుండయిదు లక్షలవర మానము వచ్చువరఁడే భామినికి గావలయుననిహామిపట్టెర. (కుసుమ దాసిలు వత్తురు.)

కుసుమ:- అక్కాసాహేబుగారు! చైర్యధరునకు నిరుపయోగములక్షణ జహగీరు ప్రాప్తిచిందలది.

అక్క:- ఆనఁగా:-

కుసుమ:- నీవు తెలిసికొనఁ జాలవారము? (దాసితో) పోవే:నీవు పోయిమొదటనేఁ జెప్పిన ప్రకార ముఁ జేయుము. మాలకరికిఁజెప్పి మంచిహారముఁ గట్టింపుము.

అక్క:- ఏమేకుసుమా! ఇంకటి గడవికడఁ గారణంబేమి?

కుసుమ:- ఏమియనఁగా:- చైర్యధరునకు నిరుపయోగము లక్షలవరమానముగల జహగీరు నుత్తమోత్తమ యోధులకునిదు మూఁడు బంగారుపదకములను మహారాజుగారిచ్చినారు. బాబాసా బుగారికివార వచ్చినది (దాసితో) ఆధరణాగారమునకుఁబోయి భామిని సొమ్ములన్నియును చెచ్చిమేడమీదనుంపుము. జాగ్రతచేయుము. (దాసిపోవు చుండును) ఏమే రా. హారమెటు గూర్చుమని చెప్పెదవు?

దాసి:- దేవునికి దగినట్టి హారమునేయుమని చెప్పెదను. మహిహసుర మర్దనికి వేయఁదగినది. ధా నినేభామిని చైర్యధరునకుఁ బ్రసాదముగనిడఁతగినది. అందులకుఁగాను హారముకావలెను. మాలకరికి నిటుచెప్పుదనా?

అక్క:- కుసుమా! నాకేమియుఁ చెలియకయున్నది. చైర్యధరుఁడెచటికి నేఁడువచ్చుచున్నవాఁడా?

కుసుమ:- నిజము. చైర్యధరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. బాబాసాహేబు గారికి రాజాజూరినుండియును యుత్తరమును చైర్యధరుగారినుండి యొకజాబును నేకకాలమున వచ్చినవి. చైర్యధరుఁడు

పచ్చనకర డూరి వెలుపల వారిఁగొండిలు గొప్పవారె నను నెడఁగొని విలివింపి సావలెను.
 వారువెల్లివారు. ఆ భక్త్యధునకుగానే హాముకావలసివదిగ నున్నది. ఏద్యుక్తిఁ దేవునకు
 సన్నిహితు హాములోని పూలఁతఁగ్రాహయింపఁతు, తయిదోగుల బరికాఁజేయు సన్నమున
 దేవానుభయ వాఁడెవరిచిఁబట్టి మిగిలి యుండు సరితఁతములను జేర్చివేసివెట్టియు
 వాసనె సహఁగి పెట్టగాఁ వెఱ్ఱునిగఁగియు హామువగుఁడు నుకమలములు మరెల్లఱు.

ఉదాహరణ:— పైపర్వతమున కిందమున పోయి పోయిన లెనొన వానభోమిని కేల్లవ ను, వానికంతయు జుట్టువ లెనీ వచ్చును. కావున దానికిని గూర్చి మనలొనని మంచి హాము చేయవలసిన జూయగదా?

అక్కా:- "శిశుమా! రాజుగారిబత్తము ఎక్కడినుండి దొంగిలించిన బ్రాహ్మణముగ తెలుస్తును.

[illegible]

తక్క:— అయినభూమిని హిమమేరలు నవనగము నేరడే?

కుసుమ:—ఈ వర్తమావఘు ఓవినతోడనే, తాటి సాబు గారును భూమిగియును బహుకార మేమేమో ముచ్చటలాడిరి. విడదవడికిఁ బోవునపుడునాకుఁ గొన్ని పనులు నేమిందిరి. కావున, ఆకాగ్రా సాహేబుగారూ: నేనీరచుక యువెనక పడుచున్నాను.

దాసి:— నే నేనగ లాభరగా గారము నుండి తెలుసు?

కనుమ:—భామినీ నర్త్యాభరణములను దీసికొనిరిమ్ము. నా నీవిచారణవలదు.

దాసి:— పశ్చాత్తరణములా, స్వర్ణాభరణములా, ముత్యాలసాములా? ఏదిలేవలెను.

కనుమ:— నీకన్నీయను చెలవుటకు నాకుంగలములేదు. అన్నీయును దీసికొనిరమ్మ, (చావీపు చుండును) అక్కాసామేలుగారూ: నేనునుజోపలేను మహిమగురకుద్దనీ మందిరము లగ్న మండపము లీరీగలలకరించి యుండుమని బాబాసామగారు పలికినారు. ఏమోక. ఇటులనే రమ్మ, సీమనజయకటి తెలుపునున్నది. భామినీపాదములలో దొడిగికొనుటకు గోలులులు బంగారుది కావలెనని. వానినివృద్ధి చేయించికిని రావతేనని యాభరణానికి కారింక చెలుప పలెను. చానీ! నీపటు చేయుము.

జూసి:— చేయుచుకొని యేలరావలెను? బాబాసామిగారటు చెప్పలేదుకదా? అప్పు గారి కాలములో
నారులేయు చుండినబంగారు గొలుసుముడు గడిగించి యుంపుడునినారు పలికిరి.

కుసుమ:—నిజము. గట్టిదితోనే ముట్టడించి. అట్లులేనే తెలుతము.

అక్క:— కుసుమ! బంగారు గొలుసులేవి?

(దానిపోవును)

కుసుమ:— ఏమిదొక నా వ్రాసిన పత్రములకు మూడుబంగారు పత్రములు వచ్చెనుగాదా? దానిమాత్రము
రాజకాంతము, రాజకీయము, మూడుపత్రములుగా విడిచి శూరుని భాగ్యమును బంగారు
గొలుసులను ధరించు స్వాతంత్ర్యవల్లనది. ఇతరులకు వ్రేలేదు. అక్క! సాహెబుగారు! తా
మిదినులు నట్లున్నది. అప్పుడొక తండ్రిగారు మూడున్నట్లు పత్రములు ధరించి యుండిరి
కావున నన్నుగారి గొలుసులు బంగారు.

అక్క:— ఇంక నేమి చెప్పెము.

కుసుమ:— నేను స్వర్గమున వెళ్లిపోతిమి. బాబాయిగారి యానతినిగను భామిని మామితిగను చేపి
నుండియు లగ్నమునకువచ్చునది నలంకరింపవలెను. (కైఫియాతును)

అక్క:— (స్వగత) : నాయన్న సరస్వతీని భామినిని వ్రాసిన పత్రములకు నియ్యవలసివి యెటుచెప్పెదను?
అటుమాత్రము అట్టి నమస్కార పత్రము ఇంతటికొప్పు పడవినది యిచ్చవైదుల్యము అహింస
గల వ్రాసినది. భామిని ముఖముగఁ జెప్పికోనినను. పెద్దకొడుకు లగ్న సమయమున
శ్రీమంతుడయి యుండినచో నామంతునికి నమాధానమును.

చ. అననిక నేమి యియవని సర్వము హెచ్చుగఁ గల్గువాడెవో
పనితవరింపఁగాఁ గగినివాఁడు మధుడనవాడె; దానికి
భూమిగుణంబుల జేసినను గాంచన రం శిశివారిభక్తుల వ
చ్చినగతి మెచ్చుంగాడె? యదిశ్రీల పురాణకథలు భాగ్యమా.

(నిష్క్రమము)

తృ త య ర ం గ ము.

భా మి ని మే డ.

(భామిని నగలు ధరించికొనుచు నర్థము చూచికొనుచుండు కుసుమప్రవేశము)

భామిని:— ఏమేకుసుమా! ఎంతకాలమునుండి నీవారిం జూచుచున్నాను. నేడుకూడ నీవు వచ్చుటకు
స్వము కావలయునా?

కుసుమ:— నేడు నాకుఁగానే యేల దారిఁజూచెదవు? దైత్యభయంబు నచ్చునని భావింపఁ జూచిన
జాలును.

భామిని:— పియ్యననుగాని నీవు ముందుగ రొదగియుండెను. ఏమే ఈ సామ్యులలో నేయేసామ్యులనే
భూనే ధరింతును? నాకేమియుఁ దోచకయున్నది. సఖీ! నీవయినను ఇటుతము. ఈ పత్రము
తోఁగూడిన ముత్యాలహారము ప్రేమునుగ్రుత్రింద చేసికొనిన బాగుగనుండునా? కాలువపైన
చేసికొనిన బాగుగనుండునా? పేలుపేలుగ రామవిభములనగల్గు ధరించిచూచితిని. విధియంద
ముగనుండుననునదిహాకుం దోఁచకయున్నది.

కుసుమ:—భామినీ! నేను ముందొక సంగతి విచారించవలెను. నీకు సీసామ్మ లేదా? ఆడవనములో నుండునపుడుండిన వనమాలయొక్క యలంకారము నీకు హెచ్చుగ భోజించుచుండెను. అటు నీవేయుచుంటివికా? చైత్ర్యధరుగారు నగలను విక్రరించరా? అటులైన నగలేల? హెచ్చు గలగావలెనని నొకలతియొక్క పల్లవ పత్రము నీ వీనులపైనుంపుము. వీడియన నొకప్రము తలలానుభ్రము. ఇటులుండ సామ్మలేల?

భామిని:—ఎందుకనగా? వారు నన్నించుక మోనగిండినదివ నేనుమాత్రము సాధుస్త్రీబలెందునా? వారొనరించిన మోసమునకబడులు నేనీసామ్మలమూలకమున దీర్చకొనియెడ. నన్నెలవారు మోసగింపవలెను.

కుసుమ:—ఏమే! చైత్ర్యధరుడెచటికి రానేరాడుగదా? వాడు నిన్నెటు మోసగిండుటకుఁ గారణము దొరికెను?

భామిని:—గాలేదనిన నేమారెయి? నేను రాత్రింబవళ్లు వారిని ధ్యానింతును. స్వప్నము వారివిషయ మేను. వారిని మూఁడవస్థలయందును జూచుచుంటును. చూచినపుడంతయును వారు నవీను లుగ నగపడుచుదురు. నా మనమున వారచ్చొత్తినరీతిగ నుండు కారణంబున వారు క్రొత్త క్రొత్త వేషములుధరించి నాకగపడుచున్నారు. వానిమనమును తొత్తిక నాక్కించుట కై నేయొకదినమున నై నను దగినంతమట్టునను సీసామ్మలు ధరించి నతింపు నారు నన్వేషలేదా?

చ. నవనవ చిత్రవేషముల సాధుఁడు నన్ను భ్రమింపఁజేయఁగా
యువతిని నేనలంకృతుల మోగముఁబంచుచుఁ బిత్రవేషసం
భవ ముదమందఁజేయుదును భావభావంగవఁబోలెఁ బూర్వమే
సవరణచక్కఁగాఁగనునో, సారసలోచన, లోపమైది.

ఏమే! యుద్ధసయమునఁగూని శ్రమిండునపుడుగూని, జయమాఁచునపుడుగూని, యుపా యము లనేకములు నేయుదురుగదా? దానిలో నేమియును జెప్పగలేదు. అదిగాక స్వప్న మందిరింబున నేమయ్యెనో తెలియునా? నారారీతి చక్కననుభవిచ్చుచుండ, నాకేసామ్మలు భలదని పలికితిని. నేనొకటియు ధరించనంటిని. అనఁగా వారు మొగమునిండఁ గన్నులు చేసికొని కోపమున “ నీవు సామ్మలు ధరించియ తీరవలెనని ” పలికిరి. కుసుమా! నేనేమి చేయుదును.

కుసుమ:—అటులా? అటులా? అటులైన సామ్మలేది యెటుల యెచ్చట ధరింపవలెనని నన్నడిగి దివు? ఎవఁడు నీకు సామ్మలుధరింపుమని పలికెనో, వానినే యే సామ్మ తెన్నిధరింతునని విచారించవలసినదిగ నుండెను.

భామిని:—నేనువారి నే విచారింపుచుంటిని. అంతలోనే వారిలో మాటలాడరాదని నాకుఁబోఁచెను.

కుసుమ:—అది యెందుకు?

భామిని:—ఇదివినుము: వే నవ్వుడును మొదలు పచ్చచీరఁగట్టుచుంటిని. ఆ చీర దాగుగ నగపడుచున్న దియాయని నేనెఱిగితిని. అపుడు వారునన్ని నీల్లచీరఁగట్టుచునిరి. నేదానిని వదిలి నల్లచీర

కట్టిలిని. మఱిల విచారింపఁగాఁ గట్టుకాలమున బాగుగనుండెనుగాని కట్టినపిదప బా
లేదనిరి. అమ్మా నాకా కుచ్చేట్లు సరిపడలేదు. నేనప్పుడే స్వప్తముగఁ బలికిలిని.

కం. విసయ విహీనులతో నే

విసయంబున మాటలాడ, వినుమాయొక్క

జనునని నాలోఁ బలుకకు

జనుమానీదారిఁబట్టి చయ్యన, నాథా.

అప్పటినుండియు నేను వారిలో మాటలాడను. దీనినుండి చెనుగనిపించెను. అట్లుపెచ్చు
నేనెంత ప్రయత్నించినను వారియొక్కతి కంటియెదుట నిలువకయుండినందున నాకల్ప;
దర్శనసుఖమును నైతియు నేఁ బోఁగొట్టికొంటిని. కావున నీ రత్నమాలపైననుండునా లో;
వేయుదునా?

కుసుమ:—ముసుగులోనే యుండనివ్వని యొకతూరి లోఁచుచున్నది. మఱియొకతూరి ముసుగుమీద
నుండిన బాగుని లోఁచుచున్నది. శరీరముపైఁ బచ్చనిరవిక లొడిగికొని దానిప్రక్కన నీ
పచ్చలమాల యెటులనో యగపడును. నల్లపీరపైన నిదిశోభించును. ఈ మాలపైన నెటుల
పుష్పహారము వేయవలెను?

భామిని:—వేయన దెచ్చట? వారికంతములోనే.

కుసుమ:—నిజము నే మఱివిరిని. నా వీరోచి కొనసాగెనుగదా? ఇప్పుడే నీ హృదయోదంతము ధైర్య
ధరునకుఁ దెలిసిన నేమియుఁ దక్కువగపడదు.

భామిని:—ఇంతగొప్పది, యింతటిమంచిది, జరతారుతో నిండినది నాకేలనే తెచ్చితిరి? ఏమే ఇవల
నుండు హారముయొక్క పనితనము నీకుఁదెలియదు. కనందేశము పంపుటకు నిట్టిమాల తెచ్చి
తిని. ఈ మాల యొక్క పనితనము నీవెఱుంగవు. ప్రియకరునకు సందేశమున నిట్టిమాలను
బంపినయెడల నన్నది సభ్యస్త్రీగ నేలఁగూల్పును.

కం. దూతిగఁబంపిన హారము

నీతియువిడి సవతిగాను నిలువకుమా, నా

ప్రీతికరు హృదయసీమను,

భ్యాతిగ నేనుండవలయుఁ గలకాలంబుకొ,

నాకు వలదీమాల.

కుసుమ:—భామిని! ఇదియేమే? ధైర్యధరుని కంతమున వేయుటకు నీకుఁగాను వేయఁబడినది.

భామిని:—నే నీ హారము వారికంతమున వేయనే వేయను. మహిషాసుర మర్దనినిఁ బ్రతిదినమును
బూజించుటకు నెట్టిహారముఁ దేఱబడునో, యట్టి సాధారణమైనట్టియుఁ గొన్ని పుష్పములుగలి
గినట్టివియు విశేషపుత్రములు గలిగినట్టియు మాల నేను వారికంతమున వేయుదునని దేవతకు
వేయునట్టి మాలయ, పుష్పకరుని కంతమున వేయఁదగినది. వారియొక్క దేవతకు

ఘనీయోపాయనమండల భక్తులపై దృష్టినిలుపుట యెటుల?

(విన్నోదుని ప్రవేశము.)

శోదా:—అమ్మా! బాబాసాబుగారును శైర్యధరుగారును, మణిగొండలును నీ దిక్కుననే వచ్చున్నారు. ప్రభుమనున నీ పేడకైఁ గూర్చుండి పిదప మహిమసుర మర్దనీ దర్శనమునకుఁ బోవుదమని బాబాసాబుగారు పలికినారు.

సుధు:—నిజముచెలీ! నాతోనైత మదేరీలిగఁ బలికియుండిరి. అదిసీకుఁ చెలువవలెనని యవసరపడి వచ్చితిని.

భామిని:—అది నాకుఁ జెప్పిలివియో? మఱచుకాల మిదియేనా?

సుమ:—ఏమే! నీవుకల్పించిన ప్రేమ కలహప్రవాహములో నేఁ గొట్టికొనిపోవుచు దీనిని మఱచితిని. విన్నోదా? పెట్టెనెత్తుము. అద్దమెత్తుము. ఇవియన్నియును సవతలమేడకుఁ దీసికొనిరన్ను.

భామిని:—ఒకే! జాగ్రతపడుము. ఆ పేడకు పెట్లము. కుసుమా! ఇప్పుడు సామ్మలెన్ని పేసికొను విషయమటులనే నిలిచెను. అఁకనాపై వడిగ నన్నిసామ్మలును పేయుము. అటులనా, యిటులనా యని విచారింపవలదు.

(భామిని కుసుమ పెట్లదురు.)

విన్నోదా:—వీరటులనే చేతులట్లాడించుకొనుచు పెల్లిరి. ఒకతూరి లేకున్న మఱియొకతూరియైనను, బని చేయరుగదా! శ్రీమంతుల విద్వల్దిక్కుకడ్డి నాదిక్కుఁ బెట్టఁగూడదని శపథము. శైర్యధరుడు వచ్చుచున్నాఁడని చెప్పవచ్చినవానినే పెట్టివనులకుఁ బట్టుచున్నారు. వారునచ్చిరి. ఇవిమోయలేను.

(సామ్మలన్నియును దీసికొని పోవును, శైర్యధర, శీలధర, విలాసధర, లక్ష్మీధరు బాబాసాబు వచ్చుచున్నారు.)

శైర్యధ:—మా పృథ్వీధర మహారాజాగారియంతటి యుదారపురుషు లెప్పుడేని నొక్కరుండురు. వారు నాకు నిరుపదియైదులక్షల జహగీరును మూడు బంగారుపదకములిచ్చినది వారి యుదార స్వాభావికఫలము. రణాంగణములో నేనెట్టి శౌర్యముఁ జూపితిన్నోగాని వారు నాకింతటి బహుమతి యిచ్చినారు.

బాబా:—నే నాలోచించినచో మీరు సమరమునందొనర్చిన సాహసమునకు వారిడిన యిరువదైదు లక్షల జహగీరు తక్కువయని తోచుచున్నది.

శీలధర:—యోధక్రేమలకిచ్చు మూడు బంగారుపదకములే యోగ్యములైనవి. మూడు బంగారుపదకములకెంత జహగీరవశ్యకమో, యంత జహగీరు సేవావలిగాలికి వచ్చినఁ జాలును.

బాబా:—మహారాజాగారేఁబదిలక్షల జహగీరియ్య సిద్ధలయి యుండిరినియు, మీరు దానిని వలదంటి రనియు వింటిని. ఇది నిజమేనా?

శైర్యధ:—అదినిజము. నేనె వలదంటిని. ఏఁబదిలక్షలు తీసికొని యేమిచేయవలెను.

లక్ష్మీధ:—(స్వగత) భాగ్యమువచ్చునపుడు దానినెటు పెచ్చింపవలెననునది పుట్టు శ్రీమంతులకుఁ చెలి యువచ్చును.

దైత్యుఁడు:—ఈ ప్రసంగమందు మహారాజుగా రొక్కతూరిగఁ గోటియత్నన్నచును జహగీరు శూరులకు నిడ యిచ్చిందియిందిరి. అదినిజము. అందున నేఁబదిలక్షలు నేనందవలె మిగత నేఁబదిలక్షలు నేనకుఁ బొందియియ్యవలెనని వారనిరి. అటులు తైర్పయినది. నేను చేతిక్రిందనుండుజనులపనులను గనిపెట్టి. యిచ్చింపఁగా, వారు నాకంటె నధికముగ శామును జూపినవారుగఁ జోఁచిరి. అక్కారణమున నకలద్రవ్యము వారికే యిచ్చిందిరిని. నేనెవరి, లనననకీరీతి నుత్సాహము కలిగించవలసినది కర్తవ్యము.

ఉ. శూరుఁడనేను శూరులకుఁ జొప్పొద్ద వందన మాచరించెనకో
ఘోరముగాను బోరుచును గ్రుంకుదురా రుధిరాబ్ధితో, శిరో
వారిజముల బడక, దలఁపవారిసహాయమె మాయశంబగుకో
ధారణిశాఖ్యకారణము దైత్యున మేతుల సాహసంబగుకో

విలాస:—నేనయొక్క సాహసముపైననే నేనాచరి గొప్పతనము నిలుచును కావున నేనకారీతి ను హము గలిగిండుట యోగ్యమేను.

శీలధర:—ఏమండీ! నిజము విచారించినచో నేనాచరి సాహసముపైననే, నేనయొక్క శౌర్యమా వడియుండును. శరీరమున లోచనము లెటులనో యటులనే నేనాచరి సైన్యమునకు. నేనకార్యదురంధరుఁడు కాఁడేని నేనకు నంధత్వము కలుగును. అక్కారణమున నొక్కొక్క గుంతలోబడును.

బాబా:—ఈ వాదమేల? దైత్యుధరగారూ! తమకు మూఁడుపదకములు దొరకినందులకు నా మా నందమునకు మితిలేదు. మూఁడుపదకము లందినవారు మనరాజ్యములో ముగ్గురు నలు నిలిచినారు. వారియొక్క యింతితనమున నైనను పరాక్రమవంతుఁడవఁడును లేన యియినది. అక్కారణంబున మూఁడు బంగరుపదకములచే నెలయు సూతనమైన యిం యెఱుకెడి మీనుండి ప్రారంభమైనది చూచి యెవరానందింపరు?

దైత్యుఁడు:—బాబాసామగారూ! నాపై మీకుఁగల ప్రేమాలిశయమున మీకటు లగవడుచున ప్రేమ స్నేహమున మీరిటువలుకుచున్నారు. జగత్తులోనిదియ గొప్పనుభుము. బాబా గారూ! అయిదేండ్లకు బూర్వము యుద్ధమెపుడు ప్రారంభించెనో, యవ్వడే శివితరల తమకెంత వయస్సో జ్ఞప్తిలోనున్నదియో? అక్కలమున మీచేతిక్రింద నేను ప్ర మున నేనలాఁ జేరితిని. తాము యుద్ధములోనిలిచిన మూఁడేండ్లు నాపై నత్యంత ప్ర జాత్రులు వచ్చిరి. పిదప దేహోగ్యములేనందున నెపుడు 'ఁడేండ్లుగ' నింటఁ గూ యుండినను నా పరాక్రమము నేనుగడించుచుండినందునఁ దమమాటయినాకు సాహు బడెను. కావుననే ధన్యుడనై లినని తమ్ము సత్కరింపవచ్చితిని. ఏమండీ! పోయిన మూఁడేండ్లుగ నింతటి యకృత్రమ ప్రేమ నాపైఁ జాత్రులువచ్చిన కారణంబేమి? తూర మందలి బాంధవ్యముఁదప్ప నితరకారణంబు నాకుఁదోఁవదు. బాబాసామగారూ! చూసినప్రేమకు బదులు నేనేమి సేయుదును? అదివాకుఁ బలుపుఁడి. ప్రకృష్టము

తమనుండియ వివరాలనని వృద్ధీవర మహారాజుగారి దర్శనమునకుఁ బూర్వము నేమనచ్చి, రెండుదినములిచట నిలువఁదలంచిని. తమమానసమునకు సర్వస్వాతంత్ర్యమిచ్చి తెలుపుఁడి. తమకేహితమొనర్తును? మహారాజుగారినుండి తమకెంత జహగీరిప్పించును? ఏవిరుదు నిష్పించును? తెలుపుఁడి.

౧:— వైర్యధరుగారూ! ఇప్పుడుండుదానికంటె నధికమగు జహగీరు నేనొల్లును. మఱి నాకు విరుదుల, పైనను నిచ్చలేదు. ఇంక నే హితమొనర్తునను విషయములో నా మనవి, టియిన్నది. నా విడ్డభామిని.

౨:— హా హా, బాబాసాబుగారూ! ఏమిమాటలాడునది? భామిని పూర్వము, నేనాపతిగారికిఁ జేసిన యవకారము మఱచితిరి కాఁబోలు. వీరియెదుట దానిపేరుచచ్చరించినచో వారికిఁ గోపమువచ్చును.

౩:— భామిని పూర్వమున వలదనివలకుదా? మఱల నావార్త యెల్లినచో నేనాపతిగారాదినము, వలననే కినుకచే వెళ్ళిపోదురు.

౪:— మీ మాటలందుక చాలింపుఁడి. వైర్యధరుగారూ! నా విఘ్నప్తి యంతయు. ఆ దినమున నావిడ్డ తమకు నవమానమొనర్చిన దానిని మఱచిపొండు. ఆదినమునుండియుఁ దనమాంద్యముమాని భామిని బుద్ధితెచ్చుకొనియున్నది. పూర్వవార్తలన్నియును మఱచి భామినిని బరిణయమాడి. పవిత్రముఁ జేయుఁడి. ఇంతయు తమనుండి నేనడుగునది.

౫:— బాబాసాబుగారూ!

గీ. ధనికుసుతనాకుయోగ్యయా, దారయగునె
సమరవిజయాంగనకునది, సవతియగుచు,
సుఖమునెటులిడు నిలుపేదనుతనకుఁబోలె
వలదు, ధనికునిసుతను వివాహమాడ,

నా యిరువఁదైదువేల జహగీరుడుగఁగఁడి యిచ్చెద. మూండుపదకముల యోధత్వముడుగఁగఁడి. వృద్ధీధర మహారాజు నాకిరముపై దానినిదిన తుణముననే వానినివేడి దానిని మీ శిరమలంకరింపఁజేసెద. అంతయుకాని తమపుత్రికా పాణిగ్రహణము మాత్రము నాకువలదు. ఆ దినమున “ ధనికునినే బరిగఁగొనియెద నభనుని వలదని ” యాడినమాట నేవింటిని. అప్పుడే నేను బరిణయమాడినచో నొకపేదవానివిడ్డను జేసికొనియెదనని నిశ్చయించుకొంటిని.

చ. మనముసహింపనోపునెటు మానినిధిక్రతి.....వహ్నియైహృదికొ
గనలుచునిల్చి నామనముఁ గాల్చుచునున్నది నాతిమాట నే
విన, విషమైతనుకదవిలి వీడకప్రాణముఁ బీల్చినాఁగె ని
ర్థనునిసుతక గ్రహించుచు ముదంబుగ నెయ్యముమీఱునుండెదక.

బాబాసాబుగారూ! వలదు నాపైగినియకుఁడి. శీటధరుగారూ! నాయదృష్టము నిండు చమత్కారముగనున్నది. 'నేనీ యింటికివచ్చివది రెండవతూరియిది. ఇప్పుడునై తమ వీరు

మొఖించునటులయ్యెను. ఇది నా గ్రహచారము. వీరి ప్రేమనందును రెండుదినములకు ముఖముగ నుండవలెనని యిచటికివచ్చితిని. ఇదియును మొదటివర్షము ప్రకారమేయయ్యెను. వల్లదు, బాబాసామగారూ! ఆటు దీనులై నాదిక్ష్కం జూడకుండి. సేజేయునది మేలైన పని. ఇదిముందుఁ గొన్ని దినములకు మీరును చెలియుదురు. శీలధరగారూ! ఇఁకనిచటనుండుట నాకు మేలుగాదు. గ్రామమువెలినుండు మామిడితోటలో మనగొల్లెవేయింపుండి. ప్రాతః కాలముననే మనమిచ్చటనుండి వెడబుదము. బాబాసాహేబుగారూ! తమయింటిలోని మహిషాసురమర్దినీ దర్శనము తీసికొని సేను వెళ్ళిపోను నెలవిందు. పోవుదము. శీలధరగారూ! దేవీదర్శనమునకుఁ బోవుదము.

(వారు వెళ్లుదురు.)

బాచా:—ఇట్టిదుఖవిచారము నాకెన్నఁడును భుజించియుండలేదు. (వెళ్లును)

విలాస:—మందులేకయే దగ్ధుచూసె. నులత్కిర్కరుగారూ! ఇఁక భామిని మీదేను.

లక్ష్మీధ:—ననుచున్న దానికి మఱియేరదు. దొరకును? (వెళ్లుదురు),

(భామిని కుసుమ ప్రవేశించెను.)

భామిని:—కుసుమా! నాకు సేఁడెంతయోశయుండెను. సుఖపర్వత శిఖరముందిలినని తెలిసియుంటిని. అయిన, నిపుడొక్కచెబ్బిన నా శిఖరముపైనుండి క్రిందికిఁ ద్రోయఁబడినటులాయెను. కాదు కాదు. ఇఁకను నాయాశ నిలిచినది. పేరవానిబిడ్డను, పెండ్లిచేసికొనియెదనని వారి నిశ్చయముకదా? సేనే యో బీదబిడ్డ నేల కాఁగూడదు? కుసుమా! చద, మనము మఱల, పేదలఁబలె వేషములు ధరింతము. నీవు మఱలఁ బుష్పమాలవుగమ్ము. నే వనమాలనయ్యెద. రణాంగణ నమిపముననుండు నీ తోటలో మనముండుదము. ఆ సొమ్మలను బృధ్వీధరమణో రాజుగారి వద్దకుఁ దీసికొనిపోవు నెవమున సేనావతిగారిసరసకు మనముపోవుదము. విజయమంద సేనయెవుడు రాజధానికి వెళ్లువో యిచ్చడు సేనతోఁ గూడియుండి బీదబిడ్డలవేషమున చైర్యధరుని ప్రేమనాస్థితము. కుసుమా! ఈ సొమ్మలు నానుండి తీయుము. ఇంతటినుండి బీదబిడ్డ నయ్యెద. ఈ చచ్చినసొమ్ము లే సేఁడునాకు నవశకునములయ్యెను. సొమ్మల విభవమింతటి నుండి సే నెవ్వడేగాని సేఁజూడకు. ఆ శివములను నానుండి దూరముచేయుము. నన్నివ్వడే బీదవానిబిడ్డగఁ జేయుము. (సొమ్ముఁజూచి)

కం. సగలన్నిద్రుంచివేయుమ

వెగటగు నీధనికవృత్తి విడుపుమయింకఁ

బగఁగఁ జూడుమధనమును

దగునని కడుబీదయగుచు ధవునిఁబడయుమా.

(నిష్క్రమము.)

మా నా ప మా న నా ట క ము.

శత్రుత్వంకము - ప్రథమరంగము.

ధైర్యధరుని - శిబిరము.

శీలధర - సేవకులిరువురు.

శీలధర:—ఓరీ! మీరుకూడ సెలవు వేడసాగితిరియో? అట్లులైన, సేనాపతి గారి స్వంతము పసికినందు వారెవరు? యజమాని తనవనిని దాసేచేయవలెను, సేవకుడు సుఖమనుభవించుచు నింటనుండువలెను. ఇది బాగుగనగపడుచున్నదియాయేమి?

1-సేవక:—అందఱికిని సెలవుదొరకెను. మేముమాత్రమిచ్చట సడఁగవడియుండవలెను, ఇదియన్యాయముకాదా?

2-సేవక:—మనసేనాధి పతులకు మూడుబంగారుపడకములవదలి ఇచ్చించిన కారణమున వారుమఱివి వచ్చిరి. అందులకుఁగాను సేనకంతయు సత్వంతానందమాయెను. పాదధరించు మూడు పడకముల పగడికి వందనములర్పింపవచ్చి పిదపనొక సెలసెలవందిరి. పోవలెనని యిచ్చయుండినవారెల్లరుఁ బోనగునని సేనాపతిగారు సెలవిడిచారు. కావునమాకును సెలవియ్యవలెను.

1-సేవక:—ఈ యైదేండ్లగయుదమునఁబడినాము. పరమేశ్వరుని శృవతోబ్రదికినాము.

2-సేవక:—ఇప్పుడొకసెల యింటిలోఁగూర్చుండి విడ్డపాతలముఖదర్శనముఖం జనుభవించును.

శీలధర:—నామనమునందుగూడసెలవిసములంబిటఁ గాలముఁగడపవలెననియిచ్చయున్నది. ఒడంబడిక శ్రేతము ముగిసెను. శత్రువులనుండి సెలవందితిమి. రణమైదానమువదలి వచ్చితిమి. సేనయందయు నొక్కదారిగ రాజధానికి వెళ్లును. కావున సేనాధి పతులపద్దతుండు వారరదబును సెలవువేడినచో సేనింటికిఁబోయి స్వస్థముగఁ గూర్చునుటకు సెలవెలు దొరకును? శేకుస్వార్థసాధనపరుఁడని యనినను జింతలేదు. నాకుసెలవు దొరకకమునువుమికెవరికిని సెలవియ్యఁడనిసేఁజెప్పెను.

1-సేవక:—మీరుచెప్పెను మంచిదేను. అంతరాయము పలుకకుఁడి. మహారాజుగారి సరసవిప్రుడుండు పనమాలమాకు. సాహాయ్యపడును.

2-సేవక:—మేముపోయినను మాఫనితాను సేయుదునని పలికినది, దానినిఁ జూడుము పనమాల యీ దిక్కుననే వచ్చుచున్నది.

(భామిని - కనుమ చిసోద. శ్రవేశింతురు)

1-సేవక:—మేము వేడికొనినరిలిగమాకు సెలవు దొరకునుగదా?

భామిని:—మంచిదర్శనము సేమికిదేవిషయముఁ దెలుపనుంటిని ఏయధ్యంతరమును లేదు మీరు సెల

ప్రమీద వెళ్లుండి మీనిత్యకృత్య మేమయినదియు నాకు మొదటనే తెలుపుండి.

1-సేవక:--నేడే జేయదగిన గొప్పపనియేమియునులేదు. సేనాపతిగారియుడువులు నవరించియుండుచు
యంతయ.

భామిని:--ఈ పనినేడే జేయుదును. [మఱియొకనితో] నీవు చేయదగినపనియేమి?

2-సేవక:--వానిపనికినేడోడ్చుట.

భామిని:--నాకుదోడ్చుటకు బువ్వమాలయన్నది.

2-సేవక:--అదిగాక, వంటపని పైననే నవికారిగనుండును.

విరోధ:--వంటవార్పలపనినేడే పొక్కడనే చూచికొనియెడను. వెళ్లుము. సేనాధిపతితో సైతము
మీరు సెలవుపై వెళ్లినను సేనాగ్గడే మీపనిజేయవను.

1-సేవక:--మాకునవ్వు సేమియొచ్చును రమ్మెరు?

భామిని:--వెళ్లుండి! మీరునేటినుండి సెలవుపై వెళ్లుండి.

సేవకులు:--పురమేర్వరుండు నీకుగభ్యాసము జేయుంగాత [వెళ్లుదురు]

శీలధర:--నాకుపైత మొక సెల సెలవుపైన బోవలెనని చెప్పబలచిరిసి, కార్యావస్థ యెటులగునో
యనుచింతదపలినది.

భామిని:--వీ ఊరరింపదగిన పనియెన్ని?

శీలధర:--నేడే జేయదగినపని యిదియనిపిశ్చారములేదు. ఎల్లకాలముండును సేనాపతి సురసంపదవలెను
పడినపనిజేయవలెను.

భామిని:--ఇదిండి కృతమైనపని, జేను బీదజానను. శారీరకప్రయత్నములన్నియును జేయగలముమే
మిరువురుము. గొప్పవారి కనుగూడకును పను లొనర్చుచు వారికి సంతోషముగూర్చుట
యెటుల? మేమెటులిప్పుని సాధింపగలము?

శీలధర:--ఏమమ్మా! సేనాధిపతియొద్దగవారిసరసం గొలుపుననున్నాను. అయిననొకదినమైనను,
వారిపూదయ మెటింగి పనియొనర్చివారిని మువ్వనన్నులజేయకాలమైరి.

మూడేండ్లుగనాపల్లగనిపని మూడుదినములలో నీవుసాధించిరి. సైన్యధరుగారి కున
మును సెలవుప్రసన్నత నందజేయవలెనో, దానినినుండిమేము సేర్పికొనదగినదిగనున్నది.

విరోధ:--ఈ విద్యనేర్పికొనిన వచ్చునదికాదు. గుణధారమైనది.

శీలధర:--నాకేమియు వలదు. శీలధరుండును వెల్లినను జింతలేదని సూచించు శబ్దము నీనుండివారి
చెవులం బడినజాలును. నాకుసెలవుచొరకును, విడ్డపావలతో రెండుదినముల కాలము
గడపివచ్చెదను.

భామిని:--నీవు వెళ్లవలెనని యుండిననాయభ్యంతర మేమియునులేదు. నాకించుక హెచ్చుపనియగును
పిల్లపావలను గూడినీవునుభమున నుండ నిచ్చయించినపుడు వారిముఖమునకు భంగమునేలే
గలిగింపవలెను?

శీలధర:--అటులైనవానికి సేర్పాటిటు లొనరించిరిని సేనాపతిగారిచెవులలో వేసివేసినమునుండి
సెలవుపయోగించికొనియెద. మీయువకారము నాపై హెచ్చుగనిలిచెను. (వెళ్లును).

కునునుమా:- భామినీ!

భామినీ:- ప్రహ్లాదా! ఇదియేమే? ఎంతగట్టిగ భామినీయనియటచెప్ప నాపేరువనమాల. మఱివే వలదునుమా.

కునుమా:- నీమేనేను నీవుట్నింటి చెలికత్తెను, నీయత్తగారింటి పేరునానాటకకుఁ ద్వారలో నేటు లల వాటగును.

విప్రో:- ప్రట్నింటి నుండునపుడు పుట్నింటి పేరునఁబిలువవలెను. అత్తగారింటనుండునపుడత్తగారింటి పేరునఁ బిలువవలెను.

భామినీ:- అత్తగారిల్లు. పుట్నిల్లుని యపుడే యేలపేరిషుచుఁ గూర్చుంటిరా? కునుమా. విప్రోధుని వలెనే నీవును బలుమాట్లుచేష్టలకు నారంభించితివియనితోఁచెను.

కును:- వలుమాట్లుపుడే వనమాలా? ఏమే ధైర్యధరుగారిని విచారించక నే వారియధికారమించుక వహించి నీకి సెలవిచ్చితివి. అధికారిణిని నీవేయున్ననీరీతుకుఁదోషదా?

విప్రో:- నాకు సైతములులేనే లోఁచెను. ఆసేవకుల తొందరఁదొలఁగఁజేసికొనుటకై భామినీయటు లానరించెను గాఁబోలు. కునుమా నీవును నేనును రెండుమూఁడుదినములలో దీనికిఁగన్నా త్తుడుగ నుండుము. మమ్మునది తోలిపేయును. లోలిపేయించి కొనుటకంటెను మనమే సెలవుతీసికొనుటమేలుకాదా? భామినీ! నేనొకటి మనవి చేసికొనిరెచెదను నాకును సెలయో రెండుసెలలోసెల విప్పింపుము. నాచేయఁదగినపనియేమియులేదు. ధైర్యధరుని నప్పుడప్పుడు నవ్వింపునని యంతయు. నీవుసరసయందు వారెప్పుడును హాస్యాలులుగనే యుండురు. కావున వేఱుగవిగూడకుండే?

భామినీ:- ఇంతటితో ఛలోక్తులు ముగిసెనా? వారిరువురునేటినుండి సెలవుపైఁబోవునున్నారు, విప్రోదా! వారివలులు చక్కఁగ నేర్చికొనుము. వెళ్లుము. తుచేట్టుదప్పమిగత వన్నియును నేర్చికొనుము. పొమ్ము.

[వెళ్లును]

కునుమా:- వనమాల! ఆసేవకులకు నీవే సెలవిచ్చితివని ధైర్యధరుఁడు నీవైఁగోపగించినచో.

భామినీ:- ఎన్నటికినిఁగినియరు.

కునుమా:- నాకేమోధయమగుచున్నది. వారాగ్రహించినచో సకలకార్యములు చెడిపోవును. బీదదాన వయ్యును పరాయిదేశమున వానివద్దనుండియును. నేవకవృత్తిఁజేయుచు, వాని యనుగ్రహముందడము మన పనిగనున్నది. ఇదియన్నియును సవిచారమూలకమునఁ బోవునుగదా!

భామినీ:- ఇంతటి ధయము నీవవలదు. నాయాకారముద్ర వానిహృదయస్థానమునమెల్లమెల్లఁగ స్థాపించుచున్నది. ఎంతవఱకు నాపైఁద్రేమ స్థాపించఁబడినదోయని పరితీంచుటకునై నేనారీతిగ సేవకులతో సెలవిచ్చితిని. ప్రియకరుని ధనాధికారములనువయోగింప నిష్పత్తినుండియ కొంచెము కొంచెము వ్రయన్నించెద. అనఁగా మాయురువురి హృదయంతరప్రేమ తరంగముల తంతుల ఇతరెక్క స్వరమూలకమున మేళమయ్యిపోలేదో యని చూడవలెనుగదా?

కుసుమ:—నీరుంతకు నీకే దీనిని జూడవలెను. నీవీయ్యట్లు చక్కగ తెలిగిన హస్తగావు నేనా ధర్మము గహనమని పెద్దలనరా? అనేకవేళలలో నీవు భుజిరానిమాటలనేకము లాడుచుందువు. ఎప్పుడు మాటజూడవలెనో యప్పుడు మూకిగానవయ్యెదవు.

భామిని:—కుసుమా! నీవుదింతసేయవలదు.

ఉ. నాలుకమహాకియైత, నయనంబుల మాటలనాడనేర్తు; ప్రే
మాలుయ మందు నాధపుని సాదరబుద్ధిని నిల్పనేర్తు; నే
మేలుగనన్ని కార్యములు మిక్కిలి యక్కర సేయనేర్తు; నా
మేలిమి నేనెఱుంగ నేఱు? మేలగు మాకు సరోజులోచనా.

కుసుమ:—ఉండినటులనే నేవకులకందఱికిని నెలవిచ్చిన కారణంబున పని హెచ్చగును. నీ వీకోమల దేహమున నీదిక్కు పుల్లవాదిక్కు నుంపజాలని హస్తవు. కష్టకార్యములు చేయజాలవు. స్వామి కోపగించినచో నిచటనుంటయ కష్టమగును.

భామిని:—అవు! నే నిచ్చట నకలకార్యములు నిర్వహించివారి నెటులయిన సుప్రసన్నులం చేయుగలను.

కం. పదముల సేవించును మృదు
పదముల ధవునంతరంగ పద్మమున పే
త్పవమయ్యెన ననురాగా
స్వవయమునియెదను పిలదు భయమింక నీకు
[నిష్క్రమము].

ద్వీ తీ య రం గ ము

ధైర్యధరునిశిబిరము - భామిని - ధైర్యధర.

ధైర్యధర:—నేనెన్ని దినములు నేనావలిగఁ గార్యములొనర్చు చున్నానుగాని నేడను నొనరించినంతటి తప్పునెన్నండు నొనరించి యుండలేదు. వడినపండు పుల్కినజాలుననియెన్ని శీలధరుఁడెటు 'వెల్లిపేయెను! వాడునాసరసలేని కారణంబున, నకలనైస్యమును ననుజూచి లోకమున వ్రుచ్చుచున్నారు. సేనయంతయును నాకుపండనములిడు సమారంభములొ నేనువనమాలిని, నాసరసనుండికొంటిని. ఇదియగొప్పతప్పుగఁ బ్రారంభమాయెను. వీరులునాకునమ్మలై. ధైర్యధరా! భరి-భరియను గౌరవశబ్దమొకటి యేదలును, భూషించుతఱి నై ననీగౌరవ మునుగాపాడికొనునను నీకు లేకపోయెనా? నైనకులు విషయమే మను కొనుచుందురు? మూడుపదకముల యధికారియయ్యె నిరుపదైదు లక్షల జహగీరుదారుఁడయ్యె నేనావలిగ నిక్కెనిన సర్వులు దూషించురు. నేనేమి సేయుదును? పేటుపేటు దారుల నుండి సేనవచ్చి వందనములర్పించువేళ, వనమాలి తన దొంగచావుల నన్నుఁ జూచెను. కపోలములు స్థిత చంద్రికలు ప్రసరించునటుల చిటునగవునగును నన్నెద్దియొయొక ప్రశ్న విచారించుచుండెను. వీరుల నెవనిం జూచినను చనమాలిచేపమును ధరించివచ్చినవారింబుత

నా కగవదుచుండిరి. వీరపురుషులారా! మీయెడ నేను కతాపరాధిని. సహస్రాపరాధిని. నాకు విచ్చివట్టించిన యా తరుణిచేమము నా మనమును భ్రమింపజేసి మిముఁజూచు నశే తుకంటెను, మిమ్ము లత్యుమునేయక యా వనమాలీముఖకమలమును నిర్లజ్జతఁ జూచుచుంటిని. మఱల దాని యస్పష్టమైనట్టియు నర్థోచ్ఛారణము గలిగినట్టియు ప్రశ్నలకు నోటికి వచ్చినరీతిగ శుత్రరములిచ్చుచు నిలిచితిని. ఇదిమీకును నాకును మనయోధుల నడవడికకును శ్రేయస్కరము కాదుకదా? వనమాల యిండుక దూరమగినపుడు, దీనిలో నింతగ మాట లాడునది నాకు దోచెనెటులయని నా యింతకు నేనే విచారించుకొని; మఱల దాని కపోలరుది తరంగచాలము లొక్కొకటి యూఁగుదు నా నాలుకను నడింపజేయుచుండెను. దానిలజ్జయు నామాటలు నిండిపోయెను నిజము. ఇది నిజము.

ఉ. ఫాలతలేందుమండలప్రభౌ స్మరసాగర వీచులెచ్చగాఁ
గూలంగఁజేసెనామనమముఁ గోమలి యా వనమాలి యందునక
వాలగంగన్నుఁదోయి నిడువాలులుగఁ నొనరించునాహృదికొ
బాలుగఁగ్రుచ్చి ధీరతను బాల్కొనఁజేయఁగఁ బాలెనీరుగక.

నా మజ్జకముపైనుండు నా పగడీరుమాలయను చంద్రుని సొన్నిభ్యమువలన నింతటికష్టము లొడవెను. (పగడీ వేలిలోనుండికొని) చంద్రా! నిన్ను నేనింతగ సన్న్యాసించి శిరముపై నిడికొనిన యువకారమునకు బదులు నీవు నన్నింతగఁ గారించెదవా? ఒకనమయమున నున్నత పదవికి హెచ్చి శ్రేష్ఠుఁడైన తిని రొమ్మి తునకు నాశిరముపై మిరియిములు నూరకపదల పుగదా? దీనియనుభవము, చంద్రా! నీవు నాకు జక్కఁగఁ జెలియఁజేసితివి. చూడుము. శిరమునుండి కిందికి దించినతెంటనే నీవెంత బలహీనుఁడవైతివియో చూడుము. భౌతిగ దిట్టించి నన్నుఁజూచుము. నీనుండి నాకు మదనబాధ యెట్లు హెచ్చునో చూడనిట్లు. నేఁడు నే శుద్ధుఁడైన తిని. దీనిని విచారించవలెను. శీలధరుఁడును మఱియు నితరసేవకులను నా సెల కందక నెర్పిరెటుల? వారికి సెలవియ్య నీ వనమాలియెవతే? ఈ చంద్రునిఁ దలఁకుండితిని నాను. అదియిప్పుడు రానిట్లు. ఎంతభాధించెదనో చూడుము. గొప్పసేనకు సేనాపతియైన వాఁడొక పిల్లలాడు భొమ్మయని తలచితివియో? అదియేమి యింకను తాకయున్నది? శీలధరుఁడును నితరసేవకులును నెటునెర్పియిరి? వారికి సెలవెవరిచ్చిరి? వే నొంటరిగ విచట నెటులుండుదు? నా యుదువు లేవరుదీయువాడు? ఎరునులేరా యచట? అందఱును చెవుటిపాతై రాయేమి? ఏసేవకు లిచట లేరాయేమి? (పరదాలో. మహారాజా! నేనిప్పుడు వచ్చుచున్నాను. నా చేతనున్న వినకకట్టి నేనిపుడే యుచటనో యుంచినాను. చక్కఁగ వెదకితెచ్చదను.) మంచిది మంచిది. వేగమెరమ్ము...హా! హా! ఏమివచ్చుతొక్కెమిది. “వేగమెరమ్ము” ను శబ్దమునైతము కోపబలమున నా నోటరాకపోయెను? హా! (పరదాలో) (“నేను వేగమె వచ్చుచున్నాను మహారాజా”) అంతటి యవసరపడ వలదు. సావకాశముగ.....త్వరగ..... ఏమిరా.....నా కోపమంతయును నొక్క క్షూరిగ నెటుపోయెను? వనమాల! నీ యొక రెండుశబ్దములే నాకు కారితత్వముఁ గలిగె

జను. వీరవనినది చల్లజేయవలె? పూర్వకాలమందలి రథుల మహారథుల ధనుష్టంకార ధ్వని వినినంతనై ముక్కడినే వఱిగిడుచుండెను. బాట ధనుష్టంకార సాహాయ్యము నందకయి, ధనమాల! యీ వేళిలో సంతటి పరాక్రమము నాటెఁ జూపితివి. నా యాజ్ఞము, క్రోధము, నా యోగ్యత్వమును నీ శృంగారముచే నొకఁడబ్బవఁ బోఁదొలిగితివి. నవరసములు ప్రేమలయముననుండి ప్రేమలేజమును బెంచుచు నా ప్రేమయ జ్ఞాముత్తయనండునని నీజము. కానిచో ప్రేమయొక్క ధ్వనిమాత్రము వినినతోడనే దీనదాసునిబలె నా క్రోధమంతయు నడఁగిపోయె నేల? ప్రేమయెల్లము నాకన్యాహతముగ నిపుడందనాయెను. ఇప్పుడు యుద్ధబాధలులేవుగాదా? ప్రేమచే విడువఁబడినదా కరుణన బాధ మోస్తును. సర్వవిచారములకును, సర్వవికారములకును, సర్వయ్యద్యోగములకును, సర్వనిగమములకును మూలాధారము ప్రేమయే. షోఛ్యననేల ప్రేమలేవితావు జగమందేలేదు. బుద్ధి ప్రేమపరిలోబడిన నేనా పతి ధైర్యపగుఁడు సర్వవైర్య సమక్షమున నేమోయించుక శృంగారచేష్ట యొనర్చినందులకు నేనయి తమిషును నవ్విరేల? నైనమూరక నవ్విరనినచో నాకు సంతటి విషాదము కలుగవలె? నిజముగ నాచేమియుం దత్పలేకున్నను నేనూఁకనా యానందమును బోకా ద్వఁజూపితిని. అట్టి యానందము నాకుఁబోయెను. ఆసుఖము దార బహిరంగముగ దొక్క నిచోఁ బురుషార్థమే నుండు గవఁబడదు. ఇప్పుడు వనమాల వచ్చినతోడన దానికి స్వచ్ఛముగఁ దెలిపెదను. నీవు నమస్కరము సెలవిడినందులకు నేను బొత్తిగ సంతసించితిని” యని జెలిపెదను.

గీ. జనులనయనోత్సవంబుగ సర్వరసము
లొక్కశృంగారరసమున నొప్పుచుండు
నింద్రధనువున వర్ణము లేకమైన
శ్వేతవర్ణంబునగుచును జెలువుఁగనఁజె

అదేగనుము; వనమాలవచ్చెను. క్రోధమనువస్తు చేగ్రామములొనిదియో నాకునిపుడు స్మరణకు నైతమురాదు. (భామిని ప్రవేశించును)

భామిని:—నానుండి యిందుక తప్పదునది. ఈ వీరవ యెచటనుంచితనననిది స్మరణకురాలేదు. ఇంక ముందు ప్రతియొకపదార్థమును మంచిస్థలములోఁ బెట్టఁ బ్రయత్నించెద. మునుఁబోలు బీదలయిందల్లో జన్మవులుంచు నవశ్యకత యెమియునుండదు. ఏవస్తు వెనటనుంచినను మఱి పురాదు. ఇంతటి శ్రీమంతత్వమునుజూచి నేను భ్రమజెందితిని. తత్కారణంబున నేవకా పృత్తికి సంతరాయంబు గలుగుచున్నది. క్షిణకవహించవలదు.

ధైర్య:— (స్వగతము) నేను కోపగించితిని తెలిసి యిది మంచిమాటబాదుచున్నది. లేనికోపము దెచ్చిపోని కొంతకాలము మానముననుండెద.

భామిని:—(గాలినినరుచు) నాటెఁ (ముఖముదిద్ది కూర్చుండును) నోవము. నీవఱిగిడుకదా? నాచేత నెంతవరకగునో యంతవఱిగ నేవచేసెద. పరాయిస్థలమున శ్రీమంతునియింటితో నేనుజేయుచు నెలులుండవలెనో దానినిచట నేర్పికొనినయెడల నా నాయత్వమున

తోషమగును. అతడు ముందు నాకేమగునోయను చింత దూరమగును. మహారాజా! నిజము విశేషకష్టపడి నానుండి సేవపుచ్చుకొనుడి. సేవాధర్మము సేర్పినచో నే మీ యువకారము, స్ఫురించుచుండెను.

దైర్యధః—వనమాలా! నీవు సేవావృత్తికి జన్మమెత్తితివని నాకుఁజోచెను. నీవిటు గాలివినరుచుంటి నాకెటులనోయున్నది.

భామిని:—ఎచటఁ దర్శనార్పివను నాతప్పుఁ దిద్దునుండవలెను.

దైర్యధః—గొప్ప తప్పయినది.

భామిని:—అదియెద్ది?

దైర్యధః—నీవిటు కూర్చుండవలెను. నేనటునిలచి నీకుఁగాలిఁజనరవతెను. ఇచటఁ గూర్చుండుము. నేను జూచి గాలివినరెను. ఏమిని దూరముపోయెదవు? కోపముఁజెచ్చినారెమి? (స్వగత) నేన వనరషడి యేమోయొకటి యంటిని.

భామిని:—పెద్దపెద్ద శ్రీమంతులు స్వేచ్ఛాచువర్తులు. వాతఁ చిత్తవృత్తి ననుసరించుట నిందాకష్టమని నా నాయన్న చెప్పుచుండెను. తాము మూఁడుపదకముల యోధులు. ఇరువదై దులక్షల జవాగీరు దార్లు మూఁడుపదకముల యోధులు. మీరొ గాలివినరువారు? నేను విసరించుకొనుదాననా? శ్రీమంతులు తామేకష్టపడువారునుగారు. వారేమని చేసికొనినయెడల ననుబోలువీరది యెట్లు. వనిసేర్పికొనవలెను?

దైర్యధః—నీవు వనిసేర్పికొని యేమిచేయవలయును?

భామిని:—ఎవరోయొక శ్రీమంతుగారి రాజీవద్ద సేవకు నిలువవలెను. నేను విలాసధరుని యాశ్రయములో నుండుదానను. ఆ మహారాజును నాకుఁజెలుచును. నా నాయన్నవనునలో విలాసధరుని పెండ్లాము చల్లెలగు భామిని..... బీదలజన్మగాధ శ్రీమంతులచేఁ జిక్కుటయొకదా? నేనిది మఱచితిని. నాతప్పు తమియ్యడి. ఇతముండుతమకేలాటి శ్రమయిడను.

దైర్యధః—అదియెటులుగనె? ఆ భామినిపేరు వినఁగనె నా కాగ్రహమువచ్చెను. ఆ విషనామము వన మాలీ మధురాధరముల నుచ్చరించుటవల్ల నాకంతటి దుఃఖము ఘటిల్లలేదు. ఆ నామము నీ ముఖకమలమునందెంత తిరుగుచుండినను నీ యధరామృతమునందెంత పొర్లాడినను, విషము విషమేను. మంచిది. ఇక నీముందు వార్తఁజెలుపుము. ఉర్రై తివేలి ముందు తెలుపరాదా? వనమాలా! వానరస్సనిటు మానమువహించుట యసఁగా భామిని విషనామము నారేఁ బలు మూడు లుచ్చరింపఁజేయవలెనకాదా? దానికి సిద్ధుఁడగు నున్నాను. అట్లులైన ముగిసెనా? ముందువార్త తెలుపుము. ఎన్నిమారులు భామిని భామిని యనవలెను చెప్పము. చెప్పఁ గూడదా? భామిని భామిని భామిని.

భామిని:—ఆ భామిని సేవకావృత్తిలో నన్నుంచవలెనని నాతండ్రి సంకల్పము శ్రీమంతులయింటిలో నెటులుండవలెననది సేర్పికొనుటకు నిడటం నన్నుఁజేర్చెను. మీనుండి నాకగు నుపకార మిదియేను.

దైర్యధః—నీవు నానీన నీవయి చేయుచున్నావు. ఇది నాపై నీయువకారము. ఆభామినిసేవలో

నుండు కారణము నీకేమియును లేదు. నీకండ్రీ నీకట్టిపని ముడివేయవలెనని నా నేనీ నీ తుండి
వద్దకువచ్చి నీ విషయమున:—

భామిని:—నా నాయన్న చెప్పినను చీకలేదు. నేనేమో మీకు ముందుకాబోవు భార్యవద్ద నేవకు
గాలనైయుండెను. భామినివద్దకుంటకు నాకు నెంతమాత్రమిచ్చలేదు. అదియునుగాక యా
భామిని నిండుగర్విష్టియని నేనీ విన్నాను.

ధైర్యధ:—శ్రీమంతుల గర్వముతో నిండినదని. నీకును దానిని నొక ముఠము సరిపోదు.

భామిని:—చూచినవారిని టోచినట్లేల్ల యాడుచుండును.

ధైర్యధ:—బొత్తిగ నిజముది. శీతలనది కనవుగఁజూచును. దానిగాలి సోకుండంతదూరమునైన నిలువ
నెన్నికు.

భామిని:—పెదవిమీద పడిన నేతెడుపండువు, నాలుకలోనిది ద్రోయునంత, దానినేపఁ జేయువలసి
చచ్చును.

ధైర్యధ:—ఆ సోమరి శ్రీమంతులు బీజలయెముకులు విలువ జన్మమై ల్లినవారు. నీ వెప్పుడేగాని మూ
భామిని నేమోనింటి వేసి యొక రెండుదినములలో నడుమువిరిగివడుదువు. నీపంటి సుకుమార
దోహపు మృత్యుముఖమునఁ ద్రోయు షాతకమునకు నీరండ్రీ గుఱిగాక మానఁడు.

భామిని:—మహారాజా! ఇదినిజము. అటులగును నిజము. అమ్మా పలకు నేనా భామినినేవతో నుండనే
యొండను. ఆ గర్భ శ్రీమంతుని యొప్పిల్ల నాప్రాణము. నాకు పలదనిపించును. శ్రీమంతుల
యింటి నొకరియనఁగా, ప్రాణకంటకము. శ్రీమంతత్వముతో నిట్టిదోషము దైవము గర్వం
చియుండునని నాకుఁదోచెను. శ్రీమంతుడయి రెండుదినములయినను నేవకులించుక నేమివ
మున లేలేని వెంటనే వారిప్రకృతిమాటును. ఒకవేళ గొప్పయుద్ధమున నవశయమయ్యెనేని
నేవకులవైన భుజించుచుండురు. మఱువ నెవడుప్రక్కకు వానినరుమాలను గుడిప్రక్కకుఁ ద్రో
యిను నొకవనమాలి, కావలసివచ్చును. మహారాజా! వనమాలియవతారము రెండుదినము
ఁగలో ముగియును. ఈ యువకారము దైవమువైనన్నిది.

ధైర్యధ:—ఎవరియవతారము? ఇంక నా చెవులుపిండి బుద్ధిచెప్పువారెవరున్నార? కన్నులుమండువేళ
ప్రభుభవకుఁ ఁరుకుమందువేసి స్వచ్ఛముచేయియై క్రియాచూరేసాధించునది. ఏదేవుని
యువకారము నీపై నిలిచినది? చెప్పుము. సిగ్గువలదు, చలకుము. నాయం దేదోషము నీకగ
నదినదో యాదోషమును బలుమాటుగడించి తుదవఱకుఁ బలుకుచుండుము.

భామిని:—తమదోష మిండుకైనను నాకుఁజెలిసియుండినచో నేనై సంతోషముగ మిము. నేవించ నేల
వచ్చుచుంటిని? మీయందు దోషమేమియునులేదు. శ్రీమంతత్వమించుక యాగవడుచున్నది.
మఱియు శ్రీమంతుల భామినుల నై జన్మభావము వదలించునైనను, లేక నేనాధిపతుల పాద
ములందు బడియుంటునైనను సుండువానను. అనఁగా దైవముయొక్క యవకృతి నా
యందు హెచ్చుగనున్నది ఎవనికోయొక శ్రీమంతునకు నన్నిచ్చి వివాహమాఁజేయు కొరిక.
నారండ్రీలేదు. అటులే నాకును శ్రీమంతుని వివాహమాడుకలంపు కలనైనను లేదు.

ధైర్యధ:—పృథ్వీధర మహారాజాగారి నేనావతి, మూఁడుపదముల యోధుఁడు. నిరవజ్జులగుటకు జహ
గీరువారుఁడు. భుజియు శ్రీమంతుఁడుగ నేనున్నాను. ఈ ధైర్యధ:కు, యోధుఁడునుకాదు,

జనాగీరుదాసుడునుకాదు. శ్రీమంతుడునుకాదు. అట్టి నేనావలెని నీవు తుచ్ఛముగఁ జూడ నేల ఫలము- ఈర్ష్యధరుడు నీకంటె దీర్ఘిండు. దీనిమఱువకు.

భామిని—తుచ్ఛమును గొప్పను భేదించునట్టిబుద్ధి యాఁడువారికేలవచ్చును? నాకంటికేమో ధైర్యధరుడే యోధుఁడని యిగవడును. జనాగీరుదాసుఁడని యిగవడును. శ్రీమంతుఁడని యిగవడును.

ప్రత్యధః—అది బొడ్డిగఁగాదు. నేను బీదవాఁడనేను. బలస్థు మిచేటికిఁ జేదవానిగ నుండెదను. అదియనాయిచ్చ. “ఇరువతైదులక్షల జనాగీరునాన లభించెను. మఱియు పింగులవస్త్రములు నా శరీరమలంకరించెను. ఇంతవిధముగల శ్రీమంతత్వమును సుఖసాధన చక్రములో నేను క్షీణిని” ఇటు నీవుతెలియుటయు శ్రీమంతత్వము నెను స్వీకరించినది శ్రీమంతలు వసినేయు వారుగ నుండవలెనయ్యుం బనికీ చిలాసములోఁబడి పొరుగుటులఁ జేయటకును మంచివను లానరింపఁజేయటకును నిచ్చయించితిని.

భామిని—ప్రతిఘోష శ్రీమంతత్వరూపుఁడను శ్రీమంతత్వ ప్రారంభమునఁ బలుమాటలు లిడేసిగఁ బలుకు చుండుదు. కొన్నిదినములకా శ్రీమంతత్వమును గుర్తించిపదవ, నితర శ్రీమంతుల సహవాస మహారాశ్రమలందయు, యెట్టివారును గర్వకార్యములందలి నిజమగు శ్రీమంతుని దుర్బలముల నాశ్రయింతురు. తమకిచ్చుడా శ్రీమంతత్వము వ్యర్థమైనది. ఇది నూతన శ్రీమంతత్వ లక్షణము.

ఉ. నీరసిఁడ్రోపెభర్తనదే నీరజఘండిర కాడె? విశ్వస్య

త్వారిజనేత్ర భర్తముఖవారిజపద్మిని నాట్యనూడెగా?

మూరవిరోధిమస్తకము మానకత్రోక్తేనుగాదె గంగ? యా

తీరున, లక్ష్మి పూరుషులఁ దీవ్రగతికా చలద్రుంధర జే సెన్దా

ధైర్యధః—వనమాలో నీవుపలుకునది యబద్ధముగాదు. అయిన జాగ్రతగల. బీదవాఁడు శ్రీమంతుడై నచో శ్రీమంతత్వమంతరిగఁ జూటించెడు. పనికిమాలిన శ్రీమంతులు దుర్వ్యవసములందు కాశ్వలేక్షుగఁ బడియుండులాగున వాఁడు పడెడు. స్వతః శ్రీమంతుడైనవాఁడు పనికిమాలిన శ్రీమంతుల వైభవగత్వమడఁపఁ జూడవలెను. దుష్టమల శ్రీమంతత్వము రోగముపైన సుజనులు శ్రీమంతత్వముతప్ప రెండవమాత్ర ఘోరమట్టునకు నంటదు. శ్రీమంతత్వమును మఱిని శ్రీమంతులే తీయవలెను. శ్రీమంతత్వమును బలమైనమాత్రము దుర్లభేతరుల సాధ్యమగునవలయు నెంతటి గొప్పకార్యమును జేయుటకరాదు. ఇటుల చేయవలెననియే యా జనాగీరునే స్వీకరించిరి. నీవు శ్రీమంతురాలవు నావలననే యవశ్యకతలేదు. శ్రీమంతత్వము వచ్చినపిదప నా చర్యయుం జెనునేమోయను భీతి నీకుగలిగినరీతిగ నాకునుగలిగినది. కార్యమకుండయు యీ శ్రీమంతత్వము స్వీకరించి నాకు. ఆ సంవర్కముచే నేను మహాస్పృహఁడనుగాను. అటులయినను వాసుంధి జాని, వదలింతుమని నీవైసుండును. అప్పుడే నీవు త్వరగారాలెదని నేనెటు లోపబడితిని? యాకారణమిదియేను. ఈ భగదీయును సంగళియును నీవు నీ చేతులతోనే తీయఁజేయవలె నాకునను తృప్తిపడెదని నా నిశ్చయము. దీనినిఁ దీయుము. శ్రీమంతత్వ నిధిధనుసుండి సన్న ముత్తనఁ జేయుము. (రుమాలుతప్ప నితరవస్త్రములులాటిని భామిని వానిని

జేటుగనుంచును.) పురుషులు తెచ్చికొనిన వైభవబంధము స్త్రీలటు దీండుదుడకదా? వుట్టి ఘోలకు వైభవమువచ్చినను దానిని నాడువారివశపఱచి కామున్నచో నేమియును జనుగ రాదు. పతిశులను బుద్ధులనుజేయు నభికారము పురుషులకంటెను స్త్రీలయందు వైభవము పోవచ్చుగ నిజీనాడు. వనమాలా! ఈ విభవమునుండి నేనిందుక పరిగుండై యుత్తివయోధుల నన్ను బావయింజేయు సామర్థ్యము నీయందు తేనాదేమి?

భామిని:—కోపముకాదు. ఏమో విచారింపిని. మీరు నటలనే భాషింపిం బుద్ధులారానిం జేయరాదేల?

దైర్యధర:—అదియటుకాదు. నన్ను చావయింజేసి తీసికొనువని వనదేవతనియని పూర్వముననే నిశ్చయింపఁబడినది. వనమాలా! నేను యోధుఁడను. యోధుల రాజమార్గముకట్టియ నాకుఁ దెలియును. నన్ను బావనకార్యములందు నియోగింపవలె వనదేవతని నున్నది. ఇతరుల పరికాదు. శ్రీమంతుని లేబునడచుకొను విషయమంతయును గ్రహించి యామివారు పురుషుల మదమును బోలఁబోలవలెను. భామినిని బోలఁబోలని బుద్ధులను జేయవలెను. ఏమి యిహపు తెల్లఁగినిలిచియా? ఈ నా మస్తకముపైనుండు చంద్రునిస్తోత్రము దింపుము. ఈనిచో, నేనే నాచేతులార దానిని దింపవలసినదిగా నుండును. అయిన.....

భామిని:—దానిని దింపవలెనకి నన్నేయిం నయమింపవలెను?

దైర్యధర:—ఎనమాలా! ఈ నా జగము నీపైరున్నటుల నే దెలిసి నాను. నీ కోమలహస్తస్పర్శయందున తతి నేను నీచేతులందుక స్పృశించినచో నోవమేల? ఈ వచనాతమేల? ముఖదండశక్తి వని నీచేతులార, దానిపైఁబడవలెనని నేదగోరితిని. ఇక నాలస్యమేల?

భామిని:—అయిన నాచంద్రుఁడు నాకగవసినచోగదా నేను దానిని దింపఁగలను? నేను బలము లు నాచంద్రునిజూడఁ బ్రయత్నించితిని. ఎటుగొనరందినను నది నాకగవడదు.

గీ. భూపణంబగు చంద్రుని, భూలీనాకు
గోచరముగాదు ముఖసూర్య, గోళతేజ
మెల్లదిశలను వ్యాపించి కొల్లఁగొనియె
నితరవిభవమునంత నహింసమహిమ,

దైర్యధర:—గీ. రవీయునేనైనఁ జంద్రకరంబులేటల
పిచ్చివానిఁగ ననుజేసి పీచమడఁచె
గగనతలమున సాధింపఁగనని పనిని
చంద్రుఁడిభువి సాధించెసాహసమున.

నీ ముఖసదనమునందెచ్చ నితరధర్మములం దాచంద్రుఁడెటు నిలువఁగలఁడు? అక్కారణమునే నీతో నే ద్వేషించుచుండును నజము. ఇదియనిజము, నీ చేతులతోనే చంద్రుని నామస్తకము పైనుండి తీయఁజూచుము. నిజములనే నేనారీరిం జలముఁబట్టి కూర్చుండెద.

భామిని:—(స్వగతము) ఆ చంద్రుని నెన్నిమాటులు మోముఁజూచినను నామోహము హెచ్చుచు చున్నది. నాచేతులతో నే దానిని దూరముఁద్రోయ నేనెప్పుడును యత్నింపఁజూ.

ధైర్యధ:—ఏమో! నాకాతమీరమై నను సాగినయ్యవా?

భామిని:—(స్వగతము) ఇచ్చడేమనేయిండును? (ప్రకాశము) మహారాజా!

మ. శశీసూర్యప్రభ లెల్లవిక్కులను శిశ్వత్కాంతితోనిండఁగా
 పశమేఁగానఁగ వానిని? వనితకు? బాటంపవేదీనిని?
 శశీసూర్యప్రభలుండు మీపద సరోజుబుల్ హృదిఁగాంచి నా,
 కుశలత్వమ్మున సేవఁజేయుదును మీకు? యోధవీరాగ్రణే.

(ధైర్యధరుని ముచ్చెలుఁ దుడుదుచు నిలిచియుండును.)

ధైర్యధ:—పనమాలా! ఇదియేమివని? ఏమే! భగ్నసాధనకత్తె నా పురుషార్థస్వాశీనమై నీయందు వేగ
 మే యుంపఁదలంచి నాను, ప్రేమసత్వమున నాశరీరముపై నిధికారమునదప మొదట నే యా
 రంభించితివి. ఇచ్చడీసేవయేమి? వలదు పనమాలా! వలదు ఇటు నాసేవఁజేయవలదు. నాకంత
 టియోగ్యతలేదు.

గీ. సహజప్రేమాతిశయశక్తి సీధసమున
 సన్నుఁగెల్పితివీపు నీమన్నునలకుఁ
 బాత్రుఁడనునేను దాసుఁడై పాదసేవఁ
 జేయ సెలవిచ్చునాకు నో చెలువమిన్న.

(పరదాళి) పనమాలా! ఏమేపనమాలా! పసంతివోత్సవమునకుఁ బిలువ నీ గ్రామజనులు
 మహారాజుగారి దర్శనమునకత్తై వచ్చినారు ఈవార్త మహారాజుగారికి విన్నవంతుము.

భామిని:—సారవరో వచ్చినవారు నేఁ బూజనీమ్ము.

(వెళ్లును)

ధైర్యధ:—పసంతోత్సవ మింకదప్పు, సీతరకార్యములనుఁజేసి యెవరీసమయమున వచ్చియుండినను
 పారిముఖముఁ జూచుచుండలేదు. పనమాలా! నీచేల శ్రమఁదీసికొఁయెదవు? ఎవరువచ్చి
 నారో నేనే చూచెద.

(వెళ్లును.)

తృ తీ య ర ం గ ము.

ధైర్యధర శిబిరము

ధైర్యధర • విలాసధర • లక్ష్మీధరులు

లక్ష్మీ:—(స్వగత) సేనాపతితో, సేనాటలాడునపుడు శుద్ధమూర్ఖునిబలెనేమేమో మాటలాడుచు
 ముఖ్యమున సంగతినిఁ చెలువ, సేనాటనిని. విలాసధరుఁ డెంతయో నాకునేర్చెను. అదియం
 తయును బోరగిల్లిన కడవవైసిరాయెను. ఇచ్చదన్నియును జ్ఞప్తికివచ్చెను. భామినిపై నాకుఁ
 గల విరోధముఁ దీర్చికొనుటకైవానికి నేనదిచెప్పక తప్పదు. యే పనమాలను బోలుబీదదాని
 నడవడికసైత మటులనే యుండును. కావునవీపు జాగ్రత్తగనుండుము పేదవానిబిడ్డ శీలమునఁ
 గుశీలత పఱించును. ఇదిశ్రీమంతుండగు నాకుఁచెలియినది? శిష్యులనినదిగ నుండెను!
 ఎందుకు నావండ్లుపట్టికొని పోయెను? అవిలాసధరుఁడింకను పానితో నేల గునగునలాడు

మండును? మంచిది. వారిరువురికను భవనములలో గూర్చుండి మాటలాడుచు నిలిచినార్యు-
 వారియిచ్చ యటులనేనిలియుండవలెనని కాఁబోలు. అటులనిలుచుట నాప్రాణాంతికమేను.
 శ్రీమంతుల మగుమేము, దినదినము, గడియగడియయు, మెత్తలపైఁబరుండి పొర్లాడుదుండ
 వలెను. గానికాళ్లుముడిచి రెండుకాళ్లును గంభములబలెఁజేసి దానిపైకరీరము నిలువవలెనా?
 ఇదిబహుశ్రమ హాలివనిచేయు వారింబలెఁ బనిఁజేయును దరిద్రులుగా వినికొనిన యుక్తి
 యిది. నాకిదియెంత మాత్రముమందిదని తోఁచదు. వారంతప్రాజ్ఞులను నిలిచియున్నారే
 యదియెటుల? సృష్టికాలమున, విధాతనయనములు మూసినపుడు, దార్శిద్ర్యదేవత వానిశిర
 ములో దూరకన్న జన్మమెత్తి నప్పటినుండి మమ్మనెటులఁ బడిపొర్లుదుండు లాగొనరించెనో,
 యటులనే యెల్లకాలము నందఱుఁబడి పొర్లుచుండ వలెనని నియమించి పంపుచుండెను.
 ఈదిక్కునుండి యాదిక్కునకుఁ బొర్లుట, కొన్ని వేళల పీపుపైఁబరుండుట, మెచ్చయినచో
 బోరప్రాకుట, కొన్ని సమయములో మోకాళ్లుపైనడచుట యివియన్నియు సరియేను. అది
 క్కున శీదిక్కునకుఁ బోవు బాధ శ్రీమంతులెటు నహింతురు? ఈరీతిగనిలువ వలెనను విష
 యము పచ్చినచో. సృష్టినిర్మాణ కర్తయగు దైవముశ్రీమంతుల యనుకూలాననుకూలములు
 యొందింపలేదని చెప్పవచ్చినదిగ నున్నది. ఇదిసృష్టికాలములలోనే వానిధ్యానములో రాఁదగిన
 దిగ నుండెను. నాకారీరహాసము వెన్నముద్దపలి మెత్తగనున్నది. ఇదిమందిదేను. అయిన
 నీయెముక లేఱయింతకశినములుగ నుండవలెను? లోనుండి యెంతగఁ గుచ్చుచున్నవి!
 దైవమా! నాయెముక లాలించినయరటి పండువలెఁ జేసియుండినయెడల నీసనజరుగుచుండ
 లేదే? లోనుండి యాయస్థి భల్లములు పైకుండెడు తాళ్లుగుండ్లు నాయంగమెల్లఁ బొడుచు
 చున్నవి. దేవా! ఈవజ్రములు పూలవలెఁ గోమలముల నేలఁజేయవైతివి. శ్రీమంతులయంగ
 ములుదంటి యుండుపలుచనినూనె రూపము బంగరుననేల జేయవైతివి. ఈచిత్రమెత్త శ్రీం
 దిభూమి, ముచ్చెలలోన సైతమునా పాదములకు నొత్తుచున్నవి. దైవమా: ఈభూమిని
 తాళ్లుతోను మట్టితోను, జేయుమని నీకుఁజెప్పిన వారెవరు? తారామండల నిర్మాణకారణ
 మున దైవముపైతము సర్వశ్రీమంతుల ధనవ్రయమొనరించి పిదపనీపృథ్వీ నిర్మాణకార్య
 మపుడు నిజముగ వికారియైయుండెనని తోఁచెను. దరిద్రదేవుఁడుతప్ప భారముగతాళ్లుకు
 మఱలమట్టియు భూదేవి యురముపైమోపువాఁడెవఁడు? అంతటిశ్రమ కెవరోద్రురు? దేవా!
 ననుఁబోలేడినొక శ్రీమంతుని, నించుకనీవాచేళ నీగురువుగఁ జేసికొనియుండినచో, రెండు
 తెండు, నాలుగు నాల్గు, మూరలపొడుపుఁ గలిగినట్టియు చక్కఁగనేకి మెత్తఁబడిన పట్టు
 తోనైనను, దూదితోనైనను నీపృథ్వీని నిర్మించియుండులాగు బోధించుచుంటిని, శ్రీమంతులకు
 బాగుగనుండెను. ఇదీనీకుఁదోఁచకున్న వేర్వీకొనఁగూడదయి యుండెనా? దేవునిసర్వావరో
 ధములు నిపుడిపుడు మేమిందు కించుక మాయిండ్లలోఁ జక్కఁబెట్టుచున్నాము. ఈధైర్యధ
 రుని దర్శనమునకు వచ్చినపుడు దరిద్రునిబలెనే నడచుకొన వలసినదిగ నున్నది. ఇచటఁబడి
 పొర్లుచుండెను. శ్రీమంతుల నడవడికలెటు లుండునోయనునది యిత్తుడైనవాఁడు వేర్వీకొన
 నిమ్ము. (కూర్చుని కాళ్లువెడల్పుగఁ జాచికొనును) ఇత్తుడుకొంచము మేలారేను. ఎంతప్రా

దైనను వారటులనేనిలిచి యుండని. అటులనేమాటలాడుచు నెంతకాలమైనను నిలిచి యుండని.

(విలాసధరః ధైర్యధరులు వతురు)

ఇంతకు నిండుకాలము నిలిచిమాటలాడుచున్నది యెందులకి? కొంచెము పొని నిలిచి. అప్పుడేవచ్చిరి. ఇటులనేవకులు సైతములేరు. ఎందు కేలాంత యిచ్చినటువలె యుండుదురు.
[లేవసాగడు.]

విలాసః— ఏమండీ! పాక్షికము? [చేయియిచ్చిలేతడు]

లక్ష్మీధరః— ఏమివలదు. మొదట నేనాధిపతిగారికి విన్నవించుకొను సంగతి మఱచితిని. అదిజ్ఞప్తి కిచ్చెను. మఱలనది పోనటుల చేతులుకాళ్లుబట్టికొని యిటుగలిగి నాను.

విలాసః— ఇదివిజము. నీవువిన్నపము విషయము మఱచినావుకదా! వీరిదియెంత విజ్ఞప్తియన్నది.

ధైర్యధరః— బాగున్నది. మఱచిన నేమాయెను?

లక్ష్మీధరః— మీరిచటనకుటుంబ సభరివారముగనున్న వారని నాజనుట పలికిరి. కావున వదిలెగారిని, మా గ్రామసమీపమున నగుననంతోపున దృశ్యమునకుఁబెట్టిన నేరీతి రావలయునోకదా? నాకు లగ్నముకాలేదు. సేనాపతి గారిచటనే నిలుచునెడల విలాసధరుగారిని నడిగికొని వారి రాణిగారినిఁబెట్టవలెననిపెదను.

ధైర్యధరః— అటులేమియువలదు.

లక్ష్మీధరః— మా గ్రామమునకుఁ జేరు రెండుదినములకునున్న నేనాధిపతిగారిని మఱలధర్మించెను. ఆపును తాముచెప్పినరీతిగ పదిసెగారి నాహ్వానించు విజ్ఞప్తిచేయుదు.

ధైర్యధరః— వ్యవస్థయేమియును జేయవలదు. అటులేమియును లేదు. మీనలెననాకును లగ్నము కాలేదు.

విలాసః— అనఁగా.

లక్ష్మీః— అనఁగా. అయిన వారెవరు?

విలాసః— అయినవారెవరు?

లక్ష్మీః— అయినవాళ్లెవరు? సాతోసందఱుఁ జెప్పిరికదా.

ధైర్యధరః— [నవ్వుత] ఏమిచేయుదును? లోకులకీబోలియుండు? ఎవరుచెప్పిరి?

విలాసః— అయినవారెవరు?

ధైర్యధరః— ఎవరు? మఱలనేమి? మీరేమిచేయుదురు? విలాసధరుగారూ! ఆమాటల నిజముకొంత కాలములోనేయును. పిదపఘోర సర్వమును జెలిపెదను.

లక్ష్మీః— తెలుపఁదగినచేమియునులేదు. తెలిసెను. నాకుఁజెలిసెను. సేనాపతిగారూ! ఆసమయమున నేనువిజముగ నానందించెదను. మహారాజుగార్థియవదైదులక్షల జహగీరునిచ్చితమృత్రీమంతు లవర్థములొఁజేర్చినవెంటనె, యాగర్భత్రీమంతులకు సైతము మార్గదర్శకులుగ నగుటకు మీ రర్హులు. ఈసూక్ష్మాంశముతోనే తామగవడుటకుఁ బ్రారంభించితిది, నాకు విజముగ నానంద మగుచున్నది. తమఁదోలు శుద్ధకార్యధురంధరులు మాకు భూర్లదర్శకులుగనుట త్రీమంతులెల్లఁ రుఁ గోరఁదగినదియ. తమదేహము త్రీమంతులనిజమగు లక్షణమును జూపట్టుచున్నది. ఇది నాకుఁబూర్వమే తెలిసియుండెను. ఎప్పుడు? విలాసధరుగారూ! ఇత్రీమంతునా?

విలాసము: ఆ దినమునగదా? ఆరాత్రిగదా? ఆచొంగలు గంటువడినరాత్రి?

లక్ష్మీ:— సజదు. అదిరేను. ఆరాత్రిరేను, మేమును మజలసేనాపతి గారును వనమాలి యంటి ద్వారమునఁ దప్పక యొకరి నొకరు చూచితిమికదా? అదియనాకిప్పుడు ధ్యానములో వచ్చెను. శ్రీమంతులండుదము సేనాపతి గారికిఁ బూర్తిగలభించెను. తమకదిగంటువడినదని నాకాదనమున బొత్తిగఁజేరియుకపోయె.

విలాస:— కాదు సేనాధిపతిగారికి దానినుండి చెడుగేమియునురాదు.

లక్ష్మీ:— ఇది యందెటిలోను నిడమనదేను. లగ్నము చింతలోఁబడక యిట్టి సంబంధము మీకుఁ గలుగులయ సంతోషముమాట. నావలగ్నముకాలేదు. మీరామోదించినచో నేనే మీయంటిలో కాదు నాయుంటివారిని సెరివైచ నిచటికిఁ బిలువనంపెద

దైర్య:— అట్టి యవశ్యకత యేమియునులేదు.

విలాస:— తమగుడుదుటనే యాహ్వానము నేయుట చే నామె కోపగించును. ఇంటిపెండ్లాముకంటెను నిట్టి సంబంధముగల విషయములో మానావమానప్రశ్నలు నిండా కఠినములుగనందును.

లక్ష్మీ:— ఇట్టి సంబంధవిషయములలో, జీక్ష్మ-ల్పయును నాకెంతగనో తెలుసును. నేను ప్రగల్భములు మీతోఁబలుకుటకాదు. తెలిసికొనుజ్ఞానము నాకుఁ బుట్టుకతోడనే వచ్చినది. నేను స్వంతయుగఁ బిలుతునాయేమి? సర్వ గుర్తించునని లోఁచును.

దైర్య:— ఈ యధికప్రసంగమేమియునువలదు. బహుశః నేను మీగ్రామముననిలవను. మీరు శ్రమ రీతికొనవలదు.

లక్ష్మీ:— కోపమువచ్చెనుగాఁబోలు. నేనే వెలువలెనను హతము నాకులేదు. తమయెదుటనే యామె నాహ్వానింతును. మీరు గ్రామమునకు వచ్చియ తీరవలెను.

దైర్య:— వలదు. ఈ ప్రసంగమువలదు. విలాససరగారూ! నేను మీ గ్రామమునకువచ్చెదను. వీరిగ్రామమునకు వచ్చునట్లులేదు. లక్ష్మీధరగారూ! నాకు స్పష్టముగఁ జెలుపుఁడి. మీరు వనమాలి గుఱించి యేమివలికితిరి?

విలాస:— ఏమండీ! చారివాక్యములో నర్థమేమున్నది? ఎందఱు వనమాలియలపేర్లు వీరుంచిన పురోలోఁ జేరినయె? గుర్తించ నెటులగును?

లక్ష్మీ:— ఏమండీ! శ్రీమంతుల దర్శనమైనతోడనె, బీదచారిబిడ్డ లడ్డపేడెములు ద్రోకు-యమింతదూరము విచారింపనేల? మీకు స్పష్టముగఁ జెప్పనదేమియనఁగా విషయములుగూడఁ గొన్నివేళలఁ దప్పచున్నవి. నాతండ్రిగారు నాకోక నూటాయెనిమిది ధన్యశాలలుతిరుగు వ్యభిచారులకు, పృథ్వి ప్రదక్షిణః నాతండ్రిగారట్టి పుణ్యమాన్వించిరి. నేనును శ్రీమంతుఁడుగనున్నాను. వృతనము నాకికను జీక్ష్మ-నికారణంబున నాతండ్రిగారికి వచ్చి, ఆయన మీరించుక నాకుఁదోడ్పడితిరేని నా తండ్రిపేరుకంటెను నాపేరుపొచ్చింపక యుండునాఁడనుగాను.

దైత్యుఁడు:—మీకులకర్మచర్యము నాకు వినిపింపవలదు. విలాసధరుగానూ! వీరిని నిచటినుండి నిలిపివేసి పొంది. కానిచో నేను మీగ్రామమునకు సైతమురాను.

విలాస:—వెళ్లండి. నేనాపతిగారి ప్రకృతి యితడు బాగుగలేదు. వారినిటు చింతలొనిలపుట యోగ్యముకాదు. మనముపోవుదము. (వెళ్లనారంభించి లక్ష్మీధరునితో) నేడుమీరు నిజమగు శ్రీమంతత్వమును జూపితిరి. ఈగుండు తప్పకదలెను. ఆతఁడు మీ గ్రామమునకు రాఁడు. అతఁడు భామినిని నిరాకరించినయెడల యది వెంటనే తనపాదములతో నడచుచు మీవద్దకువచ్చును. (వెళ్లదురు)

దైత్యుఁడు:—(స్వగతము) ఏమి వీనిశ్రీమంతత్వము? ఏమి యీ శ్రీమంతుని వృద్ధభావ. శ్రీమంతవృక్షమున నీరీతిఁ గుల్లిన విషఫలము పుట్టుచు నుండినచో, శ్రీమంతవృక్షపు నీడలొనిలుచునటుల దైవమా, నన్నేలచేసితివి? దారిద్ర్యమును, దపించుతపసుని జ్వాలలో నిలిచినమాత్రన నా కేమితక్కువ నుభములభించుచుండెనా? వనమాల్నిఁబోలు నిర్బలనిష్టైవ సలేజ మానసము నందతః పతన కారణ కార్యముండునా? ఉండదు. అట్టిపాపసాంబంధికా శుచి దానికినంటునా అంటదు. దానివిషయమున సంకయనుగలుగుట నామార్గమేను. ఆ దుర్మార్గునిపై నాగ్రహించుటయందర్థములేదు. నేను దైవముపైఁ గినుకవహించవలెను, పాపప్రకాశ ప్రాధిమ్యుఁడైతిండు చాందాలురకు దైవమా! లక్ష్మీదేహస్వర్గ యేలకలిగించితివి? ఈ భూపాతతి శ్రీమంతునినెల మనిదితివి? ఇట్టి తుచ్చ నరపశువునకు లక్ష్మీని జూపుచు దైవమా, యీ దేవీస్నేహము వారునేయుట నీవెటు సహించెదవు? మొదటిసరకము వారికిఁజాలదని వారిని శిక్షించుటకునై, నవీనసరకము కల్పింపఁజేయుము. ఇట్టి పంచమాదినవీదప దైవమా! ముందేమిసేయఁదగినది నీకు తెలిసియున్నదియాయేమి? ఉండును. తెలిసియుండును. ఊహకమునుబోలు పేదలదిక్కునంద లక్ష్మితానై యేలవచ్చునో? ఆ పాపరాశినుండి నన్నువిడిపింప సామర్థ్యము నాభార్యకులేదు. కావున సత్వశీలయగు నీవిడ్డయయినను మాతృగమన పాతకమొనరింపఁజూచు పాతకులచేతినుండి వారితల్లిని విడిపింపవలెను. అట్టి యాక్రోశ మీ మూఁడుపదకముల లక్ష్మీ నావీనులలో బోధింపసాగినది. రాజధానికిఁబోయి పృథ్వీధర మహారాజుగారికి విజ్ఞప్తిచేసికొని ప్రథమమున నప్పనియచేసెద.

చ. విలయబలాచిరేకమున, బీడ్వడినట్టిధరిత్రినిఁ, గృషీ

వలుండెటు నట్లుత్రవ్వ కడువావిరిఱపులఱ్ఱాళ్ల నేరి, స

తృలముసునందునో యటుల భాగ్యమదాంధుల గర్వమార్చి

యా యిలనుఁబవిత్రఁజేయ, ధరణీకునివేడెద నట్లానరెచ్చదఁ.

మా నా ప మా న నా ట క ము.

పంచమాంకము - ప్రథమరంగము.

శంకరమందిరము.

భామిని - ధైర్యధరు - కుసుమ - వినోద - నటులు.

భామిని:— (స్వగతిము)

ఛ. ఖలులకుదోషముకొనుజనకొండమునందలిపుణ్యముకొ ధరా
తలముననుడు; దోషమనద్రవ్యసమేతము; పుణ్యమన్ననో
దలితధనమ్ము దుఃఖిసముదాయగృహమ్మును, నై సస్వగ్రంథం
కళనపథమ్ము శాశ్వతసుఖమ్మిడు నాపథమో పరమ్ముకొ

లక్షిధరునియంట మూర్ఖతనమునకుఁ జెరికఁగ దుష్టతనము నిండియున్నదని నేఁ దెలియ
నైతిని. స్వప్నమందైనను నేఁ గన నైతిని. కృపాణధారను గొంటిపై మూర్ఖతనముననుంచిన
నేమి దుష్టతనముననుంచిననేమి? కృపాణధారచే గొంగుదెగుట నిజముకదా? ఆ దినమున
ధైర్యధరుగారి శవమును నధికారులవర్గములోనుండి తీసివేయవలెనని యుండిరి. నేనడ్డపడి
తిని. సర్పమునకుఁ బాలుఁద్రావినచో నది యుపకారమేరిక దీర్ఘస్యో యదేరితిగ నా
శవము నాయుపకారముఁ దీర్చికొనెను. బానిని నధికారమునుండి తొలఁగించవలెనని పునః
నాకు నిర్భంగినినది. అత్రుడే నెన్నటెన్నటికి వానిపై దయనుండుమని వేడెను.

(ధైర్యధరుఁడు వచ్చును)

ధైర్యధరు:— తనమా! వెలువటఁ దోటలో వనంతోన్నవ సంబంధమైన యుత్సవ సమారంభము హా
చ్చుగ నదచుచుండును. గానము, నృత్యమును జూచుటవదిలి జింటిల్లుదున్నావేలి మహా
నీమోమేల వాడువాఱుదున్నది. మోము చిన్నదయినవేల? వీకాంతమున నేల గూర్చుంటివి.
ఆ లక్షిధరుఁడు నాతో నాడినమాటలు నేనూఱక నీకుఁ దెలుపవలెనని చెప్పినందులకు నా
నేనీవు చలవఱిందుచుఁ గూర్చుంటివి. దీనముద్రనువహించి కంట నీరు గూర్చుంటియే? బట్టి
నిర్బలలోచనంబులయందును, నిష్కృతకాయమందునును, నిట్టి కోమలమానసమందునను నే
నీకి నెప్పుడైననుగాని సంశయమువచ్చునా?

భామిని:—అయిన మీకు వచ్చియుండెనుగదా!

ధైర్యధరు:—నాకు సంశయము వచ్చియుండెనా? నీకన్నిమాటలఁ దెలుపవలెనని నీతోనంటివి. ఇంతయ
ఒకచేళ నటు సంశయమువచ్చినను నీయొక యశ్రుపిందువు వేయిసంశయములైననె బో
జేయదా? కాదు. ఆ సంబంధమున నీకికఁ నొకయక్షరమునైన ను బ్రాశ్నము. “ నీతండ్రి
నేఁడువచ్చును. అత్రుడేవిషయమున మీకు నిజము తెలియనని చెప్పియుంటివికదా? అదియు
నాకగత్యము లేదు. ఎవరేమనినను నీవీక్షణముననే నాధర్మవర్తివగుము. ముందుగాని
పేదవాఁడుగాని మఱియొకడుగాని మాటలుచేరనైనను, శక్తి చేతనైనను, నాచేత్ర

నీచేతిని దూరముంచేయ శక్తుడుకాదు. ఇదివీపు వ్యభిముగ నమ్ముము.....

భామిని:—అయిన గొప్పధర్మను యోగ సమయమునకును దమితులు నాచేతులు దూరముగనుండవలెను.

ధైర్యధర:—రదాంగణము శక్తువుల ప్రాంతి నిపుడైదును నాచేతులు దూరమిలేదుగా.

భామిని:—అవును మీ యిద్దరూగీతే మీకేయనుండలేదు. కాయముననుండలేదు. వచనమున మనము సంగని యుండిలేదు. అప్రేమాపకగుటులు..... (ఎసోద కుమువత్తుకు) అవ్వచ్చు! నాయన్నుచేసేమో? బాగాయిదు. సమయమునకువచ్చెను. ఆతడువచ్చెనేని లక్ష్మీధరుని సంబంధవార్త.....ఎలదు నేనెయితినిచెప్పులోపేనెది.

ధైర్యధర:—అటులజేయు శార్యమేమున్నది? నామనమునందించుకయైన సంతయముంపినదా?

భామిని:—ఎందుకునుగాదు, సకలమగు మాటలు నెత్తినీ మీకునుచెలియుట మంచిదికాదా? ఏమి? ఇదియెమి? నాయన్న మీ ప్రబలరాండామనేల? ఏమీవువచ్చుచాలా! నాయన్న యిచటికి వచ్చినాడుకాదా?

ఎసోద:—బాబానామగారు వచ్చినారు. అటులనే భామిని.....అటుకాదు. ఏమేవువచ్చుచాలా! మీ నాయన్నగారు వచ్చినారా యిదిటల తెలిసికొనిపోయినవి వచ్చినారా చెప్పగూడదా?

కుము:—ఎవరూలా! మీ నాయన్నవచ్చినాడు.

భామిని:—మంచిదాయెను. చైతము సుపరిత దూరగించెను.

ధైర్యధర:—వాచేమియును చెప్పియిండుదుకదా?

కుము:—వాతొకరే రాలేదు. భామిని నాయన్నగారివేట వారువచ్చియిరిదిరు. ఈ భనంతో త్వర సమయమున దమదిధర్మమును చేయవలెనని వారు దలచినారు.

భామిని:—నే శైంతి యివసరమున వారిని విలివించిన విషయములెల్ల చెలిపితినియా వుప్పుచాలా?

కుము:—అవును. నేనంతయును చెలిపితిని. ఎలాసధరుడును, లక్ష్మీధరుడును నిచటికి నేల యెటు వచ్చియుండిరనుదయు మహారాజాగారిని వారికిని నేమేమి మాటలు చెలిగినదియు మహారాజాగారి ప్రేమాలయమున సంతయ విషమెటుగలుప వారు ప్రయత్నించినదియు సంతయును చెలిపితిని. అప్పుడు భామిని తండ్రిగారినిరికదా! నేనే ధైర్యధరుగాని సరసకువచ్చి మీవనిత మతియు మీభార్య యేవనిత తీసిన యీ వనమాల గంగోడకమురీతి బవిత్రులని పలికెను. ఈ రీతిగఁబలికి వారును బ్రయాణమైరి.

సోమ:—భామినినైతము వారివెంటనే ప్రయాణమయ్యెను. నేనాపలితో నేను వివాహమాడకున్న లేదు నాదాసిగా నుండఁబోవుదాని, నాతఁడు పెండ్లియాడును. అంతమట్టుకు నాకానందము. ఇటు భామినియనెను.

కుము:—భామినితండ్రి వనమాలతండ్రి మీమామ సర్వలు నేడువచ్చుచున్నారనియును దమ సంతయమునకు వచ్చుచున్నారనియును చెలువపచ్చితిని. నేను వారిని విలిచిగొని రాఁజూచితిని. అప్పుడు భామిని సకలాధరణములు ధరించికొని శృంగారమగుటకుఁ బ్రారంభించెను.

ధైర్యధర:—తన సంతయమును నీకుఁ జూపుటకునై భామిని యిచ్చుకాఁబోలు. రానిమ్ము. తన సకలాధరణములు ధరించికొని రానిమ్ము. ఈ సౌందర్యమును జూచినచో సకలము వజ్రములు మెరియించును. ముఱుఁ దానికి దాసిగానగుటకునైతము తనకు యోగ్యతలేదని

తా నే తెలిసికొననివ్వ. ఆ భరణములు భరించి యడిగినివ్వ. ఆ భరణములు నైజమాప
ములు గానని శ్రీమంతు లగత్యము వెలియఁ వెను.

విసోదః— బాబాసాబుగారు మిరనినరీతిగ నేయనిరి. వనమాల్గిని భామిని యెగతాగి నేయగ గారణము

లేదని హెచ్చరించెను అప్పుడు భామిని కోపగించి పలికెనుగా... ..

భామిని— విసోదా! ఏమి కుక్కేటలు చేసెనవు? ఆ శ్రీమంతుని ముగ్ధున న్న కోపభీతిమొందుకు నచట నింత
గఁ బలుకుచున్నావు?

దైర్యధః— దాశ్శుండి భీతియెటు? ఈ లగ్నముననితా శ్రీమంతులకు బొత్తిగ ననుసమగునని కోప
మున నేతాపిచ్చిదానిగ నబింపనని. విసోదా యేమియెచట?

విసోదః— భామిని కోపమున నగలన్నియును దీసి పాతైజై చెను. కిరియింజనము గుంటులుంటు
టానలైను. కాలిసంకెలలు తీసిపెనెను.

కుసుమః— నేను భూషణయైవచ్చెను. నీనితీనికొనిపోయి వనమాలికేహ మలంగరించుము. అప్పుడెవరు
సొందిగ్ధవగులో చూడెను.

విసోదః— అప్పుడు బాబాసాహులు చెప్పెనుగా. శౌర్యము నేగాక యిచ్చివెనుక నటు గర్విమునఁ
దృఢీకరించుటెల్ల నేను హతము దైర్యధరుని గొంతుకుఁ గట్టినతెనని యుంటిని, ఈ యగ
ధమునకు బదులుగ నా శ్రుమయ్యను నీ సొమ్ములు నేను వనమాలికీ నర్పించితినినై దైర్యధరు
గారికిఁ దెలుపుమనిరి.

కుసుమః— అక్కరణమున బాబాసాబుగారు రాక తొక్కమే వనమాలికీ సొమ్ములు పోయెటకనై
నేను మొదటనే వచ్చితిని. భామిని నాగహించి యీ సొమ్ములు వనమాలి ధనిధుని
బాబాసాబుగారు పలికివారు.

భామిని— నాకు సవతికావలెనని చూచుచుండెనుగా యాది? భామినిసొమ్ములు వెను పనించున్న
నాకునడవదా? నా ముచ్చలకేమి యిట్టియ?

దైర్యధః— శ్రీమంతులరీతిగ సొందర్యగర్వము భామినికనున్న నేమో? చూడనివ్వ. ఈ భూమము ముందు
తనరూపమెంతయో? పియర్థమున దానికీ సొందర్యగర్వమింతిగఁ గలిగినదియో యీయర్థ
ముననే వీరిరువురి సొందర్యమును దూచినచో వనమాలిభారము హెచ్చి తక్కిన తలక్రిండు
లగునేమో? దానిని నీవు చూచినావుకదా? రూపముననది దీనికిఁ దులదూగునాయేమి?

భామిని— దానిరూపమును గట్టికొని తామేమిసేయుదురు?

దైర్యధః— నాకు నీరూపముడెప్పు నితరవనితల రూపమెద్దియునుజూచి చేయవలసిన చేమియునులేదు.
అయిన నేను హితులనుండి విననమాటల నిజస్థితిజూచి నిర్ధరింపవలెను, ఏమిదా విసోదా!
భామినీరూపమెటులన్నది. ఎందున్నది?

విసోదః— దానిదేహమునుండి యలంకారముతీసినయెడల పదియే నిజముగ వనమాలియననగను. దేహ
ము నలంకరించికొనిన భామినియేను. మహారాజా! ఈ సొమ్ములకే వనమాలి. నలంకరింపఁ
జేయకుము. ఎందుకనఁగాః భూషణములులేని భామిని, వనమాలియనిమిదు తెలిసికొని యీ
వనమాలివధలి యీ వనమాలిని వివాహమాడుదురేమో.

దైర్యధః— నీందితగ నర్చనకజేయుచున్నావు. నల్లరాక్షసావరీతిగ. ముతనగును. ముక్కు, ముక్కురీతిగ

ను, కనుగవ కనుగవబలెను, వీనులు వీనులభంగిని నుండును. తరమేత్వరూఢు నయనములు చేయును. వానిని వర్రములబలె తెలయజేయును. ఇది చమత్కారము.

భామిని:—నాబలె భామినియొక్క యంగములెటులున్నది?

దైర్యధ:—ఎటులైన నుడిచిన నుండునమ్ము. భామినిని నెరుటఁజూచినచో నేను దృఢముగఁ బలికెదను.

భామి:—అదియెటుల?

దైర్యధ:—శ్రీమంతులకునొక గొప్పచింతతగిలెయ్యుండును. అదిసిఁకుఁజెరియదు. కావున నీవిది విచారించెదవు. శ్రీమంతులు తమనిషయమిట్లు తెలఁచియుండురు. లోకము తమయందమును జ్ఞానించుచున్నారు కావున నదేరికిగఁ దామందముఁ గలవారమని నిశ్చయింఁకొనియెదరు. లోకులకు శ్రీమంతులద్రవ్యమందమాగనుండును. అయవముల నటుతలంపరు. శ్రీమంతులది తెలియఁజాలరు. నే ననేక శ్రీమంతులను జూచివాను, వారికింపుక దారిద్ర్యం వేషమునువేసి దారిద్ర్యాద్వ నియమించినచో నట్టిదోఁటి మోములు వదేవచేయకపడి జనులకు వసునరోగము కలుగునని యందలు వలదబ్బియుని వాని విడిపింతురు, అట్టి వికారస్వరూపముగల వారైనను జాతు తమసౌందర్యమును లోకులు మెచ్చుచున్నారని తెలియదురు. ఇది నా నిశ్చయము. భామినివిషయముఁగూడ నట్లులనేయుండును.

భామిని:—ఉండదని యెవరుచెప్పిరి?

దైర్యధ:—దానిని బొత్తిగ నవమానించనే సాములు.

భామిని:—భామినిసాములే శెన్నటికిని ధరింపను?

దైర్యధ:—మనమించుక రాజధానిలోనుండినచో నిట్టిసాములరాతి నీ ముంగిటఁ జేర్చుచుంటి. రామినియును బాదాసామునారును నిచటికి వచ్చిచేరకమున్నే వారికండ్లు మిటుమిట్లుగొనుటగు నీవలంకరించబడవలెను. కావున బాబాసాముగారిచటికి రాకమున్న వారిచేసంబడిన సాములు నేనే నాచేతులార నీదేహముపై నలంకరించెదను. అంతేయేను.

భామిని:—అభామిని నానవతియగు కారణమున నదియచటికి వచ్చుచున్నదని నేఁ జెప్పలేదా? నవతి సాములు ధరించి మైలవడుటనే నిచ్చయినను.

(శీలధరుఁడువచ్చును.)

దైర్యధ:—కుందిది. శీలధరా! ఇదియేమి నీవిప్రుడువచ్చితిని? నెలవు ముగియకమున్నే నీవేలవచ్చితిని?

శీలధర:—కుహరాజుగారూ! నెలవుదినములలోనే నేను రాజధానికిఁబోయియుండఁ, బృథ్వీధరమహారాజుగారి దర్శనమాయెను. యుద్ధవిషయమును నేనలవిషయమున, నేనాధిపతివిషయమును మాటలాడుచుండఁగా కుహరాజుగారు నన్నొకప్రశ్నయుడిగిరి.

దైర్యధ:—ఏమిదిచారించిరి?

శీలధర:—నేనావతిగారు రాజధానికి వచ్చునపుడు తమభావి భార్యతోనైతము వచ్చెదరనిమింటిని. ఇది నిజమేనా? కుహరాజుగారిట్టి ప్రశ్నయడుగుటకుఁబో నాశ్చర్యమేమియునులేదు. పిల్లలకును తెద్దలకును నర్దులకును మాటలాడు విషయమిదియైనది. వనమాలగారెవరు? ఎచ్చటివారు? ఏమిపనిచేయుటకు? అను. ప్రశ్నలకుఁ బదులిడి యిది నేను వేసరితిని. వనమాలగారెవరయి

నదియు నెచటకుండునదీయుఁ బ్రభమదర్శనఁ మెటులై నదియు నెచట నేమీమి జరిగినదీయు
మహారాజుగారికి నేక దెలిపితిని. తమరువాహ నిర్వితార్థము నేనెఱుంగకమున్నే లోక
పార్థులు మహారాజుగారి చెవిలోఁదూరినవి.

హైద్రాబాద్—నా లగ్నశిష్యయము కాకమునుపే లోకలీఁడయమెటు లెఱిగిరి?

విశ్వాద:—బిదుగుగిరిలో నీశ్వరుఁడొందును. ఆజీవము నావలెనే సర్వమును మున్నున్నగఁ దెలియు
చుండును.

శీలధర:—ఈ లగ్నము నీశ్వరించఁబడినదని విని మహారాజుగారానందపడిరి. మఱల నాతో సంఘే
శముపంపినారు. ఏమనః—లగ్నసమాంభము రాజధానిలోఁ గావలయుననియు వనమాల
గారు రాజకన్యగఁ దలంచి రాజయోగ్యులును నలంకారములచే భూషించి కన్యావక్షమున
మహారాజుగారికి యందురనియు నెచటో “రాజకన్య” యను శబ్దము వెదకెనో
యీ సమయమునుండి రాజకన్యావర్తముల వనమాలినిగారు శివబడిరనియు వారాన
లేచిరి. ఆ శైభవమునకుఁ జేరినవియె యీ యుడుపులు నీ యలంకారములు. తల్లిగారికి
నమస్కరింపుమని మహారాజుగారు నన్నుఁ బ్రారంభముననే పంపిరి.

(పుస్త్రములు సామగ్రిలు నిచ్చును.)

హైద్రాబాద్—వనమాలీ! బాగయ్యెను. ప్రారంభమున శంకరుని సమక్షమునుగ నాదైవమును సాక్షిగనుం
చుకొని లగ్నముచేసికొనవలెనని శపథముఁజేసితిని. కాదేని దేవవానివిధితో వివాహముచేసి
కొనుటకు బదులు రాజకన్య నా గొంతుకుఁబడెనుగా? ఇతరభామినులకంటెను రాజకన్య
మేలేను. నీకాభామిని నిగలవలయుకదా? మహారాజుగారు పంపిన యీ సామగ్రిలను ధరిం
పుము. భామినివచ్చినపుడు దానిసౌందర్యము నిస్తేజమునకొంపుము. శీలధరగారూ! దీని
తలక్రిగారు నన్నుఁ జూడవలెనని వత్తురంట. పసంతోత్సవమునకు మున్ను వారువచ్చినచో
వారినిచటికిఁ బిలిచికొనిరమ్ము. రాజకన్యలంకారమున శృంగారమునుదానికంటె నధికముగ
దానితలఁద్రనిఁబోది వనమాలీ సంతసించును.

శీలధర:—మహారాజా పోయినత్తును.

(వెళ్లును)

హైద్రాబాద్—వనమాలీ! నీచెలిచే నీయలంకారములను వేయించికొనుము. (పరదాలా మేళతాళ
ములధ్వని)

అదేవినుము. నృత్యగోసములగుచున్నది. పసంతోత్సవమునకు మేళమగుచున్నది. ఈదిక్కు
నకే వచ్చుచున్నది. పొమ్ము. పుష్పమాలా! వేడలుము. ఒక్కొక్క సామగ్రిను దేహమునందు
వేయ, నీచెలికిఁ దోడ్పడుము పొమ్ము.

భామిని:—నా నాయనయింకను రాఁదాయెను. మహారాజుగారు పంపినసామగ్రిలను ధరించునపేక్ష
కంటెను, నాయనను జూచునపేక్షనాకు హెచ్చుగనున్నది. అదిప్రేమసేవ. నృత్యమున సం
పాదించఁబడిన యీ సామగ్రిలనుఁజూచి నకలస్త్రీలనన్ను ధన్యుని నిలుర్తుడుకదా?

హైద్రాబాద్:— అమోఘమైన యలంకారముల చుట్టును నిచ్చటిచిల్లర భూషణముల ప్రభావభి యుండినచో
 పోషానములైన పోషానము పౌధమువలకునుబోయి చేరినచోననుఁ బోలుపేద వారందఱు
 నుఁజూచి సంతపింతురు. ఇదేగమము. బాబాసాముగారు వచ్చునంతలో సర్వాలంకార
 ములు భరించినట్లు. రాజకన్యయయిన ననమాలి యెక్కడదీర్చనము అట్టిటికంటెను నూర
 దునాకుఁ గావలెను. (వనమాలి = పుష్పమాలి = వెల్లుదురు) - వినోదా! కొంతమునేపు
 వసంతోత్సవమును గండుమురమ్ము.

పోట:- (పిల్లలుపోటలఁ బాడుచునట్లించు ముందురు)

వినోదా!:— మహారాజా! ఈపిల్లలుప్రాలతో శంకరుని సమాధిచేసి కప్పిరి. మనముమైచుటచిలేమీ. ఈపిల్లలీ
 ద్రుదాలయమును ఋక్షమండలమునుండి ప్రేమమందిరమొనకు దిందిరి. బాబాసాముగారు
 వచ్చినపిదప వనమాలి పాణిగ్రహణము తామిచటఁ జేసినచో వసంతోత్సవ మాప్రేమమును
 రమలో నయినయెడలఁ గలకమెక్కించిన రీతిగనగును. శీలధరుఁడేమి చేసినను బాబా
 సామువారికి దొరకునని నాకుఁజోతదు. తమ యాశ్చర్యయినచో, నేనుజక్కఁగ వెడకివా
 రినిఁ విలివిని వచ్చెద.

హైద్రాబాద్:— పోషానముల వనినైతమున, పాపీల్లలు నృత్యమాడుటఁజూడ వారీపేటఁబోవలెనని నీ యపే
 డకాఁజూట. పొమ్ము. వినోదా! పొమ్ము. ఈరీతిగనగు వసంతోత్సవసమయములో నీ
 యపేక్షకు భంగమేల కలుగవలెను! పొమ్ము. అనుభవించుము.

వినోదా!:— మహారాజా! పని జూతలప్రాంత; సుఖానుభవము తమభాగ్యము. అనిగో యాకారమునుఁ
 గొని యుత్సవమే, తమదిక్కును వచ్చుచున్నది (వెల్లును. భావన పుష్పమాల వచ్చు
 చుండురు)

పుష్ప:— ఇదియేమే? చేయఁదగిన సామ్యులికను నిలిచినది. ఇంతే, యవసరమా? ఆ ప్రాలచెందు
 తురుములొఁ చక్కఁగఁ గూర్చుండలేదు. ఏమేమిందెము సాహిత్యముగ వడవఁగూడదా? నీ
 నీయవసరములొఁ గొప్పన దురిమిన ప్రాలచెందు జారి మహారాజుగారి దేహమునఁ బడును
 నుమా! ఏమిచేయుదును దీని?

హైద్రాబాద్:— పుష్పమాల! దేవదర్శనమునకిప్పుడు నటించుచుఁబోయినదెవరు? (భామినీ దేవాలయము
 దిక్కునఁబోవును.)

పుష్ప:— ఎవరనఁగా? సకలకు నాశ్చర్యమేను! మొదట దేవదర్శనముచేసి పిదప మహారాజుగారి
 దర్శనమునకుఁ బోయిదనని యదిపనికి మహారాజుగారియేదుటనే కావలసిపోయినది.
 (భామినీఁజూచి) నీలువచే. సకలాభరణములు చేయకమున్న నిన్ను నేను దేవునియందు
 టఁ బోనియ్యను. (వెల్లును)

హైద్రాబాద్:— ఇప్పుడు నటించుచుఁ బోయినదెవరయందును? వనమాలియేను. మఱియొకరుండుదు? వజ్ర
 ములు, ముత్యములనఁగా, సౌందర్యముదమేను. ఇన్నిసామ్యులచే శృంగారింపఁదగిన పిదప
 పానిపాదములు నటించుటాగుననుండుట యాశ్చర్యమేమియేనుగాదు. అయిననది వన
 మాలియొకదా? ఇప్పటికి భామినీపైతము వచ్చునదిగనున్నది. వనమాలికంటెను కాను

కుందరియని విశేషమును దాంబికము చూపునుగాఁబోలు. ఇట్టి టాకుటికలతో నామొప్ప
నుండి వెల్లిపడి, భూమిని, కాదుగదా!

ఛ. చవలగతికొబుంబులను జూచువునోహరలీలనుంచుచుకా,
స్వపతిమూరియుకబలెను నీటుగంగుల్కుచు మోముఁద్రివ్వుచుకా
స్వపదసరోజయ్యగ్రములపై నయనాబ్జయుగంబుఁ జేర్చుచుకా
ద్విషగఘనానులీలఁ జనుఁజేవతన్మానునముహరించెగా,

(లక్ష్మీధర విలాసపర శీలభయలు ప్రవేశింతురు.)

లక్ష్మీధర:— నేనాపతి యెచటనున్నాఁడో నాకు ద్వరగఁ జూపుము. నా దేహపుంఠయు నానందము
నిండిపోయినది. వారిసైతము జూతునోయని నామనముత్సాహపడుతున్నది. ఏమండీ విలాస
ధరగారూ! వేగముగ నడుపుండి. శాపతె నిధికుక పట్టుగిడుట నేర్పికొనుండి.

విలాస:— ఏమండీ; ఇటు పట్టుగిడుదులేల? ధైర్యధర్మగారి దీర్ఘవయనతోడనై సకలసంగతులు నేను
వారికి మీరు చెలిపినరీతిగ విన్నవించును.

లక్ష్మీధర:— ఇప్పుడు నాకు ధైర్యమవచ్చెను. ఇంక నివాసముగఁ జూపుదము.

దైర్యధర:— శీలధరుగారూ! ఏమి బాబాసాముగారిని విలిచికోనిపాలేదు?

శీలధర:— నేను నభుజింపుల వారికిఁగాను వెదకితిని. ఎచటనువారు పొరకకైరి, అంతలో వీరు గంబు
పడిరి.

విలాస:— కావున ననాయాశ్చముగఁ బడుదర్శనము లభించెను.

లక్ష్మీధర:— తమనీచటికివచ్చివారిని వినివెంటనే, యెప్పుడెప్పుడు తమదర్శనము లభించునోయనిపించెను.
అబద్ధముకాదు. ఏమండీ! ఏమండీ! శీలధరుగారు వదించిన యొక శబ్దమునినతోడనై
మీకును మాకునుగల పూర్వకై రమ్మఁబోయి మార్గము సరళమాయెను. వారియొక శబ్దము
నోనే మాయిరువురికి సమ్యక్ భుజిలను. మైత్రిపొచ్చెను. ప్రేమబనించెను. తమకు
రాజకన్య.

శీలధర:— నేనెప్పుడుఁజెప్పలేదు. రాజకన్యతోడఁ దమవివాహము నిశ్చయింపఁబడినదనియు వేగముగ
లగ్నసమారంభము జరుగుననియు.

లక్ష్మీధర:— ఆ ఘోటనిన వెంటనే నాకు నానందమయి యటులనే పట్టుగిడివచ్చితిని. నిట్టూర్పు వద
లుమవచ్చితిని. ఏమండీ! మేము శ్రీమంతుల మింతటివేగమున నెచటైనను నడరుదు?
య్యుద్ధములో నై తము పట్టుగిడునప్రడింతగ నేం బరుగిడను. విడుగునుఁబోలు వేగమునఁ
బట్టుగిడి తమదర్శనమునకు వచ్చితిని.

దైర్యధర:— ఇంతటియవసరమునకుఁ గారణమేమి?

లక్ష్మీధర:— రాజకన్యతోడఁ దమవివాహము నిశ్చయింపఁబడినది నిజముకదా?

దైర్యధర:— అవును నిజము.

క. డి

లక్ష్మీధ:—చాలును. ఇకమాయితువురి మధ్యనఁగలిగిన కలఃతకారణమెన్నియను నిలువలేదు. ఉత్తరాధిపతితో నేటు మీరు కట్టుబాటొనరించితిరో యటులనే నాతోనున్న భామినీసంబంధములో నట్టి యేర్పాట్లొనరింపవలెను. అటు లేర్పాటుకానలయునని నే నొంటికాటుపై నిడుఁడఁగనున్నాను.

ధర్మధ:—మీరేమి యెప్పుడలంచినదియు నాకు స్పష్టముగఁ జెలుపుఁడి. తమ రలసి యూపిరివిధుఁలు చున్నారు. కొంచెమిచటఁ గూర్చుండుఁడి. పిదప స్పష్టముగఁజెలుపుఁడి.

లక్ష్మీధ:—నిజము. నేనుగూర్చుండుట కుఱచిపోయియుండిని. (కూర్చుని) విజ్ఞానధరుగారూ! నే నించుక విశ్రమించెద. తామే నేనాధిపతిగారిలోనా మనభిది విన్నవింపుఁడి.

విలాస:—తమవివాహము రాజకన్యతో నిశ్చయింపఁబడినది. దీనినిని యందఱును నానందపడునని సహజమేను. అందఱిలోను లక్ష్మీధరుగారికి విశేషానందమైవది. దానికారణమేమన, వారు భామినిని వివాహమాడనలెనని మనమున నపేక్షించినారు. తమముఖకముగ యాలగ్న మిచ్చి దినఘటపక్షక నిశ్చయముగాక నిలిచియుండెను.

ధర్మధ:—నామూలకమున ననఁగనేమి?

లక్ష్మీ:—ఎవనఁగా? ఏమండీ! బాబాసాముగారి మనములో, భామినిని వమఃకీర్త్యంతనని యుండి నది. భామినినైతము మిమ్మేపెండ్లి యాడనించెను. ఇకనన్న విచారింపు వాచెవరు? నా దారిని బడినమీములును దొలఁగింప నానావిధపులగు నుత్తలఁబెన్నితని, స్థాత్రీమంతుల యుభయములు నెవరిచేతి నగిపెట్టి శక్యముగనా. దీనికిఁగానే, మాకునుమీకును విరుద్ధముగలిగెను. అపుడానందమయెను. నేనాపతిగారూ: ఇదివినుఁడి. నాకు భామినికానలెను. బాబాసాము తానివిజ్ఞాని భామినిని లక్ష్మీధరుగారికి నియ్యఁడని మీరుచెప్పితిరేని, మాకునుమీకును స్నేహమునిలుగును. రాజకన్యక నే రాజుగారు తమవివాహమునకు నైతద్రవ్యము నైలపుచేయుదురో యంతకంటె సధికముగ నామిత్రులయెదుట నేనువ్యయము చేయుటన్య. భామిని యును నేనునుగూడి తమలగ్నములో నాందీపీటలపైఁ గూర్చుందుము.

విజ్ఞాన:—నవీనదేవాలయము నిర్మించిన పద్మనాథుని పుణ్యముజీర్ణోద్ధారణ ముచేఁగలుగును. రాజకన్యకు వివాహమాడి, సూతనగ్నహమొకటి మీరుఁస్థాపించునటుల పీరు భామినితోఁ బరిణయమాడినచో నొకజీర్ణునిగు నింటితనమును భద్రముగ నిలిపినటులయి, తమకుశ్రేయస్సు కలుగను.

లక్ష్మీ:—(లేచి) ఇంతతీనుండి నేనెప్పుడేగాని యీరిరిగ్గఁ గూర్చుండను. ఈనాసని నుత్తమ శకునమునచున్నది. అదిగోచూడఁడి, బాబాసాముగారి చిహ్నుననే పఱుచున్నారు, “ శుభస్య శ్రీఘ్న ” మ్మనియున్నది. తామిత్రదేవాకుఁగాను భామినీ విషయము మాట్టల్లువారి యెదుటనెత్తుఁడి.

2-వ (బాబాసాము - వినోద - ప్రవేశింతురు.)

వినోద:—మహారాజా! బాబాసాముగారు వచ్చినాడు.

చైతన్యము:—రండి - చా బాసాయి గారూ! రండి - రిపో చా! ఇంత ప్రాప్తమి కేల వట్టెను?

బాబా:— ధనమాలి గారి భర్తని వెదకుదు నుంకిని. అతడెచటనో పలుకబ్రవించును. వెదకుమండ! దుదత్తు
భిరుదొంకిరి. వేసరిలిసిరి సోకరి కే విలిచిరిని వచ్చిని.

చైతన్యము:— భాబాసాయి గారూ! తమకు వనమాలి తండ్రి తొలికించి చెలియించును.

లక్ష్మీ:— నామాటలు మొదట సాక్షాత్తుకొని.

చైతన్యము:— నిలుపుండి. కొంచెము. వనమాలి తండ్రి తమకు బరిచయముండనగును.

బాబా:— ఎవరు? వనమాలియెవరు? ఇతనితండ్రియెవరు? నాగుర్తులో వనమాలి యెవరునులేదు. మఱి
యిదానితండ్రియె నాకుగుర్తు లేదు.

రిపో:— వీరిచర్చయిం ద్రువకుటఁజూచి చూడవలయును. యిచటనుండి ప్రజుగిడియుండ వచ్చును.

చైతన్యము:— కాదు. అతడెచటికి వచ్చియుండును. వనమాలి దుర్గజడతయిన విరాగోపించినందు.

లక్ష్మీ:— ఎవరండీ! అదియన్నియును వబద్ధములు. డోక, కుప్పితముగ నాడినమాటలు. దానియందే
యిప్పుడేమి నిలిచినది? భావినినిఁగఱచి చీకటకుఁజూచును. గలవల్లు పుట్టిలెను. కావునమి
చ్చిటికింప నొకరెక్కడగడ వన్ని కుంఠిరి. అనియన్నియు నబద్ధములేను. అదిచయును
వదలండి. నావిషయము మాటలాడుండి.

చైతన్యము:— ఆ మాటలుండదు. వనమాలి తండ్రియొకఁడని ముఖమేల తప్పించికోసము. ఇచటియందే
ప్రజుగిడినది? కాదు. భాబాసాయి గారూ! షికువారిపరిచయమున్నది. గంగోదకమురితి
శుభమునెప్పిపరిచితి. ఇప్పుడు వీరినిఁజూచి యెగరవేయుమాటలాడవలె?

లక్ష్మీ:— ఏమండీ. అనియన్నియునబద్ధములు భిక్షియియెడె యబద్ధములు మనుజులు శ్రీమం
తుల శరీరముచుట్టును స్వేచ్ఛగ నెంచరిచ్చి చూడకు. అదిచారణ విధియైదుల నిపుడెందుకు?

చైతన్యము:— చాబాసాయి గారూ! నిప్పులను భవమున నీవిషయమును గుఱించినము వలుకుండి
నేనుజన్మపండువులకు నులుకుచుచుంటు. దుఃఖమును భవిష్యుతుల మీమాటలైనా ధారపడినది.

బాబా:— ఏమండీ, నేనుజన్మపేషలుకు చున్నాను. నాకువనమాలి గారి దానితండ్రియొక గుర్తు లేదు.

చైతన్యము:— అటులైన మీఁదడెల వచ్చిరి?

బాబా:— ఎలవచ్చిరి? రమ్మనినాకు తెప్పించినా. జాబువచ్చినది. మీరు నాభామినితో నివాస
మాడసిద్ధులైనారె?

చైతన్యము:— వీరుమీకు తెప్పించి యుండును.

బాబా:— కాదు, అదితమ సంబంధమేను. ఇరియకాదు, ఇప్పుడుజన్మము క్రిందటనే మీరునాకు జా
మాతలగుటకు నవనరపడు చున్నారని నాకు తెప్పిరి.

చైతన్యము:— మంచివని: ఇదిమీకు తెప్పినవారెవరు?

(భామినియొక బుచ్చుమాలయ గర్భగుడి-చుద్ధర్మమున బ్రవేశించుచు)

భావాః— సువర్ణవర్ణాని ఇలియభవన్తి (వేలితోఁజూపును,)

శిలధరః— ఏమీ రాజకన్యయునుగనెయి యబద్ధము చెప్పెనా?

చైతన్యః— ఏమీ ఈనాననఘాల మీతోఁగట్టు కదేట్టులావరించెనా?

వావాః— ఈనా భామినియే నాకారీతిఁ జెలిపెను.

భామిని— నిజము. నేనేదెప్పితిని. ఈ భామినియెన్నటికి నబద్ధమాడకు;

ఉ. రమణః పడుబులందు నషరాధను నేననిమ్రొక్కుదాన, నీ
రమణినిఁ జాఁగనే బడినరాయిచ్చు లెన్నెయ్యె, యుంత్యమండు నీ
క్రముగను బీదదాననయి కంటిని నీడయ, భాగ్యగర్వ, మఱ
స్యముఁగ నె నీదుఁమోల, శుభదాయక, ప్రహ్లాదునేను భామిని.

చైతన్యః— నిజము. అబాసామిగాఁడా! ఇధిపలికిన చెన్నటికి నబద్ధముగాదు. శ్రీమంతకన్యమంది, శ్రీమంత
తత్వమనఁ జెరిగి, యుత్పన్నైవైచరించె నర్చులను. నేర్పుటకులై యీనద్దఱమంజరి.
లక్ష్మీదేవి యంశమున మంగళదాయక రూపమున ప్రకృష్టమై మీ భామినిగను నానన
ఘాలిగ్గననా పాణిగ్రహణ మొనరింపఁ జాలినది. దానికి నే నుత్సాహుడనై సిద్ధపడితిరి.

వావాః— నాభామిని కలమత్యానందమున మీకరములం దిడియెదను. [అనుభవము లొనరించును]
ఇదిపాణిగ్రహణము. మహారాజుగారి యానతితీరి లగ్నోత్సవము రాజధానియందు నత్యధి
కోత్సవమున జరుపుదము. ఈశుభలగ్నమున వైవముభువము విడుఁగాతమని ప్రారంభము.
(మహారాష్ట్ర) పుస్తకములో లేకక్రొత్తగ జేర్చినది.)

లక్ష్మీః— నిలావధదుగారూ! వచ్చినవని వాకిటిలోనే యయ్యెను. ఘాయెత్తుగడ లన్నియును నడుమనే
జత్తరింపఁబడెను. మనభన్నాగములన్నయును నన్నగిల్లెను. మేమొనరిందిన కర్మములన్ని
యును బూడిదలోని హోమమయ్యెను. అయ్యో, నాధైరుదుటనే, నాకంటియెదుటనే, నా
భామిని నానర్పఘాణములది యనిగమ్మిన భామినిని వాడిచ్చి కొని పోవుచున్నవాడే?
నాకుఁగాల్లాడవు, పదములలేయవు, శరీరముధారమామెను. సామ్రాజ్యంధకరమును భారమా
యెను. నాశ్రీమంతత్వము చెల్లెను. [అనుచుఁగ్రింద పొర్లును]

నిలాసః— లక్ష్మీధధుగారూ! ఇటువేయవలదు, నగుఁజాలదును. ఘభామిని లేకపోయిన కుటియొక
భామిని ప్రపంచమునలేదా? నెనెచటనైనను దెచ్చిమీకుఁ బరిణయంబొనరించెద. రెయ్యఁడి.

లక్ష్మీః— ప్రపంచమున నింకను భామిభుగ్గుననానా? అటులయినపరి. ఘభామిని లగ్నముననే ఘా
భామిభుగ్గుడు నాతోఁగవలయును. అటులైనదీనిపై వాక్యగ్రహణ నైరముతీరును.

నిలాసః— అటులనే కానిరెప్పుడు, (వెళ్లుదురు)

(శంకరాచార్యులులోఁ బ్రార్థన)

[సమాప్తము]

